

REGULATORNI ORGANI ZA MEDIJE I GOVOR MRŽNJE

www.coe.int/en/web/freedom-expression

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

REGIONALNA PUBLIKACIJA

REGULATORNI ORGANI ZA MEDIJE I GOVOR MRŽNJE

- Drugo izdanje -

AUTORI / UREDNICI

Asja Rokša Zubčević
Stanislav Bender
Jadranka Vojvodić

SARADNICI

Emilija Petreska – Kamenjarova
Milan Todorović
Mirand Tafarshiku
Monika Stafa

Ova publikacija je pripremljena u junu 2017. godine
i ponovo štampana u junu 2018. godine

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Izdanje na crnogorskom jeziku

Sva prava zadržana.

Nijedan dio ove publikacije se ne smije prevoditi, reprodukovati ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim, uključujući i fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sistem za čuvanje ili preuzimanje informacija - bez prethodnog odobrenja Direkcije za komunikacije (F-67075 Strazbur Cedex ili publishing@coe.int).

Mišljenja izražena u ovom radu predstavljaju odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Savjeta Evrope.

Publikacija je pripremljena u okviru Zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)”

Štampa, grafički dizajn i korica

Dosije studio, Beograd

Copyright©2017
Savjet Evrope

Sadržaj

1. UVOD	7
2. DISKURS GOVORA MRŽNJE	9
3. SLUČAJEVI GOVORA MRŽNJE U REGIONU	21
Albanija	21
Bosna i Hercegovina	22
Hrvatska	39
Makedonski regulatorni organ	47
Crna Gora	61
Kosovo*	76
Srbija	78
4. PREPORUKE I ZAKLJUČCI	81
ANEKS:	
Aneks 1: Pregled pravnog okvira zemalja učesnica	91
Aneks 2: Relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava	119

Audiovizuelni mediji i radio su moćni medijumi. Važno je da se ta moć koristi odgovorno i da se uspostavi ravnoteža između slobode izražavanja i pravičnog i odgovornog novinarstva.

Zahvalnost

Savjet Evrope izražava svoju zahvalnost albanskim, bosansko-hercegovačkim, hrvatskim, kosovskim^{*1}, crnogorskim, makedonskim i srbijanskim nacionalnim regulatornim organima u oblasti elektronskih medija na njihovom učešću u pripremi ove publikacije. Posebno priznanje i zahvalnost dugujemo Asji Rokša – Zubčević, Stanislavu Benderu i Jadranki Vojvodić na njihovom ličnom angažovanju u pisanju značajnih djelova ove publikacije i koordinaciji čitavog postupka njene izrade. Takođe, izražavamo zahvalnost na učešću i drugim predstavnicima nacionalnih regulatornih organa: Emiliji Petreska – Kamenjarovoj, Milanu Todoroviću, Moniki Stafa i Mirandu Tafarshiku. Posvećen rad, inicijativa, odgovornost i timski rad su karakteristike tima koji je radio na ovom zadatku, koji je ponovo potvrdio bliske i prijateljske veze među kolegama i rezultirao izradom ove veoma vrijedne publikacije.

1 Kosovo* – Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu, u skladu sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji nezavisnosti Kosova.

1. Uvod

U okviru zajedničkog projekta Savjeta Evrope i Evropske unije „**Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)**“, organizovana je Regionalna konferencija „**Evropski standardi i najbolje prakse u vezi sa govorom mržnje i zaštitom maloljetnika**“, koja je održana 7. i 8. jula 2016. godine u Crnoj Gori. Sa ciljem da se govori o ovim važnim temama za sve regulatorne organe, na konferenciji je promovisana regionalna saradnja u oblasti borbe protiv govora mržnje i zaštite maloljetnika od potencijalno neprikladnih i štetnih medijskih sadržaja. Obzirom da je ova konferencija bila prvi skup organizovan u okviru projekta JUFREX – omogućila je i raspravu o budućoj saradnji i drugim aktivnostima koje se odnose na oblast medijske regulative.

Na konferenciji su učestvovali predstavnici albanskih, bosansko-hercegovačkih, hrvatskih, kosovskih, crnogorskih, makedonskih i srpskih regulatornih agencija sa gostima iz Hrvatske i Slovenije. Učesnici su razmijenili iskustva u vezi sa regulativom u ovoj oblasti i predložili da se pripremi publikacija o govoru mržnje koja bi obuhvatila podatke o značajnim slučajevima kojima su se bavili regulatori u regionu. Takođe, predloženo je da jedan dio publikacije bude posvećen ulozi nacionalnih regulatornih organa u ovom pogledu, uključujući i njihove pravne i regulatorne mandate. Kao što je nagoviješteno, navedeni primjeri mogu poslužiti kao smjernice i preporuke za dalje djelovanje u sličnim slučajevima.

Kako je ovaj prijedlog prihvaćen od strane JUFREX tima, početkom februara 2017. godine održan je sastanak u Beogradu, na kom su predstavnici nacionalnih regulatornih organa razmatrali dalje korake, format, metodologiju i strukturu publikacije, kao i sveukupnu koordinaciju, podjelu zadataka i razgovarali o doprinosu koji bi trebalo da da svaki regulatorni organ. U skladu sa tim, ova publikacija je pripremljena zajedničkim naporima i kao zajednički poduhvat predstavnika navedenih regulatornih organa, uključujući i agenciju iz Hrvatske, koja nije neposredni učesnik ovog projekta, ali je njen doprinos takođe veoma dragocjen iz perspektive blizine regionu, postojeće prakse i razumljivosti jezika. Regulatorni organi su omogućili smislenu i promišljenu interakciju i temeljno ispitivanje pitanja koje zahtijeva zajedničku akciju i razmjenu dobre prakse.

Ova publikacija je dostupna i u elektronskoj i u štampanoj formi, kao i na jezicima svih zemalja koje učestvuju u JUFREX projektu. U okviru ovog projekta, ona će biti podijeljena predstavnicima nacionalnih pravosudnih organa. Osim toga, ona će biti podijeljena različitim ključnim akterima, uključujući parlamenate, akademske institucije, samoregulatorna tijela, novinare, itd.

Cilj ove publikacije je da doprinese širem razumijevanju pojma govora mržnje, da ponudi polaznu osnovu za pripremu preporuka i mehanizama za borbu protiv takvog govora, i da u tom smjeru, omogući dalje napore i inicijative. Nadamo se da će ova publikacija biti koristan i važan instrument u daljim aktivnostima, ne samo regulatornih organa za medije, već i ostalih društvenih aktera.

2. Diskurs govora mržnje

Pravo na slobodu izražavanja je jedno od najvrjednijih ljudskih prava, zajemčeno različitim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i nacionalnim ustavima. Ovo pravo obuhvata ne samo pravo svakog lica na širenje različitih informacija i ideja (činjeničnih izjava i vrijednosnih sudova), već i pravo svakog lica da prima informacije koje drugi žele da mu saopšte (tzv. „pravo javnosti da zna“).

Pravo na izražavanje mišljenja je danas nezaobilazano političko načelo koje se teoretski više ne dovodi u pitanje. Ono predstavlja jednu od osnovnih sloboda čovjeka i građanina čija je zaštita obezbijeđena međunarodnim konvencijama i nacionalnim zakonodavstvima. Obzirom da predstavlja urođeno i neotuđivo ljudsko pravo, ono je neposredan izraz ljudske ličnosti u društvu i stoga ne zavisi od odobrenja države. Istovremeno, sloboda izražavanja je jedno od osnovnih prava građana, jer bez njega nema demokratije. Osiguravajući sučeljavanje mišljenja i predstavljanje različitih argumentacija, ono otvara put ka plodnoj sintezi koja predstavlja korak naprijed na putu društvenog napretka. Sloboda izražavanja predstavlja demokratiju, i tamo gdje nje nema, nema ni demokratije. Stoga ona predstavlja osnovu opstanka svakog demokratskog društva. U određenim situacijama, sloboda izražavanja može dovesti u pitanje jedno drugo osnovno ljudsko pravo istog značaja, a to je pravo na zaštitu ličnosti. U svim takvim slučajevima, treba riješiti pitanje odnosa između tih prava i razmotriti koje od njih zaslužuje viši rang².

Član 10 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) i član 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) jemče pravo na slobodu izražavanja. Sloboda izražavanja nije apsolutno pravo. Budući da nosi sa sobom dužnosti i odgovornosti, član 10 Evropske konvencije propisuje da ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može biti podvrgnuto formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama, kako je propisano zakonom i neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja otkrivanja informacija dobijenih u poverenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Pored ovoga, član 20 MPPGP predviđa zakonsku zabranu bilo kakvog propagiranja rata i svakog zagovaranja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

2 Slično dr Igor Bojanić (2007), Posebni dio krivičnog prava, Zagreb, 2007, str. 183.

Bez obzira na to koji se argument koristi u raspravi o obimu i moći određene državne vlasti, jednu stvar niko ne može poreći, a to je njena primarna funkcija zaštite ljudske bezbjednosti. Naime, slobodno razmišljanje, sloboda govora i izražavanja su moguće samo pod određenim uslovima, kao što su bezbjednost, socijalna stabilnost, tolerancija, itd. U odsustvu ovih uslova, društvo može jedva opstajati u atmosferi oštrih rasprava i neslaganja, i jednako mu nedostaje sposobnost da se suoči sa posljedicama do kojih takvi govori mogu voditi. Zbog ovoga, evropska društva nameću neka formalna i neformalna ograničenja slobodi govora i na taj način pokazuju svoju posvećenost društvenoj stabilnosti i nacionalnoj bezbjednosti, bez kojih sloboda govora ne bi bila ni moguća. Društvena stabilnost je preduslov slobode govora i izražavanja. Govor koji predstavlja „govor mržnje“ se obeshrabruje i zabranjuje kako bi se ti uslovi osigurali i održali.

Ograničenja slobode izražavanja su vidljiva na svim nivoima – međunarodnom, evropskom i nacionalnom. Nacionalni propisi, kao i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava pokazuju da „govor mržnje“ pripada komunikacionim sadržajima čije je plasiranje na „tržištu ideja i informacija“ u znatnoj mjeri podložno tzv. ograničavajućim izuzecima.

Mnogi krivični zakoni širom Evrope zabranjuju govor mržnje i tretiraju ga kao krivično djelo. Međutim, ne postoji univerzalna definicija govora mržnje, što je predmet velike debate na mnogim međunarodnim forumima. Neki kritičari ističu da se izraz govor mržnje koristi kako bi se učtkali kritičari društvenih politika koje su loše spovedene. S druge strane, postoje mnoga pitanja u vezi sa govorom mržnje i globalna definicija zaista možda nije najbolje sredstvo da se odgovori na njih.

Određene smjernice za definisanje govora mržnje se mogu naći u Preporuci Savjeta Evrope R (97) 20 o „govoru mržnje“, u kojoj je ovaj izraz definisan kao izraz: „... koji pokriva sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netoleranciju iskazanu kroz agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i netrpeljivost prema manjinama, migrantima i licima imigrantskog porijekla.“

S obzirom na činjenicu da je prošlo 20 godina od usvajanja ove Preporuke, neke zaštićene vrijednosti nisu obuhvaćene definicijom navedene preporuke. U tekstu se takođe spominju neki „drugi oblici mržnje“ i na taj se način omogućava da se taj pojam proširi i na druge osnove, kao što su starost, jezik, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, itd.³ U tom smislu, Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), u svojoj opštoj politici br. 15: Borba protiv govora mržnje iz marta 2016, daje sljedeću definiciju govora mržnje: „on podrazumijeva

3 Iako Preporuka br. R (97)20 eksplicitno pominje „neprijateljstvo prema manjinama“, mržnja koja je u režiji manjine prema bilo kojoj većini takođe, u pravnom smislu, nije isključena iz klasifikovanja kao govor mržnje. Naime, posljedice govora mržnje mogu biti jednako štetne bez obzira da li takvu mržnja pokazuje većina ili manjina. Međutim, iako „vlada naroda“ praktično znači volju najbrojnijeg i najaktivnijeg dijela populacije – drugim riječima, većine, ili onih koji su postali prihvaćeni kao „većina“ – upozoreno je odavno da je pored zaštite od tiranije državnih službenika, potrebna i zaštita protiv „tiranije većine“, odnosno zaštita manjine od većine.

upotrebu jednog ili više posebnih oblika izražavanja – naime, zastupanje, promociju ili podsticanje na omalovažavanje, mržnju ili osudu nekog lica ili grupe lica, kao i uznemiravanje, uvrede, negativne stereotipe, stigmatizaciju ili prijetnje nekom licu ili licima i bilo kakvo opravdavanje svih ovih oblika izražavanja – koji se zasniva na ilustrativnom spisku ličnih svojstava ili statusa koji uključuju „rasu“, boju, jezik, vjeru ili uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno, etničko ili drugo porijeklo, starost, invaliditet, pol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju”.⁴ Činjenica da mnoga nacionalna i čak lokalna pitanja treba uzeti u obzir prilikom razmatranja pitanja govora mržnje opravdava nepostojanje jasne definicije govora mržnje na bilo kom nivou osim nacionalnog. Time se ostavlja mogućnost subjektivnog tumačenja, neujednačenog tumačenja i (ili) proizvoljnog nametanja. Kao posljedica toga, zakoni o govoru mržnje su često predmet prigovora.⁵ Između ostalog, navodi se da oni urušavaju slobodu izražavanja, ne poštuju autonomiju pojedinca, blokiraju otkrivanje istine i sticanje znanja, inhibiraju samo-ostvarenje pojedinca, sprječavaju slobodno učešće u oblikovanju slobodnog mišljenja, prijete legitimitetu države, kao i da su nedjelotvorni, nepotrebni i odgovorni za blokiranje slobodnih oblika govora i izražavanja. Međutim, zagovornici pravne regulacije „govora mržnje” smatraju da zakoni mogu da pomognu u sprječavanju nanošenja štete ljudima (psihičke i fizičke), smanje neizvjesnost (objektivnu i subjektivnu), očuvaju autonomiju pojedinaca, oslobode ljude inferiornosti, djeluju kao zaštita od mnogih oblika ugnjetavanja, zaštite ljudsko i građansko dostojanstvo u javnosti, osiguraju priznavanje kulturnih identiteta, olakšaju interkulturalni dijalog i daju svima pun pristup djelovanju u stvaranju demokratskog javnog mnjenja.

Ono što je važno, međutim, jeste da pravno obavezujući akti prepoznaju značaj slobode izražavanja i propisuju njene moguće derogacije. U tom smislu, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava predstavlja neprocjenjiv izvor informacija i govorom mržnje smatra jezik ili fraze koje šire, promoviraju i/ili opravdavaju mržnju zasnovanu na netoleranciji. Evropski sud za ljudska prava je već do 1976. godine izrazio svoje mišljenje o tome šta podrazumijeva pod pojmom „pravo na slobodu izražavanja” i koja je njegova uloga u demokratskom društvu, i utvrdio da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja takvog društva, jedan je od osnovnih uslova za njegov napredak i razvoj svakog čovjeka”. Sloboda izražavanja se primenjuje ne samo na „informacije” ili „ideje” koje se povoljno primaju ili se smatraju bezopasnim ili na pitanja oko kojih postoji ravnodušnost, već i na one ideje i informacije koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji segment stanovništva. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širine uma bez kojih nema „demokratskog društva”. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost”, „uslov”, „ograničenje” ili „kazna” nametnuta u ovoj oblasti mora biti srazmjerna legitimnom cilju koji se želi postići⁶. U svojim odlukama, Sud je često naglašavao da je zabrana rasističkog govora od fundamentalnog značaja

4 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf, pristupljeno 7. juna 2017.

5 Alexander Brown (2015), *Pravo govora mržnje: filozofsko razmatranje*, Routledge, 2015.

6 *Handyside protiv Ujedinjnog Kraljevstva* od 7. decembra 1976., § 49. [.](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

u demokratskom društvu⁷, i da govor mržnje (koji predstavlja akt diskriminacije po članu 14 Evropske konvencije) nije zaštićen članom 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji jemči slobodu izražavanja⁸. Glavni kriterijumi na koje se Evropski sud za ljudska prava oslanja prilikom odlučivanja da li je sankcionisanje određenog govora u skladu sa članom 10 stav 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima (legitimna ograničenja slobode izražavanja) ili članom 17 (zabrana zloupotrebe prava) uključuju sljedeće:

- a) Svrha govora – prije svega da li je namjera da se šire rasističke ideje ili je u pitanju govor čiji je cilj da informiše javnost o pitanjima od javnog interesa;
- b) Sadržaj govora – da li dati govor podstiče osećaj neprihvatanja, animoziteta ili čak mržnje prema ciljnoj populaciji;
- c) Kontekst – kakav je status i uloga učinioca u društvu; koja je dominantna društvena klima; šta je dovelo do izražavanja i kroz koji medij; i ko je ciljna publika⁹.

Pored EKLJP i MPPGP, na ograničenja koja se odnose na slobodu izražavanja takođe nailazimo u Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD). Ona ide korak dalje i, u članu 4, obavezuje sve potpisnike (odnosno države članice) da sude „svakoj propagandi i svim organizacijama koje su zasnovane na idejama ili teorijama superiornosti jedne rase ili grupe lica jedne boje ili etničkog porijekla, ili koje pokušavaju da opravdaju ili promovišu rasnu mržnju i diskriminaciju u bilo kom obliku”¹⁰.

Nadalje, u Deklaraciji Komiteta ministara Savjeta Evrope o slobodi političke debate u medijima¹¹ iz 2004. godine je istaknuto kako sloboda političke debate ne obuhvata slobodu izražavanja rasističkih stavova i mišljenja kojima se podstiče mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili bilo koji drugi oblik netolerancije. Četiri godine ranije, Savjet Evropske unije je usvojio Direktivu 2000/43/EC¹² kojom se implementira načelo jednakog tretmana lica bez obzira na rasno ili etničko porijeklo (tzv. Direktiva protiv diskriminacije), a u čijim se uvodnim napomenama (tačka tri) naglašava da su pravo na jednakost pred zakonom i pravo svakog lica na zaštitu od diskriminacije univerzalna ljudska prava priznata brojnim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. Član 3 Direktive, međutim, definiše „uznemiravanje”, kao posebnu vrstu diskriminacije: Uznemiravnje se smatra diskriminacijom

7 Evropski sud za ljudska prava, Sugg i Dobbs protiv Švedske http://www.concernedhistorians.org/content_files/file/LE/380.pdf.

8 Evropski sud za ljudska prava, Jersild protiv Danske, Gunduz protiv Turske, Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Pavel Ivanov protiv Rusije.

9 Weber, A. (2009), Priručnik o govoru mržnje. Strazbur, str. 30–47.

10 Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>.

11 Savjet Evrope, Deklaracija o slobodi političke debate u medijima https://www.ebu.ch/CM-Simages/en/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_tcm6-11947.pdf.

12 Direktiva Savjeta 2000/43/EC od 29. juna 2000. godine kojom se implementira načelo jednakog tretmana među licima nezavisno od rasnog ili etničkog porijekla <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>.

po stavu jedan (odnosno u kontekstu zabrane neposredne i posredne diskriminacije) u slučaju neželjenog ponašanja u vezi sa rasnim ili etničkim porijeklom čiji je cilj povreda ugleda lica i stvaranje okruženja u kojem postoji zastrašivanje, neprijateljstvo, degradacija, ponižavanje ili napad.¹³

Stoga, može se utvrditi da govor mržnje, uprkos svemu, ima srazmjerno precizno značenje¹⁴. Svakako, u pitanju je „kolokvijalni izraz za određene vrste napadajućeg govora koji širi i opravdava mržnju, netrpeljivost i predrasude, i poziva i podstiče na nasilje ili diskriminaciju“¹⁵ prema određenim ugroženim ili diskriminiranim grupama. Međutim, uprkos tome što se pojavljuje u širokom opsegu oblika – od „politički nekorektnih“ šala do otvorenih poziva na linč – i verbalnih i neverbalnih, kroz sve oblike i sredstva javnog informisanja, „govor mržnje“ se smatra neželjenom pojavom koja ugrožava temeljne vrijednosti na kojima je zasnovano svako civilizovano i demokratsko društvo.

Za definisanje i, još važnije, za utvrđivanje da li određeni govor predstavlja govor mržnje, od vitalnog je značaja da se on posmatra iz šire perspektive u smislu namjeravane svrhe i/ili dejstva koje takav govor izaziva ili želi da izazove, kao i u širokom kontekstu datog društva i njegovih istorijskih, kulturnih, političkih i svih drugih važnih konotacija.

Pošto se svaki oblik govora javlja u određenom istorijskom i kulturnom kontekstu, njegov sadržaj i moralno i emotivno značenje su neodvojivi od tog konteksta. Govor koji nije opasan u jednom kontekstu, može predstavljati govor mržnje u drugom¹⁶. Drugim riječima, prilikom svakog razmatranja govora mržnje, neophodno je utvrditi i procijeniti sve okolnosti u kojima se javlja govor mržnje ili u kojima se smatra da takav govor može da podstakne nasilje, zastrašivanje, neprijateljstvo ili diskriminaciju protiv onih prema kojima je usmjeren¹⁷. Ovo proizilazi iz same prirode govora. Naime, upotreba uvredljivih riječi u razgovoru sa poznanicima i prijateljima može dovesti do sasvim suprotnog; do niza poželjnih socijalnih efekata, kao što su humor, socijalna kohezija i slično. Lingvisti su jasno pokazali da ne postoji univerzalna izjava o tome koji se govor može smatrati uvredljivim¹⁸.

13 Direktiva Savjeta 2000/43/EC od 29. juna 2000. godine kojom se implementira načelo jednakog tretmana među licima nezavisno od rasnog ili etničkog porijekla <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1490190105325&uri=CELEX:32000L0043>.

14 Vidi primjere presuda Evropskog suda za ljudska prava, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

15 Vesna Alaburić, Organičavanje „govora mržnje“ u demokratskom društvu – teorijski, zakonodavni i praktični aspekti – Dio I. Hrvatska pravna revija 2003.

16 Bhikhu Parekh (2012), Govor mržnje, Da li postoji osnova za zabranu? Sadržaj i kontekst govora mržnje, ponovno promišljanje regulacije i odgovora, urednici: Michael Herz, Pravni fakultet Kardozo, Peter Molnar, Centar za medije i komunikacije, Centralno-evropski univerzitet, Budimpešta, 2012. <https://www.cambridge.org/core/books/the-content-and-context-of-hate-speech/0ED4A911E2138A440BB379BCCC8E2AAB>.

17 Opšta preporuka ECRI o politici br. 15 o borbi protiv govora mržnje https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf.

18 Jay, T. B., & Janschewitz, K. (2008). Pragmatičnost psovanja. Revija za istraživanje pristojnosti: jezik, ponašanje, kultura, 4, 267–288.

Govor mržnje je emocionalni pojam. On degradira, zastrašuje, podstiče mržnju, nasilje i/ili diskriminaciju protiv lica ili grupe. Nadalje, govor mržnje želi da stvori osjećaj prezira i stereotipe zasnovane na negativnim konotacijama prema licima ili grupama i njihovim karakteristikama. Govor mržnje djeluje na primarnim i jakim emocionalnim konceptima, stvara i širi diskriminaciju, prijetnje, strah i mržnju.

Kao dio javnog diskursa, oni koji šire govor mržnje žele da ga predstave kao „normalan“, ponekad veoma snažno i otvoreno, a ponekad suptilno i u „sophisticiranom“ obliku. Oni koji šire govor mržnje žele da njihovi stavovi postanu paradigma i da takav govor bude potpuno prihvatljiv, čak opravdan u datom istorijskom, kulturnom i drugom kontekstu. U tome leži jedna od najvećih opasnosti govora mržnje: ako mu se omogućiti da napreduje, on zaista može postati dio društveno prihvatljivog diskursa.

Važno je razmotriti ko širi govor mržnje i kako. Mnogi akteri mogu biti generatori govora mržnje – kao što su novinari i urednici, ali i ne-novinari, kao što su političari i izabrani zvaničnici, vjerski predstavnici i lideri, itd. U tom smislu, već odavno se smatra da političari i druga lica redovno izložena javnosti putem različitih medija moraju imati širi prag tolerancije. Oni moraju da očekuju mnogo šire granice prihvatljive kritike, jer, za razliku od privatnog lica, političari traže pažnju/izvještavanje medija i vrlo su i redovno prisutni u medijima.

U tom smislu, kada se razmatra uloga medija u širenju govora mržnje, njegovo porijeklo je od vitalnog značaja. Ovo posebno važi za izvještavanje o određenim događajima uživo, uključivanje gledalaca/slušalaca u programe, kao i nepostojanje dovoljno vremena za uredničku pripremu emitovanja, uključujući iznenadne promjene u panelu gostiju koji učestvuju u programima, itd. Pitanje koje treba postaviti jeste da li su, u takvim slučajevima, mediji samo obezbijedili platformu, pridružili se, ili su se ogradili od takvih izjava.

Kao što pokazuju neki od slučajeva koji će biti predstavljeni u daljem tekstu, govor mržnje se čak može naći u emitovanim programima u vidu SMS-a, imejla, poruka poslatih emiteru preko Facebook-a i Twittera od strane publike. Tada je neophodno vidjeti kako i koje korake, ako ih je uopšte bilo, je medij preuzeo u odnosu na takve poruke. Njihovo prikazivanje na ekranu sigurno nije put kojim treba ići i, u takvim slučajevima, emitera takvih programa treba smatrati odgovornim.

Postoji veliki broj tehnika i taktika koje mediji mogu koristiti kada nisu stvarni generator govora mržnje. Ovo uključuje isključivanje gledalaca/slušalaca koji šire govor mržnje, ograđivanje od takvih izjava - bez odlaganja, odbijanje da se obezbijedi termin onima koji ga (uključujući političare i javne funkcionere) šire, objavljivanje izvinjenja u kasnijoj fazi i druge slične metode.

U tom smislu, šire razmatranje govora mržnje mora da sadrži raspravu o efektima takvog govora na javnost koja prima ovaj sadržaj. Treba postaviti pitanja kao što su „Da li je bilo nemira, nasilja, sukoba i na kraju oružanih borbi?“. Suštinski značajnija odgovornost za medije nastaje kada njihovi novinari svjesno, ili čak namjerno, koriste govor mržnje, čime ga podržavaju i uzrokuju njegovo ponavljanje i jačanje

u društvu, kao što predstavljeni slučajevi takođe pokazuju. To stvara atmosferu ugroženosti i opšte anksioznosti uz stalno etiketiranje neprijatelja.

Nažalost, region Balkana je najbolji primjer takve prakse. Etnička netrpeljivost, kao epilog pametno osmišljene propagande u medijima, dovela je do praktično opšte javne podrške za svirepe ratove. Državni mediji su podržavali ratne kampanje sa čitavim arsenalom neobjektivnog medijskog izvještavanja i rječnikom kojim su dominirali uvredljivi izrazi. Senzacionalizam, propaganda, insistiranje na sopstvenoj etničkoj čistoti, predrasude i opravdanje pretencioznih političkih ciljeva su postali uvod u ekspanziju teritorijalnih i političkih ambicija vlasti. Pored ovoga, specifično historijsko iskustvo je služilo kao opravdanje za najrazličitije političke kombinacije, obično u pojednostavljenim verzijama novinarskih tumačenja. Historija je postala argument za optuživanje protivnika, opravdanje za vojne i političke aspiracije, kao i izvor stalnih neprijateljstva kroz neprestano podsjećanje na prošlost i na prethodne historijske sukobe. Dakle, cijela javnost je gotovo sistematski pripremana za predstojeće sukobe, kroz stalna zastrašivanja na osnovu naslijeđenih nacionalnih i vjerskih netrpeljivosti. U prilog ovoj tezi, postoje brojne studije i istraživanja o ulozi medija u sukobu na teritoriji bivše Jugoslavije koji nedvosmisleno ukazuju da su mediji, služeći režimima, u velikoj mjeri pomogli u proizvodnji ratova i mržnje. U svojoj knjizi „Krivotvorenje rata“, Mark Thompson kaže da je „verbalno nasilje proizvelo fizičko“ i da su ratovi prvo počeli u medijima¹⁹.

Krajem prošlog vijeka, pojam onoga što se kvalifikuje kao „govor mržnje“ je proširen na ideološke stavove. Ne prihvata svako da postoji razlika između klasičnih oblika „govora mržnje“, kao što su podsticanje mržnje i čak fizičko nasilje, s jedne strane, i upotrebe uvredljivog jezika, sa druge strane. Uprkos sve većem broju studija i analiza, govor mržnje je i dalje veoma rasprostranjena pojava koju je teško jasno definisati, staviti u kontekst i istražiti.

Ovo potvrđuju ispitivanja slučajeva govora mržnje kojima su se bavili regulatorni organi za medije u regionu koji učestvuju u ovom projektu. Govor mržnje prema manjinama, različitom nacionalnom porijeklu, LGBT populaciji itd. je prisutan, a u određenim momentima, zavisno od date političke klime, je u porastu. Govor mržnje se takođe koristi da omalovaži političke protivnike i da ih izloži podsmjehu.

Cijeli svijet je svjedok revolucionarne ekspanzije različitih medijskih platformi i porasta raznih sadržaja. Trenutno, mnoge važne globalne teme koje se oblikuju pred našim očima i ušima, dosta često sa emotivnim argumentima, koriste granični govor mržnje ili čak jasan govor mržnje. Proteklih godina smo bili svjedoci brojnih kriza, bilo da su u pitanju ratovi i sukobi, teroristički napadi ili prirodne katastrofe i katastrofe uzrokovane ljudskim faktorom. Tokom kriza, sukoba i patnje, istina je po pravilu prva žrtva. U kriznim vremenima, sa brojnim medijima na različitim platformama, često se dešava da se pristrasne, neistinite

19 Mark Thompson (1999), *Krivotvorenje rata: mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, Univerzitet Luton, London.

i nepouzdana informacije, uključujući i „propagandu“ i govor mržnje, rašire u roku od nekoliko minuta. Primjera neprikladnog jezika koji se koristi u medijima ima u izobilju u današnjem svijetu – uključujući i govor mržnje. On se koristi kao katalizator društvenih promjena, on ponovo izmišlja sebe i ozbiljno postaje sastavni dio javnog diskursa.

Era interneta i on-line svijeta je donijela mnogo novih igrača u stvaranju i distribuciji komunikacionih kanala. Internet je doveo do pitanja sadržaja koji generišu korisnici i otvorenog novinarstva. Ljudi sada mogu da komentarišu vijest i na drugi način komuniciraju sa drugima o različitim medijskim sadržajima. Ljudi sada mogu lako da kreiraju i šire video sadržaj i vijesti. Internet, novi mediji, društvene mreže, itd, omogućili su ljudima da djeluju u javnosti kao nikada ranije. Nedavni predmet pred Evropskim sudom za ljudska prava, Delfi AS protiv Estonije se odnosio na odgovornost izdavača i pitanje govora mržnje na internetu i odgovornosti veb portala za anonimne klevetničke komentare korisnika tj. čitalaca. U ovom slučaju, Sud je zaključio da je zadiranje u pravo izražavanja bilo u skladu sa zakonom i da govor mržnje izražen u komentarima korisnika ne uživa zaštitu člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Ono što je važno za ovu odluku je činjenica da je Sud odbio argumente izdavača iz kompanije Delfi koja upravlja jednim od najvećih medijskih portala u Estoniji, u kojima se navodilo da je uloga takvog portala, kao pružaoca informacionih usluga i skladištenja podataka bila samo tehničke prirode, odnosno pasivna i neutralna. Sud je zauzeo stav da, iako Delfi nije bio autor takvih komentara, to ne znači da nije imao kontrolu nad prostorom u kome su komentari nastali.

Ovaj značajan korak ka demokratičnijem izražavanju na internetu i mjestu na kome se evropske vrijednosti i zakoni poštuju, bio je samo početak obeshrabrivanja rasizma, ksenofobije i drugih pojava na „mreži svih mreža“. Inicijativa Evropske unije iz 2016. godine i mjere vlada država članica, poput Njemačke, Britanije i Francuske usmjerene su na podsticanje sajtova i društvenih medija da uklone govor mržnje na internetu²⁰. On-line „kodeks ponašanja“²¹ ima za cilj borbu protiv govora mržnje u okviru četiri najveće internet kompanije: Facebook, Twitter, Youtube i Microsoft. Ovaj kodeks predstavlja prvi veliki pokušaj da se definiše kako tehnološke kompanije treba da reaguju na govor mržnje na internetu. Govor mržnje je u ovom dokumentu definisan kao „svako ponašanje koje javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi lica ili članu takve grupe definisane pozivanjem na rasu, boju kože, vjeroispovest, nacionalno, etničko ili drugo porijeklo“.²²

Nažalost, provjere činjenica se zapostavljaju, objektivne činjenice skrivaju, a istraživačko novinarstvo se često zaboravlja i etiketira kao dosadno i skupo. Ovakav razvoj događaja je naveo Oksford rječnik da pojam „post-istine“ proglaši za riječ 2016. godine, definišući ga kao okolnosti u kojima „su objektivne

20 Zajedno sa „govorom mržnje“, takve tendencije su takođe usmjerene na uklanjanje takozvanih *lažnih vijesti*.

21 Kodeks ponašanja–nezakoniti on-line govor mržnje, pitanja i odgovori http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/code_of_conduct_hate_speech_en.pdf.

22 Evropska komisija i IT kompanije objavile Kodeks ponašanja–nezakoniti on-line govor mržnje http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm.

činjenice manje uticajne u oblikovanju javnog mnjenja od pozivanja na emocije i lična uvjerenja²³." Neki posmatrači su uočili da čuvenih pet pitanja u novinarstvu („ko“, „šta“, „kada“, „gdje“ i „zašto“), više ne predstavljaju zlatna pravila. Predložena dodatna pitanja, kao što su „Sanjam li?“, „Ozbiljno?“, „Kako se to dogodilo?“, „Zar nemate stida?“²⁴ i druga slična pitanja mogu biti domišljat način izražavanja u današnjoj paradigmi, ali u stvari predstavljaju zabrinjavajući osvrt na mnoge nastale promjene.

Neobičan, ali i prilično alarmantan, je zanimljiv trend izazvan ovakvim pojavama u medijima. Naime, nedavna anketa mladih ljudi iz nekoliko zemalja sa različitih kontinenata, uključujući Argentinu, Australiju, Brazil, Kanadu, Kinu, Francusku, Njemačku, Indiju, Indoneziju, Izrael, Italiju, Japan, Novi Zeland, Nigeriju, Rusiju, Južnu Afriku, Južnu Koreju, Tursku, Ujedinjeno Kraljevstvo i SAD, koju je sprovele istraživačka firma Populus, u ime Fondacije Varkley²⁵, obrazovne nevladine fondacije, pokazuje da mladi ljudi široko podržavaju poštovanje i širenje raznih prava, poput prava istorijski marginalizovanih manjinskih grupa, kao i ravnopravnost žena i prava transrodnih osoba. Ovo je u potpunosti u skladu sa činjenicom da su mladi ljudi uvijek bili liberalniji. Međutim, studija pokazuje da mladi ljudi nemaju tako liberalne stavove u pogledu prava da se kaže ono što se želi. Podaci ankete idu u prilog stanovištu da današnji mladi podržavaju sveobuhvatno pravo da ne budu uvrijeđeni, za koje se može smatrati da guši slobodu govora i slobodnu raspravu²⁶.

Ovakvi razvoji, podstaknuti, između ostalog, tehnološkim revolucijama ne bi trebalo da nas navedu da izgubimo iz vida zvijezdu vodilju – kvalitetan sadržaj koji se obezbjeđuje javnosti. Ako ne postoji kvalitetan sadržaj koji se nudi javnosti, tehnološke platforme i događaji poput naprijed opisanih postaju samo gomila žica i sijalica u kutijama, koji pružaju depresivan i opasan diskurs.

Ako se osvrnemo na istoriju, vidimo da je zakonodavstvo evropskih zemalja bilo usmjereno na zaštitu od svih oblika ksenofobije i antisemitske propagande koja je dovela do Holokausta. Današnji zakoni o „govoru mržnje“ su sve više usmjereni ka obeshrabrivanju govora koji je uvredljiv prema nečijoj nacionalnoj ili rodnoj pripadnosti, zdravstvenom stanju, starosti i slično. Priliv velikog broja azilanata i migranata u Evropsku uniju od 2015. godine, u kombinaciji sa reakcijama na niz terorističkih napada u državama članicama EU, doprinijeo je učestalijim pojavama rasizma, ksenofobije i netolerancije u javnom prostoru, posebno on-line²⁷. Ekstremisti svih vrsta koriste otvorene forume i mjesta na internetu, kao i brojne nove tehnologije, da promovišu svoje otrovne ideologije. Međutim, ono što je takođe

23 <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>, linku pristupljeno 14. februara 2017.

24 <http://www.newyorker.com/humor/daily-shouts/additions-to-the-five-journalistic-ws>, linku pristupljeno 15. februara 2017.

25 Izjava za medije Fondacije Varkley: Anketa generacije Z, <https://www.varkeyfoundation.org/news/press-release-generation-z-survey>, linku pristupljeno 31. marta 2017.

26 <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/02/daily-chart-10?fsrc=scn%2Ft-w%2Fte%2Fbl%2Fed%2F>, linku pristupljeno 17. februara 2017.

27 Izvještaj o osnovnim pravima 2016. – Mišljenje Agencije za osnovna prava <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016-fra-opinions>.

vrijedno pažnje, kao što pokazala studija iz Velike Britanije, jeste da većina govora mržnje ne dolazi od ekstremista i radikala, već od običnih ljudi²⁸. Sličan zaključak takođe izvodi i Hana Arent u svojoj studiji „Ajhman u Jerusalimu – izvještaj o banalnosti zla“²⁹, utvrđujući da su uglavnom obični ljudi, a ne kriminalci i čudovišta, počinili najstrašnije zločine nakon što su na odgovarajući način bili podstaknuti da to učine.

Prilikom određivanja prioriteta u ovoj oblasti, važno je ponoviti vitalnu ulogu koju mediji imaju u stvaranju demokratske kulture koja je daleko šira od bilo kog političkog sistema. Mediji su od ključne važnosti za sposobnost javnosti da generiše svoja iskustva i uči od drugih. Na taj način se formira konstruktivna politička debata. Dijalog je od vitalnog značaja, a mediji su od ključnog značaja za uključivanje svih aktera u dijalog. Međutim, uprkos mnogim praksama, naročito u eri on-line svijeta, novinarstvo treba da počiva na premisi etičkog okvira. Uprkos svim mogućim uređajima koji nam nude širok spektar usluga i sadržaja, kao i velikom broju različitih aktera u ovoj areni, ispod toga svega leži, ili bi trebalo da leži, osnovno načelo etičkog novinarstva. Ovo ne treba posmatrati kao neku mantru stare škole koja je izlišna u savremenom svijetu. S obzirom na pitanja koja proističu iz široko rasprostranjene prakse otvorenog novinarstva, moramo se zapitati da li treba očekivati da se ovih načela pridržavaju oni aktera koji nisu novinari, a koji su sastavni dio ovog procesa. Svaka osoba on-line može potencijalno postati novinar jer se svaka objava, svaki komad sadržaja koji generišu korisnici potencijalno nudi velikom broju korisnika, itd. Nisu sve „novinarske“ pojave koje omogućavaju savremena tehnološka rješenja obuhvaćene nacionalnom/ međunarodnom/nadnacionalnom regulativom. Ovo je posebno važno sa aspekta ponude lokalnih i nacionalnih vijesti, kod kojih ova pitanja posebno dolaze do izražaja. Razvoj novih medija, pojava otvorenog novinarstva, kao i obilje medijskih usluga koje se nude širom Evrope su kontekstualni faktori koji nude svježije uglove za raspravu o govoru mržnje.

Prilikom rasprave o ovim pitanjima, ključno pitanje koje treba naglasiti jeste da osiguranje punog uživanja prava na slobodu izražavanja treba da bude paradigma koja je od vitalnog značaja u svakom demokratskom društvu ili u onima koja žele da postanu demokratska. Stoga je imperativ da se osigura čvrst pravni osnov prava na slobodu izražavanja, s jedne strane, ali i da se obezbijedi da govor mržnje i uvredljiv jezik ne postanu prihvatljivi oblici izražavanja. Ovo zahtijeva interdisciplinarni pristup i učešće širokog spektra aktera. Iskrena i održiva posvećenost obezbjeđivanju nezavisnosti medija i nezavisnosti regulatornih organa, kao vitalnih preduslova za demokratsko funkcionisanje svakog društva, predstavljaju konkretan i mjerljiv doprinos ovom poduhvatu.

„Ako ne vjerujemo u slobodu izražavanja ljudi koje preziremo, ne vjerujemo u nju uopšte.“

Noam Čovski

28 IGLYO, O on-line govoru mržnje <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2014/01/Online-Hate-Speech-WEB.pdf>.

29 Hana Arent, Ajhman u Jerusalimu – izvještaj o banalnosti zla, Politička kultura, Zagreb 2002.

S druge strane, ogroman broj ljudi pokušava da pronađe govor mržnje tamo gdje on ne postoji. Zbog toga je veoma važno da se odluke o svrstavanju nekog govora u kategoriju govora mržnje zasnivaju na pretpostavkama koje se odnose na pravo na slobodu izražavanja i da se govorom mržnje smatra samo onaj govor koji je apsolutno protivan svim etičkim i profesionalnim normama.

U tom smislu, regulatorni organi koji su zaduženi za regulisanje audiovizuelnih medijskih usluga i medijskih usluga radija, se u većoj ili manjoj mjeri suočavaju sa ovim važnim pitanjem. Izvještaji pripremljeni pod pokroviteljstvom Evropske platforme regulatornih tijela (EPRA) ukazuju na to da većina evropskih zemalja uključuje elemente koji se odnose na govor mržnje u svoje medijsko, odnosno krivično zakonodavstvo. Iako je predstavljeno da se sastavni elementi govora mržnje nalaze u različitim nacionalnim definicijama, pravni osnov ukazuje na opseg zabrane. Dakle, zakonski i podzakonski okvir se odnosi na mržnju/diskriminaciju po osnovu rase, pola, vjere i nacionalnosti, ali i etničke grupe, boje kože, jezika, morala, seksualne orijentacije, itd.

Značajan broj regulatornih organa nema ovlaštenje da izriče sankcije za kršenje ovih pravila, dok ostali na raspolaganju imaju čitav niz sankcija, o čemu će biti riječi u daljem tekstu ove publikacije. To se može vidjeti iz dijela publikacije koji se bavi pregledom nacionalnih zakonodavstava i ovlaštenja regulatornih organa. U nekim slučajevima, postoje tendencije ili su čak preduzete neposredne mjere da se smanje ovlaštenja regulatornih organa, što se obično javlja u obliku povlačenja sankcija koje su ranije bile na raspolaganju regulatornim organima, i najvažnije, uključuje povlačenje finansijskih sankcija i uvođenje mehanizama za upućivanje predmeta na obradu drugim organima, uključujući i one koji se tiču govora mržnje.

Važno je da u tom smislu regulatori imaju otvoreni um u svom radu ako žele da doprinesu pronalaženju rješenja. Izuzetno je važno da ključni akteri prepoznaju potrebu postojanja zakonodavstva kojim se predviđa snažno i aktivno regulatorno tijelo. Regulatorni organ koji je pod političkim uticajem i kontrolom i bez izvršnih ovlaštenja (ili sa ograničenim ovlaštenjima) služi samo u korist političkih elita. Glavne karakteristike snažnog i aktivnog regulatornog organa su različiti aspekti njegove pune nezavisnosti, koji osiguravaju da on bude zakonski samostalan i funkcionalno nezavisan od medija i vlade (npr. ne traži niti prima instrukcije)³⁰. Dalje, regulatorni organi bi trebalo da imaju dovoljno ovlaštenja i resursa i moraju raditi na transparentan i odgovoran način u skladu sa zakonom. Mnoga vodeća načela detaljno razrađuju neophodne preduslove za funkcionisanje regulatornih organa³¹, ali postoje i neka ne toliko opipljiva koja ova publikacija želi da naglasi. Ona se odnose na opštu klimu (i društvenu i političku) društva u kojem regula-

30 Ova načela su prepoznata u novom nacrtu Direktive 2010/13/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 10. marta 2010. godine o koordinaciji određenih odredbi propisanih zakonom, propisima ili administrativnim aktima država članica u vezi sa pružanjem audiovizuelnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama, prečišćena verzija).

31 Na primjer, INDIREG finalni izvještaj: Indikatori nezavisnosti i efikasnog funkcionisanja regulatornih organa za audiovizuelne medijske usluge u svrhu sprovođenja pravila Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama http://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/library/studies/regulators/final_report.pdf, linku pristupljeno 24. februara 2017.

torni organ vrši svoje dužnosti, koja bi omogućila razumijevanje i poštovanje nezavisnosti određenog državnog organa i smatrala ga neophodnim i opravdanim dijelom institucionalnog okvira. Lična stamenost ljudi postavljenih i zaposlenih u regulatornim organima takođe igra ulogu, naročito u slučajevima govora mržnje. Brojni elementi mogu pokušati da oblikuju krajnji proces donošenja odluke u regulatornom organu u vezi sa takvim slučajevima, ali puna lična i profesionalna posvećenost i odlučnost da se poštuju pravila moraju uvijek biti prvi i jedini put.

Kao što se vidi iz ove publikacije, govor mržnje, on-line i off-line, postaje sve češći u našim društvima. Dalja poglavlja nude potpuni uvid u ove slučajeve i nude put za moguća rješenja ove situacije.

3. Slučajevi govora mržnje i uvredljivog jezika u regionu

Slijedi spisak i kratak opis predmeta koji se odnose na govor mržnje i uvredljivi jezik po kojima su postupali regulatorni organi u regionu u okviru svog rada i mandata.

ALBANIJA

Slučaj govora mržnje u Albaniji koji je bio predmet obrade Regulatornog organa za audiovizuelne medije Albanije (AMA).

TV Klan, 2015, govor mržnje

Regulatorni organ za audiovizuelne medije (AMA) prati ovu stanicu, a posebno program „Slobodna zona“. U posljednjem dijelu emisije, tokom razgovora sa gostom pjevačem, voditelj emisije je direktno koristio fraze i izraze, kao što su: „Zašto, ne kaže se bez razloga da se Čamima³² ne može vjerovati“, a onda dodaje: „(Čami) ... su dobri ljudi, toliko dobri da ih nije dovoljno samo ubiti! Šalim se, naravno, to je bila šala, ja sam sam Čam!“.

Tokom razgovora, voditelj emisije se raspravlja sa gostom pjevačem i kaže: „Nisi u pravu, ljudi iz Sarande³³ nisu takvi, oni su ... u redu, oni su vrlo zli, ni njih nije dovoljno samo ubiti, ali oni ne govore ništa o Čamima.“

Monitoring je pokazao da je emisija prekršila zakonska načela, koja propisuju da operatori audiovizuelnog servisa, tokom svoje djelatnosti, ne smiju dozvoliti emisije koje promovišu netoleranciju među građanima, koje promovišu ili opravdavaju nasilje. Na osnovu gore navedenih izjava domaćina ovog programa, zaključeno je da je postojalo kršenje zahtjeva, prema kojima stanice ne smiju da emituju emisije sa sadržajem koji promoviše mržnju po osnovu rase, pola, vjere, nacionalnosti, državljanstva, i bilo koji drugi oblik diskriminacije, ne smiju da narušavaju dostojanstvo i osnovna ljudska prava i da emituju emisije koje bi mogle podstaći krivična djela.

Radnje koje je preduzela AMA

AMA je odlučila da ovaj slučaj tretira kao govor mržnje zato što je za javnost bilo štetno da čuje ovu vrstu diskriminacije. Stoga je odlučila da izrekne novčanu kaznu u iznosu od oko 3 000 eura.

32 Čami su podgrupa Albanaca koji su izvorno nastanjivali zapadni dio regiona u sjeveroistočnoj Grčkoj.

33 Mjesto u Albaniji blizu granice sa Grčkom.

BOSNA I HERCEGOVINA

Izvodi govora mržnje u Bosni i Hercegovini koje posjeduje Regulatorna agencija za komunikacije (RAK, Regulatorna agencija) (1998–2016).

TV EROTEL, 1999. godine, govor mržnje

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je dobila informaciju od OSCE-a u Hrvatskoj da je u programu TV EROTEL 16. decembra 1998. godine u 20:50h emitovana emisija HRT³⁴ „Ekologija i etika – Sipa”. TV Erotel, kao BiH stanica koja je re-emitovala program HRT, odgovorna je za sadržaj ove emisije.

Primjeri komentara datih u programu uključuju:

„...glavni pojedinac je sigurno George Soros, ludi mešetar i maliciozni špekulant. Ukrao je bilione, daje milione i obavezno pokupi kamatu u obliku crne tinte”,

„... odvratni srpsko-jevrejski lobi koji se uvijek ponovo javlja kako bi Hrvatska mogla da bude srušena. Ovo su oprezni masoni. Mnogi od njih su seksualno nastrani”

„Ovo je razlog zašto sipa traži i besprijekorno nađe svoje saradnike među urednicima. Oni su fizički ružni, neki izobličeni, psihološki slabi, samoljupci, glupi. Privatno, oni su generalno homoseksualni. Momci vole momke, žene žele da budu sa ženama”.

Radnje koje je preduzeo RAK

U predmetnoj emisiji su sadržani anti-semitski, anti-srpski i homofobični komentari, uokvireni u jednu ekološku metaforu baziranu na sipi, da bi se ilustriralo kako Srbi, Jevreji i homoseksualci imaju štetan uticaj na hrvatsku privredu i društvo. Smatra se da se radi o jeziku koji može izazvati uvredu i predstavlja kršenje odredbe koja se tiče govora mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 1.000 eura.

RTV SREBRENICA, 1999. godine, govor mržnje

RAK je dobio izvještaj UNMBiH³⁵ u kojem je navedeno da je RTV Srebrenica 08. 02. 1999. godine u 19:45h emitovala sljedeću izjavu lokalnog opštinskog odbora političke stranke Srpska radikalna stranka:

„Ovim se obavještavaju građani Srebrenice da je u subotu, 06. 02. 1999. godine, grupa Srba, tzv. „Poturica³⁶” organizovala posjetu Tuzli i pružila ruku

34 Hrvatska radio televizija – javni RTV servis u Hrvatskoj.

35 UN Misija u Bosni i Hercegovini.

36 Pogrdni naziv za Srbe koji su prihvatili Islam u Otomanskom carstvu.

pomirenja našim neprijateljima. Ovu grupu je pozvao Hakija Meholjić, najveći koljač srpskog naroda. U ime srpskog naroda u Srebrenici, mi kažemo da ova vrsta posjete nije dozvoljena, da je zabranjena”.

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju utvrdio kršenje člana kojim se zabranjuje upotreba jezika kojim se podstiče na izazivanje nasilja, nereda i mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena novčana kazna u iznosu od 450 eura.

Radio stanica „Drvar”, 1999. godine, govor mržnje

RAK je 21. juna 1999. godine primio informaciju o mogućim huškačkim komentarima emitovanim u okviru emisije Radio stanice „Drvar” 16. juna 1999. godine. Slušaoci su navodno prijetili da će „završiti ono što su započeli 24. aprila 1998. godine”. To se odnosilo na nasilni incident u Drvaru u aprilu 1998. godine kada je izvjesna grupa napala srpska imanja i kancelarije međunarodne zajednice. Gradonačelnik Drvara (srpske nacionalnosti) je ozbiljno povrijeđen, a veliki broj srpskih imanja je oštećen.

U program je emitovan sljedeći sadržaj:

Slušalac: „Ja bih želio da pošaljem poruku Srbima ukoliko ovo slušaju. Prošle godine u aprilu su oni imali prvi dio igre i oni će imati i drugi dio, a drugi uvijek vodi ka pobjedi. Želio bih da kažem da su Srbi htjeli da vide našu reakciju na ovo. Ali oni znaju da mi možemo da osvetimo naše policajce na više načina...”

Slušalac: „Podržavam čovjeka koji je rekao prethodnu stvar. Oni su imali prvi dio prošle godine, a drugi dio će imati uskoro.”

Voditelj nije reagovao na ove izjave.

Radnje koje je preduzeo RAK

Analizom je utvrđeno da su komentarima slušalaca upućene prijetnje slušaocima srpske nacionalnosti. Voditelj programa nije pokušao ni da ublaži, niti da prigovori stavovima slušalaca. Zbog ovog sadržaja, kao i zbog propusta stanice da preuzme uredničku odgovornost za emitiranje komentara, utvrđeno je da je stanica prekršila odredbe vezane za govor mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 450 eura.

RTV „Sv. Georgije”, 2001. godine, govor mržnje

RTV „Sv. Georgije” je 08.05. 2001. godine emitovala program između 20:45 i 22:02 časova, urađen u formi intervjua koji se odnosio na pokušaj postavljanja kamena temeljca za džamiju Ferhadija kada su izazvani ozbiljni neredi, te je došlo do povrede ljudi i stvaranja velike materijalne štete. Program je reemitovan narednog dana. Urađen je intervju sa Aleksandrom Sopotom, slikarom, koji je komentarisao

dogadaje koji su se desili povodom ceremonije postavljanja kamena temeljca za džamiju Ferhadija u Banja Luci.

Djelovi uključuju:

Gost: „I to ide na prošlost koja nam je bila inače krvava i zna se šta su oni uradili i što su bilioni srpskom narodu non-stop prave neke smicalice, jednostavno oni tu ne bi bili da nema problema, da tu nema problema oni bi otišli. Međutim, njima je interes da budu ovdje da provociraju, da srpski narod obezglave i da izazivaju. Jednostavno oni nisu miroljubiv i tolerantan narod sa kojim može da se živi, nego da se ratuje, međutim, ja mislim da se sve ovdje radi silom. Ja znam dva brata koja ne mogu da žive zajedno, kamoli tri naroda koja su ratovala i u prošlom vijeku tri puta krvavi do guše.“

Gledalac: „Zbog čega Bošnjaci, kad smatraju nas vandalima i rušiteljima, zbog čega oni navaljuju toliko da sagrađe tu džamiju u centru Banja Luke, zar im nije dosta Kozarac, Kotor Varoš, pa čak možda i Čelinac uskoro. Šta žele da pokažu sa tim? Da li na taj veliki srpski Svetac baš nisu zapamtili 1992. godinu kad je srušena, kad će se naučiti pameti. Ja smatram da naša omladina, koja je to uradila, to im je podrška za njihovu budućnost i bolje. Smatram da ih ne treba pustiti ni blizu. Toliko, hvala vam.“

Voditelj: „Ali ovdje je prisutno uzvikivanje Balija i Turčine. Šta to znači? Kako bi to ovako u ovoj sredini...“

Gost: „Jednostavno kod srpskog naroda ta riječ Turčin predstavlja nekoga ko je, ko čini zlodjela, ko...“

Voditelj: „Ko se ne voli“

Gost: „Gospodine sad ću vam ja reći, taj gospodin Klein i ovi koji su bili juče, ovaj, eto, na moju radost, bili su od samih tih ljudi koje su doveli. Vi znate da se Muslimani izuvaju kad ulaze u kuću. Sad možete da zamislite poslije 5 sati vožnje kad je njih 1000 ušlo u onu kućicu i izulo se. Možete da zamislite kako je bilo gospodinu Kleinu i ovima. Hvala tim Muslimanima što su došli, pa su se izuli“.

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je zaključio da je u slučaju emitovanja ovog sadržaja programa prisutno potpuno nepostojanje bilo kakve kontrole od strane urednika. Program ne samo da je obezvrijedio vjerska ubjeđenja drugih, nego je i izazvao značajan rizik javnih nereda. Radi utvrđenog kršenja, RTV Sveti Georgije je suspendovana dozvola na period od 90 dana. Suspendaciji dozvole RTV Sv. Georgiju prethodila su ranije utvrđena slična kršenja. S obzirom da je stanica u kontinuitetu emitovala programe koji su predstavljali primjere ozbiljnog govora mržnje, te imajući u vidu činjenicu da stanica nije poštovala odluke i sankcije Regulatorne agencije, RTV Sv. Georgije

je oduzeta dozvola za emitovanje, nakon čega je RTV Sv. Georgije je pokrenuo postupak pred Domom za ljudska prava³⁷ protiv BiH zbog kršenja člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. U postupku je utvrđeno da Bosna i Hercegovina, kroz odluke RAK, nije prekršila član 10 Konvencije.

Radio Naba, 2002. godine, govor mržnje

Dana 18.01.2002. godine, Regulatorna agencija je primila prigovore u vezi sa programom koji je emitovala Radio Naba u večernjim satima 17.01.2002. godine i re-emitovala 18.01.2002. godine. Ovaj program je emitovan uživo u vrijeme odvijanja događaja u Sarajevu, u noći 17.01.2002. godine, koji su u vezi sa „Alžirskom grupom³⁸”.

Analizom je utvrđeno da je ovaj program sadržao pozive uživo na okupljanje ispred zgrade Centralnog zatvora u Sarajevu, uključujući:

Voditelj: „Evo, znači vi uputite poziv putem etra još jednom braći i sestrama, ko god može, je li”

Supruga jednog od zatvorenika: „Eto draga braćo i sestre, ko god može, bar ovi iz Sarajeva, koji su bliže. Ne garantujem da nećete doći džaba, ali ako možete, imate nagradu za to, dođite ovdje, budite ovdje sa nama.”

Voditelj: „Dobro, još jedna informacija, o kojem je zatvoru riječ?”

Supruga jednog od zatvorenika: „Centralni zatvor, sa druge strane suda.”

Voditelj: „Centralni zatvor, sa druge strane suda...”

Pozivi na okupljanje su uključivali i sljedeće:

Slušalac: „Pošto smo mi dole u području Nedžarića³⁹, ako uspiju da probiju te tampone, da se mi ovdje organizujemo i da se skupimo ovdje kod UN-a, pošto prolaze ovdje ka aerodromu, da probamo da napravimo barikadu, da ne mogu da se probiju.”

Voditelj: „Šta vi predlažete onda?”

Slušalac: „Ja predlažem, znači, mi ćemo ostati u kontaktu sa nekom braćom koja se nalaze gore ispred zatvora.”

Voditelj: „Dobro.”

37 Sud osnovan na načelima Evropskog suda za ljudska prava samo za Bosnu i Hercegovinu.

38 Događaju u vezi sa ekstradicijom 6 osoba iz Alžira u Gvantanamo. Tokom izručenja, grupa građana okupila se i demonstrirala ispred zgrade Centralnog zatvora u Sarajevu, 17. januara 2002. godine u večernjim satima kada je nadležni sud donio odluku o zabrani izručenja do konačne sudske odluke.

39 Naselje na putu prema sarajevskom aerodromu.

Slušalac: „Predlažem da svi oni koji slušaju Nabu, a ovdje su u području Nedžarića, ja ću opet da nazovem kad nas kontaktiraju odozgo, ako probiju taj gore kordon i tampon, da izađu ovdje kad ih ja pozovem preko ovog istog radija. Može li tako?“

Voditelj: „Dobro, neće biti problema. U principu bitno je da zadovoljimo pravdu i suštinu naše države, a to je ako su nevini i slobodni, da budu nevini i slobodni.“...

Slušalac: „Želim sve da vas poselamim i ove u Sarajevu braću ovu, da ih poselamim i dajem im podršku. Eto inšallah, i mi smo naumili da poslije sabah-namaza⁴⁰ krenemo gore.“

Voditelj: „Odakle zovete?“

Slušalac: „Iz Visokog.“

Voditelj: „Znači poslije sabaha pokret za Sarajevo, je li?“

Slušalac: „I selam Osami bin Ladenu.“

Voditelj: „Ne čuje on ovaj selam vjerovatno. Eto, bio je ovo još jedan selam Osami bin Ladenu. On taj selam ne čuje, to je sigurno.“

Reporter sa terena (nepoznato da li je u pitanju zaposleni Radija Naba): „Pozivam od Sarajeva, Visokog, cijele Bosne, dolazite što prije ovdje. Što nas je više bolje ćemo se braniti.“

Program je takođe uključivao i sljedeći džingl: „Korak po korak, polako ali sigurno mi idemo naprijed. Bitku po bitku, mi se polako ali sigurno borimo za našu vjeru, naš Islam. Naš ustav je Kur'an, naša himna je Ezan⁴¹, a naša srca su islamske države. Korak po korak nastavljamo dalje. Hoćete li sa nama, smijete li sa nama, želite li sa nama. Radio Naba.“

Komentari voditelja, slušalaca i reportera sa terena uključivali su i sljedeće izjave:

Reporter sa terena: „Bolje ovdje fasovati nego u krevetu ležati dok brat ide u smrt... Zato su oni nas ovdje okružili, da ne možemo doći gore na ispomoć. Neka vas Alah dž.š. nagradi, jer ipak je ovo jedna stvar zbog koje muslimanima trebaju mediji, da ne bi bili ubijani u tišini kao što su bili ubijani u ratu i prije rata dok su bili mladi muslimani. Znači, muslimani ne smiju više nikada sebi dozvoliti da budu ubijani u tišini... Ovdje je situacija van kontrole, dok naši ministri koji primaju po deset hiljada, primaju redovne plate, tuku nas braću na snijegu, pa to je stvarno...“

40 Rana jutarnja molitva.

41 Poziv za molitu sa minareta.

Voditelj: „E pa to je, da vi ne možete ništa reagovati. Ako budete čuli tek-bire⁴² gore znajte da je krenulo, za pet minuta oni će krenuti u napad... Evo pita se ova sestra je li istina. Osvanuće ako Bog da, evo brzo će sa-bah, osvanuće muslimanska krv po Sarajevu. Ujutro ko izađe na cestu osvanuće muslimanska krv... Na žalost, pa se to dogodilo nama, na žalost, mi nismo ovo prenosili iz neke druge zemlje, nedodijie, nego iz našeg Sarajeva, koje je bilo okruženo. One Markale⁴³, ako se sjećate onih slika i onih ulica i Vase Miskina⁴⁴ i ko zna čega još, e to je naše Sarajevo večeras. Idemo dalje.”

Slušalac I: „Ovo je stvarno jedan događaj, mislim da ne bi smjelo da ostane na ovome, nego bi trebalo masovno jutros da se okupimo tamo i tražimo ostavke i Lagumdžije i ministra unutrašnjih poslova i da se ne razilazimo dok ne podnesu ostavke.

Slušalac II: Ja mislim da su sa Pala dovukli četnike, dabogda se okamenili. Da sam bogdao imala jednu zolju⁴⁵ da je bacim među njih, pa neka i ona braća odu sa njima, bili bi bar šehidi⁴⁶... Ovo je stvarno sramota...Ovo je veliki, ne znam, nemam riječi, ovo sve treba skinuti redom, objesiti ih. Pola Sarajeva treba da visi, ovo je bruka. Ovo ko sluša, ne slušaju one prdonje, oni spavaju, imaju kuće pune koverti, boli njih briga što bijeda fasuje i što razbijaju i na staru sirotinju. Nije njih briga, pola Sarajeva treba objesiti. Niko nije pokušao da izađe, đubrad jedna bezobrazna, dabogda se okamenili svi.”

Radnje koje je preduzeo RAK

Emitovanje poziva za okupljanje moglo je ozbiljno da ugrozi državnu bezbjednost i bezbjednost građana, pripadnika policije, kao i pripadnika međunarodne zajednice. Kontinuirana podrška Radio Nabe u smislu pozivanja i korišćenja stanice kao logističkog centra za okupljanja, predstavljalo je prijatnu državnoj bezbjednosti i mogućnost nasilja, pošto nije bilo nikakve garancije da će protesti biti mirni. Takođe, repriziranje ovog programa narednog jutra predstavljalo je rizik od narušavanja javnog reda i mira. Radio Naba je kontinuirano emitovala senzacionalističke izjave i komentare koje su nosile jasan rizik izbijanja nemira. Odgovorna lica Radio Nabe nisu učinila nikakve napore u cilju smirivanja i balansiranja izvještavanja u prezentiranju mišljenja i emocionalnih izjava što je moglo dovesti do pozivanja na nasilje, ohrabriranje netolerancije i mržnje kao i do gubitka života. Zapravo, voditelji i reporteri stanice su aktivno učestvovali u podstrekivanju ovakvog govora u programu. Radio Naba je

42 Allahu ekber (Alah je najveći) sa kojim počinju sve muslimanske molitve.

43 Sarajevska pijaca gdje su se desila dva velika masakra civila tokom rata (prvi u februaru, 1994 i drugi u avgustu 1995 godine).

44 Jedna sarajevska ulica, gdje se, u redu za hleb, desio prvi veliki masakr u Sarajevu tokom rata, 1992 godine.

45 Protiv-tenkovsko oružje.

46 Muslimanski borac koji je žrtvovao svoj život u ime Boga.

u ovom slučaju sistematično promovisala jednostrana mišljenja, podržavajući samo jedno izričito mišljenje, te je posvetila ekstremno disproporcionalan dio vremena u emitovanju navedenog programa. U vezi s tim, odgovorna lica stanice ne samo da su podržavala jedno mišljenje o ovom pitanju, nego su uporno pokazivala „mekan“ pristup u postavljanju pitanja i prezentovanju činjenica, kao i emitovanju izjava koje se u potpunosti slažu sa mišljenjima demonstiranata i slušalaca. RAK je prethodno kontaktirao nadležne organe radi provjere eventualne mogućnosti da su emitovanjem ovog programa prekršeni zakoni vezani za izazivanje prijatni po nacionalnu bezbjednost zemlje, te dobila negativan odgovor. Nakon toga je uslijedilo razmatranje kršenja relevantnih odredbi pravila RAK, te je ustanovljeno da je Radio Naba ovim programom prekršila odredbe koje se odnose na govor mržnje, pristojnost i uljudnost i ono vezano za pravično i nepristrasno izvještavanje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

RTV Alfa, 2004. godine, govor mržnje

RTV Alfa je emitovala program pod nazivom „Žrtvovanje“ u produkciji iranske TV Sahar, tema emisije je bila posvećena sukobu Palestine i Izraela. U okviru nje je emitovan spot u trajanju od 5 minuta i 20 sekundi (kratak opis spota):

Mladić ukrašava auto za vjenčanje i priprema se da ode. U isto vrijeme, prikazuju se scene sukoba između Palestinaca i Izraelaca. Mladića ispraćaju majka i djevojka. Upalio je auto i nakon kratke vožnje, zaustavlja se i otvara gepek u kojem se nalazi eksplozivna naprava. Aktivira napravu i oko svoje glave stavlja komad platna sa natpisom „Kuds⁴⁷ je naš“, nakon čega nastavlja vožnju prema izraelskom vojnom punktu. Oni otvaraju vatru, ali on nastavlja da vozi prema njima i izraelskoj zastavi sa jasnom namjerom da izvrši napad i da se ubije. Sledeća scena prikazuje uplakanu majku, nakon toga veliku eksploziju i izraelsku zastavu u plamenu. U pozadini spota se čuje arapska pjesma, a prevod pjesme se nalazi u dnu ekrana u obliku titla.

Svaka scena iz prethodno opisanog spota je ispraćena titlom gdje se u jednom dijelu navodi:

„Požuri brate, vrijeme je za Šehadet⁴⁸, vrijeme je za moje žrtvovanje, vrijeme je za spašavanje domovine. Oružje je moje; moj kamen razbija staklo tame. Moj vrisak kao sjekira siječe korijene noći, Tekbir, o muslimani. Moramo da potopimo brod tame kao oluju. Hajde da razbijemo noć. Požuri brate.“

Nakon ovog spota, voditelj se obraća gledaocima slijedećim riječima:

„Dragi gledaoci, gledali smo četvrto i zadnje izdanje programa „Žrtvovanje“. Uz poštovanje i zahvalnost svim borcima za pravdu širom svijeta, koji se bore da osiguraju reforme u svojim društvima i promijene svjetsku scenu, zahvaljujemo se što ste bili sa nama tokom trajanja ove četiri emisije programa „Žrtvovanje“.

47 Jerusolim.

48 Molitva.

Radnje koje je preduzeo RAK

U razmatranju ovog slučaja, stanica je navela da je emitovala vijesti i da je htjela da obezbijedi i drugi izvor informacija za svoje gledaoce. Prezentovanje vijesti sa domaće ili međunarodne političke scene na pravičan i fer način je zadatak urednika. Međutim, spot nije vijest, niti predstavlja drugi izvor informacija, već je to simbolični opis nesrećnih događanja u Palestini i Izraelu, što na posredan način, ali jasno ima karakter huškanja. Ovaj program može da uzbuđi emocije kod mnogih ljudi istovremeno i odgovornost stanice je stvarno predstavljanje programa na način koji smanjuje mogućnost podsticanja na nasilje ili širenje nacionalne mržnje. Takođe, stanica je propustila da pokaže odgovornost za sadržaj koji je emitovan, pa je time dodatno učestvovala u kršenju relevantnih odredbi govora mržnje komentarima voditelja, pa je RAK u ovom slučaju izrekao kaznu u iznosu od 3 000 eura.

Radio Naba, 2005. godine, govor mržnje

RAK je došao do informacije da je dana 30.01.2005. godine Radio Naba emitovala program pod nazivom Innehul Hak u terminu od 20.30 do 23.30 časova. Detaljnom analizom programa je utvrđeno da je gost sporne emisije bio predavač – profesor Samir Avdić čija je tema bila „Ponašanje nevjernika“.

Prvi dio emisije se sastojao od predavanja g. Avdića koje se uglavnom odnosilo na pitanje ponašanja Muslimana prema praznicima drugih vjeroispovijesti i sl. Drugi dio je uključivao odgovaranje na pitanja slušalaca. U pojedinim segmentima izlaganja pominjani su pripadnici drugih vjerskih zajednica u sljedećem kontekstu:

„...Uzmite jedno pravilo draga moja braćo i sestre, nema nijednog zla u svijetu a da iza njega ne stoje ruke Jevreja. Nema nijednog belaja, pogotovo kada je u pitanju moral, a da iza njega ne stoje čifutske ruke. Čak ni hrišćani nisu bili tako nemoralni i to možete jasno da vidite. Nisu bili toliko nemoralni i nisu toliko otišli u razvrat, u pokvarenjaštvo, nisu toliko otišli u blud, prostituciju, homoseksualizam, drogu itd., dok Jevreji nisu počeli da im kroje politiku, dok im Jevreji nisu došli i dok ih oni nisu naučili kako se to radi. Zato što su se Jevreji izokrenuli na osnovu znanja. Oni znaju istinu, znali su istinu, znali su da je Muhammed s.a.v. poslanik, ali nisu na osnovu znanja htjeli da prihvate i udaljili su se na osnovu jasnog uputstva. Za razliku od hrišćana koji su takođe otišli u zabludu, ali su otišli iz neznanja. Zato će daleko lakše hrišćanin da prihvati istinu, nego što će je prihvatiti Jevrej. Mada nema razlike dok je čovjek u nevjerici....Zato je za nas muslimane, pogotovo ovdje na ovim prostorima, veoma bitno da razumijemo Alahove propise, pogotovo propise oko ovih stvari, da nam se ne bi opet desilo da sjedimo sa nekim, da jedemo i da pijemo, da mezimo i da okrećemo na raznju ovu ili onu životinju, pa da dođe opet kao što je došla ona godina prije dvanaest godina, kada je bilo muslimana koji su isto tako bili okrenuti na raznju...“

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju ocijenio da jezik tumačenja vjerskih knjiga korišćen u programu ukazuje na inherentno negiranje duhovne važnosti drugog naroda, u ovom slučaju dominantno pripadnika jevrejskog naroda. Otvoreno i javno diskreditovanje nacionalne vrijednosti pripadnika pojedinih naroda na ovakav način utiče na prisustvo vjerskog antagonizma na ovim prostorima. RAK je takođe konstatovao da je stanica, pogotovo uzimajući u obzir specifičnost programske šeme ove stanice, koja uglavnom emituje programe vjerskog sadržaja, pa je njenu svrsishodnost gledano sa aspekta etničke i nacionalne tolerancije na ovim prostorima, napravila težak propust u procjeni sadržaja emisije, odnosno korišćenog jezika kojim se podstiče širenje nacionalne i vjerske mržnje. Stanici je radi kršenja odredbe koja se tiče govora mržnje izrečena novčana kazna u iznosu od 10 000 eura.

TV OBN, 2008. godine, govor mržnje

Dana 30.08.2008. godine, TV OBN je emitovala talk show „Mimohod“, čija je tema bila održavanje Queer festivala u Sarajevu i reakcije koje prate organizaciju ovog događaja, a koja je dovela do nereda i napada na učesnike ovog festivala veoma brzo nakon emitovanja ove emisije, a 18.09.2008. godine talk show „Telering“ čiji je gost bio Dragan Čović, predsjednik HDZ BiH, na temu – „Trebali Hrvati da budu nacionalna manjina“. Realizovanje obje emisije, što se tiče koncepcije programa, formiranja tematike i načina vođenja emisije i razgovora sa gostima u studiju, bila u skladu sa odredbama relevantnih pravila, pa nije bila predmet razmatranja od strane RAK. Predmet ispitivanja mogućeg kršenja bio je sadržaj emitovanih SMS poruka. Neke od SMS poruka emitovane u emisiji Mimohod:

Čuvajte se, prokleti ste u svim vjerskim knjigama, to je bolest, a posebno što to radite u ramazanu časnom, to je razvrat. Plašite se...

Biće im gore nego u Beogradu. Manijaci⁴⁹ su već spremni!

Pederi ako dođete na tu paradu (ako je uopšte bude) samo rizikujete da budete prebijeni ko krave. A tako i lezbejke.

To je bolest, potrebno je liječenje takvim osobama. Ovo je vjerska država, to vam neće nikada proći. Biće problema, Beograd vam je opomena.

E vala se nisam odavno pobio, radujem se vašoj paradi.

Manijaci jedva čekaju da napravite paradu! Čekamo vas jedva! Samo nam vi trebate!

Pošaljite poruku gdje ćemo se udružiti protiv zla, na kojem mjestu da budemo spremni.

49 Naziv za navijače jednog od sarajevskih fudbalskih klubova.

Fukare će doći da pomognu manijacima, hordama i pitarima da otjeraju pedere⁵⁰.

Samo probajte i dobićete batine! Dobićete kamenje i letve preko leđa.

Plašite se. Treba da prođete pored džamije i da vas mirno gledamo. E neće biti mirno.

Više je vjernika nego vas i vaših osiguranika i spremni smo, spremni.

Mnogo benignije pojave poput Hare krišne i Jehovinih svjedoka su završili u hitnoj pomoći i sa noževima u stomacima. Biću skroman. Želim vam isto!

HZ i TM87 prvi put zajedno u akciji svi protiv gay bolesnika

Budite sigurni da se ta manifestacija neće održati jer biće belaj, a ovu đubrad treba istjerati što dalje odavde. Budite sigurni da ako se pojavite na ulici i to...

Kako vas nije stid da prljate Sarajevo, a ne samo Sarajevo nego i cijelu BiH i to na Ramazan. Učinićemosve da se to spriječi Red Army Mostar

Robijaš ovdje! pitari, manijaci, fukare, red army, torcida... muslimani, hrišćani, pravoslavci, jevreji... vrijeme je da se ujedinito! istjerajmo imbecile

Ajmo svi navijači u rat protiv pedera.

Čekam tu paradu da budem u prvim redovima da vas pucammm! Mnogi će da nastradaju!

Horde zla će vam suditi. Radujemo se tom danu više nego bajramu! Mimo⁵¹ pazi da ti sin u kuću ne dovede zeta!

Evo šanse da se svi ujedinito i slupamo ove bolesnike. Smrt pederima.

Biće gusto, biće tuče, biće tuče, smrt nastranima sloboda narodu.

Sarajlije istjerajte tu gamad!!! Pozdrav iz Banjaluke.

Gadite se cijeloj BiH, a nijedan roditelj ne želi takvo dijete pa ova priča gluposti mi nismo blizu Sarajeva, ali vas podržavamo da spriječite ovaj sram

Neke od SMS poruka emitovane u emisiji Telering:

Bošnjaci su izmišljotina Alije Izetbegovića, glupane, svi ste vi poturice nastali od Hrvata i Srba.

50 Sve reference na nazive navijača fudbalskih klubova iz Bosne i Hercegovine.

51 Zaposleni stanice.

Hrvati i Srbi trebaju da se pomire za sva vremena, mi smo hrišćani, a ove eto ih tamo.

Muslimani, ne činite grešku kao Milošević u Jugoslaviji, pa se krvavo raspala!

Gospe Sinjska, ako si u stanju, uzmi Komšića, a vrati nam Franju. Pozdrav Hrvatima i Srbima.

Srbi su manjina, a ne Hrvati. Pozdrav iz Tomislavgrada.

Bosna i Hercegovina je uvijek bila srpska i hrvatska, a vi muslimani ste došli, idite u Tursku, tamo se šepurite.

Srbi i Hrvati trebaju da budu pametni, da se slože oko zajedničkih ciljeva i da ostave muslimanima fildžan državu.

Bošnjaci ne postoje, potiču od Srba ili Hrvata, sve bi dali za HR pasoš. Hrišćani, ujedinite se.

Ako je iko ičiji poturak, onda ste vi katolici Tuđmanov. Ako želite entitet, želite i rat, i Bosna će živjeti zauvijek, jer je Bošnjaci čuvaju, a ne HVO

Samo Srbi mogu da spase Hrvate u BiH od prljave muslimanske politike.

Ako nastavite vi Srbi, tako i ovi Hrvati, jednog dana ćete nestati iz Bosne, a Beograd će biti pašaluk, a Hrvati cigani u Beogradu. Selam Bosancima.

Hrvati su bili i biće narod. Pošten i vrijedan narod. Srbi, nažalost, samo pljačka. Bošnjak

Radnje koje je preduzeo RAK

Stanica je u odgovoru na navode pokušala da opravda svoj propust tvrdnjom da nisu očekivali takve poruke, što pokazuje da stanica nije prihvatila odgovornost za emitovanje spornog sadržaja, te je time pokazala visok stepen nepoštovanja odredbi pravila. RAK smatra da je jedna od važnijih funkcija medija da informiše svoje gledaoce, što je posebno izraženo kod televizije zbog jačine poruke koju prenosi slika i posebnog uticaja ovog medija. U slučaju TV OBN, ovaj argument je još jači imajući u vidu da ova stanica svojim signalom pokriva najveći dio populacije Bosne i Hercegovine, kao i da je prisutna u većini zemalja regiona. Prepuštanje javnosti da preuzme obavezu koju treba i mora da ima jedan medij, te omogućavanje da se huškački sadržaj i poruke mržnje i pozivanja na nasilje i diskriminaciju bez ikakve kontrole prenesu gledaocima, otvorilo je vrata zloupotrebi slobode izražavanja i potencijalno doprinijelo stvaranju neprijateljske atmosfere, čega je stanica trebala da bude svjesna. Upravo zbog činjenice da su SMS poruke postale veoma rašireno komunikacijsko sredstvo u TV programima, omogućavajući aktivnije učešće gledalaca u kreiranju programa, stanica je trebalo da pokaže veći stepen odgovornosti i osjetljivosti prema specifičnom raspoloženju javnosti u

Bosni i Hercegovini prema pitanjima koja su se tretirala u spornim emisijama. Emitovanjem programa došlo je do kršenja odredbi vezanih za govor mržnje, zbog čega je stanici izrečena novčana kazna u iznosu od 15 000 eura.

TV Vikom, 2008. godine, govor mržnje

TV Vikom je u predizbornom periodu, od 12. do 14.09.2008. godine emitovala snimak studijskog muzičkog spota koji izvodi Miško Cvijetić i orkestar Vikomice pod nazivom „Radovane, srpski sine“. Akteri spota koji izvode ovu pjesmu obučeni su u bijele majice na kojima je jasno istaknut grb Srpske napredne stranke Republike Srpske, čiji je predsjednik i kandidat na lokalnim izborima 2008. godine gđin. Vinko Perić, direktor i vlasnik ove TV stanice.

Tokom izvođenja pjesme u pauzama između strofa prikazivani su kadrovi u kojima se pojavljuje g. Vinko Perić u društvu osobe koja izgleda kao Dragan Dabić, to jest lik kojeg je za lažno predstavljanje koristio Radovan Karadžić, a koji je kratko vrijeme prije emitovanja ovih sadržaja uhapšen u Srbiji i sproveden u Hag. Ovi kadrovi su upotpunjeni audio snimcima ranijih govora Radovana Karadžića.

Na početku izvođenja pjesme je prikazan kadar sa video snimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić, odnosno Radovan Karadžić sa direktorom stanice i kandidatom na izborima Vinkom Perićem i audio pozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Dame i gospodo, draga braćo i sestre...“

Tekst pjesme:

Radovane, srpski sine,
zašto siđe sa planine.
Radovane, što ode sa Pala,
Romanija ne bi te izdala.
Poručuje Radovan iz Haga,
ne bojte se, braćo moja draga.
Poručuje Radovan iz Haga,
sa vama sam, braćo moja draga.

Prikazan kadar sa video snimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audio pozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Cijenjeni gosti, prijatelji, komšije...“

Tekst pjesme

Tražila te NATO divizija,
ti se šeta nasred Terazija.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.

Prikazan kadar sa video snimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audio pozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Da se i dalje sastajemo u dobrim prilikama, u dobrim odnosima i okolnostima, da sačuvamo našu zemlju i naš narod, naše građane, naše kulture, naše običaje...”

Tekst pjesme

Oj Srbine, kol'ko izda vođa,
danas Rašu, juče Karađorđa.
Proklet bio od Boga i roda,
Karadžića ko izda i proda.
Proklet bio od Boga i roda,
našeg Rašu ko izda i proda.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.

Prikazan kadar sa video snimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audio pozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Da ne ostavimo našim potomcima manje nego što su nama ostavili naši preci...”

Tekst pjesme

Radovane, srpski sine,
volio si braću preko Drine.
Srpsku slogu i neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Srpsku slogu i našu neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Radovane, drž' se na golgoti,
biće s tobom srpski patrioti.
Radovane, drž' se na golgoti,
biće s tobom srpski patrioti.

Na ovom mjestu je prikazan kadar sa video snimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice audio snimkom originalnog govora Radovana Karadžića iz 1994. godine: „Mi smo puno učinili da svijet prizna pravo naše na državu. Sada se već sve više govori o pravu na suverenost i o pravu na ujedinjenje. Očekujemo da je naredna godina definitivnog uspjeha srpskog nacionalnog programa, oslobođanja i ujedinjenja svih srpskih država...” (citat)

Tekst pjesme

Radovane, naš sokole sivi,
svijet te mrzi, al' ti se i divi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.

Ima Rašo Šešelja drugara,
doć' će oni za godinu dana.
Poručuje Radovan iz Haga,
biću s vama, braćo moja draga.

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju zaključio da se pjesme emitovane u okviru programa TV Vikom svojim sadržajem, posebno u kombinaciji sa prikazanim audio snimkom govora Radovana Karadžića, smatraju prijetećim i prenose jasan i neporedan rizik od podsticanja etničke mržnje u Bosni i Hercegovini. Emitovanje ovakvih muzičkih sadržaja sa nedvosmislenim političkim porukama u programu RTV stanica u bilo kojem trenutku predstavlja potencijal za širenje etničke mržnje, pogotovo imajuću u vidu nedavni rat u Bosni i Hercegovini i činjenicu da su i danas prisutne brojne ratne posljedice, naročito u kontekstu međunacionalnih napetosti, koje su posebno intenzivirane nedavnim hapšenjem Radovana Karadžića. U posebnom kontekstu treba posmatrati i činjenicu da je sporni sadržaj emitovan u izbornom periodu i da je očigledno motivisan na produbljivanje međunacionalnih podjela. Akteri koji su učestvovali u izvođenju pjesme „Radovane, srpski sine“, imali su bijele majice sa grbom stranke koju on predstavljao na izborima, dok su sporni materijali emitovani u periodu izborne kampanje, dakle u vremenu kada za RTV stanice važe posebna pravila u pogledu predstavljanja političkih subjekata. Isticanje obilježja stranke u toku izborne kampanje, a mimo uobičajenih segmenata političkog oglašavanja je posredno uspostavljanje komunikacije sa građanima i predstavlja političku promociju pomenutog subjekta, pogotovo što se u prikazanim kadrovima prilikom izvođenja ove pjesme pojavljuje g. Vinko Perić, predsjednik stranke i kandidat za načelnika opštine Gradiška. Stanica je ovim emitovanjem prekršila član vezan za govor mržnje, kao i izborna pravila, na osnovu čega joj je izrečena kazna u iznosu od 10 000 eura. Direktor stanice je, kao kandidat na izborima, odlukom nadležnog organa, skinut sa izborne liste uz izricanje novčane kazne.

Radio Široki Brijeg, 2009. godine, govor mržnje

RAK je u sklopu monitoring programa određenog broja stanica u vezi sa izvještavanjem o navijačkim neredima između navijača FK Sarajevo i NK Široki Brijeg u Širokom Brijegu dana 04.10.2009. godine, koji su izbili neposredno pred sami početak utakmice zakazane za 15.30 časova, a koji su na kraju rezultirali smrću jednog mladića, navijača FK Sarajevo, zatražio između ostalog i snimke programa Radio stanice Široki Brijeg, koji su emitovani 4, 5, i 6.10.2009. godine. Analiza emitovanog materijala je pokazala da je stanica 04.10.2009. godine, u periodu od 15:37 časova započela izvještavanje vezano za navijačke nered. Reporter stanice je sve do 18:00 časova izvještavao o događajima na ulicama Širokog Brijega direktnim javljanjima u program.

Izdvojena su sljedeća direktna javljanja reportera u program:

Poštovani slušaoci, ljubitelji sporta, dobar dan sa Pecare gdje je tačno u ovim trenucima trebala da počne utakmica 9. kola Premijer fudbalske lige Bosne i

Hercegovine između Širokog Brijega i Sarajeva. Međutim, ovaj derbi nikako neće ostati upamćen po dobrom, bez obzira kako se završi, s obzirom na sve ono što se događalo prije otprilike pola sata sve do ovih trenutaka. To su navijački neredi dviju suprotstavljenih navijačkih grupa izazvani od strane navijača Sarajeva „Horde zla“. Njih dvjestotinjak je, odmah po dolasku na Pecaru, počelo da divlja, rušeći sve pred sobom. Policija je pokušala da se suprotstavi, međutim nedovoljan broj pripadnika policije i specijalaca nije mogao na vrijeme mjerodavno da interveniše, da na vrijeme zaustavi sve ovo što se događalo i što se još uvijek na žalost događa, budući da je sve bilo koncentrisano na gradski derbi u Mostaru. Malo ko je vjerovao da će do ovoga doći ovdje u Širokom Brijegu, ali kažem razuzdana banda sarajevskih navijača, njih više od 200, je zaista demolirala sve pred sobom po dolasku na Pecaru. Hoće li se utakmica uopšte odigrati pod velikim je znakom pitanja, pokušavam da dobijem pravu informaciju.

Poštovani slušaoci, još jednom se javlja Mario Marušić sa Pecare, s lica mjesta. Razbijene glave, razbijeni izlozi, razbijeni automobili, povrijeđeni policajci. Neizvjesno je u ovom trenutku hoće li se utakmica uopšte igrati. Suzavac, vodeni topovi, oko 150 navijača Sarajeva napravilo je takav nered na Pecari... Nekoliko policajaca nije uspjelo da primiri navijače Sarajeva koji su dvadesetak minuta prije početka utakmice ovdje došli sa očitim rušilačkim namjerama, letjele su flaše... Pokušao je ući i kapetan gostujućeg tima Alaim među te, ne znam možemo li ih uopšte nazvati navijačima Sarajeva, da primiri situaciju, ali među njima i na ulici vlada apsolutni kaos... Je li moguće primiriti te navijače Sarajeva?... Mislim da će se bez pojačanja policijskih snaga teško zaustaviti ova destrukcija, ovo razbijanje i ovakvo ratoborno ponašanje koje naravno nema nikakve veze sa fudbalskom utakmicom... Ovdje lete i flaše, i petarde, i suzavac, i stolice i sve ono što se može iskoristiti kao sredstvo kojim bi eto došlo do razbijanja imovine i napada na domaće navijače i gledaoce...

Nastavlja se dramatična situacija na Pecari, stvari se sada pomjeraju prema centru grada... Navijači Sarajeva se kreću prema centru grada, lom, krš... Bojim se da se Horde zla, mislim da je to pravo ime, ne upute i u devastaciju nekih objekata u centru grada, još traje to ruganje i kamenovanje... Novi sukobi, ne vjerujem da će sve ovo dobro završiti danas na Pecari, novi sukob i nastavak ratnog stanja, ako mogu tako reći, ovdje na ulicama Širokog Brijega...

Ispred stadiona odjekuju pucnji iz pištolja, pokušava se da se rastjeraju ovi razbojnici, mislim da ih mogu apsolutno tako nazvati sa ovakvim ponašanjem. Još traje taj rat na ulicama Pecare... Još traje taj rat na ulicama Širokog Brijega kojeg su izazvali navijači Sarajeva, njih oko 150... Uz ove informacije sa Pecare još jedna nevolja, došlo je do oštećenja na glavnom cjevovodu u centru grada i nema vode veći dio Širokog Brijega, neizvjesno je koliko će takvo stanje potrajati... Ali ovo što smo danas ovdje vidjeli, ovo je nevjerojatno, tolika bezobzirnost, tolika rušilačkog pohoda, tolika naglosti, želje za uništenjem tuđega... Rekao sam, više od 150 gostujućih navijača u rušilačkom pohodu ovdje na Pecari. Uzvratili su domaći... Ovdje se trenutno smirila situacija... Neredi i problemi i u Mostaru. Ovdje su se prenijele glasine

i o teže povrijeđenima, mrtvima čak. Na sreću, to nije zabilježeno na Pecari, ovdje sam cijelo vrijeme. Ima istina puno materijalne štete, razbijenih auta, zapaljen jedan policijski automobil, razbijeno još nekoliko automobila koji su parkirani, dosta razbijenih glava, ali trenutno mirno i bez onoga najtežeg ishoda... Dogodilo se na žalost ono najgore. Po informacijama koje sam sada dobio iz Hitne službe Doma zdravlja, mislim da nema nedoumice oko toga, jedan navijač iz Sarajeva podlegao je, preminuo, i eto dogodio se najteži slučaj na terenima u Bosni i Hercegovini. Navodno je riječ, navodno je riječ o prostrijelnoj rani. I jedna osoba iz Sarajeva podlegla je pri pokušaju reanimacije... Dakle, jedna osoba iz Sarajeva je smrtno stradala u neredima na Pecari koje su prouzrokovali oko dvjestotinjak, nazovimo ih, navijača Sarajeva. Ali je ovo zbilja tragedija... U trenutku kada krene ta kolona sa Hordama zla koje su ovdje danas izrežirale neviđeni incident, nešto što ne pamtimo, ovakve slike, rekao sam da je bilo navijačkih sukoba ovdje, ali ovo što su danas izazvali navijači Sarajeva i poslije u sukobu s policijom i domaćim navijačima i gledaocima, prelazi sve razmjere, apsolutno nezabilježeno u Širokom Brijegu... Dakle, krvava nedjelja u Širokom Brijegu, rušilački pohod Hordi zla i neviđeni teški incidenti sa jako teškim, tužnim posljedicama... Upravo u ovom trenutku pod policijskom pratnjom ispraćeni su navijači Sarajeva, nekoliko privatnih automobila i autobusi, naravno uz propratno bacanje predmeta, flaša i kamenja prema njima, ali nije bilo stajanja ovdje i sada je ovdje konačno vjerujem zavladao mir... Ponovo smo na Pecari. Policija u ovom trenutku obilježava mjesto na kojem su se dogodili ovi današnji nezapamćeni neredi u Širokom Brijegu, koje su izazvali navijači Sarajeva, njih po nekim procjenama 150–200, koji su stigli u nekoliko autobusa i odmah po dolasku u Široki Brijeg započeli svoj rušilački pohod i sukobili se sa snagama policije, a potom i sa domaćim navijačima koji su odgovorili na provokacije. Krv, lom i krš, pucnji i kamenjem razbijeni izlozi i automobili, suzavac i vodeni topovi, gotovo sat vremena trajao je pravi rat na ulicama Širokog Brijega, destrukcija i razaranje, divljaštvo kakvo je teško riječima opisati. Već sam javljao, jedna osoba iz Sarajeva je smrtno stradala u ovim neredima, a na desetine je povrijeđeno na obje strane...

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK se prilikom razmatranja predmetnog slučaja fokusirao isključivo na način direktnog izvještavanja reportera sa ulica Širokog Brijega, ne ulazeći pri tom u izbor ostalih zvaničnih informacija vezano za neredu u Širokom Brijegu koji se svakako nisu pokazali spornim. Ovo zbog toga što je odgovornost novinara i reportera koji neposredno izvještavaju sa mjesta događaja, pogotovo kada je riječ o događajima koji uključuju bilo kakvu vrstu nasilja ili neredu, neupitna i od ogromne važnosti imajući u vidu moć medija da slikom ili zvukom probude različite emocije u mnogim ljudima istovremeno. U ovakvim situacijama novinari, reporteri urednici imaju posebnu obavezu da obezbijede da se informacije i mišljenja prezentuju na način koji u potpunosti umanjuje mogućnost ohrabrivanja, odnosno direktnog, indirektnog, eksplicitnog ili implicitnog podsticanja nasilja. Novinari i izvjestioci treba da se pobrinu da i sami kontrolišu svoje emocije jer je takvo uzdržavanje radio ili TV novinara neophodno prilikom izvještavanja o nasilničkim događajima.

Neke od izjava koje je reporter davao tokom javljanja u program u toku trajanja nereda su mogle navesti slušaoce na zaključak da su navijači FK Sarajevo došli u Široki Brijeg sa namjerom da izazovu neredu i nasilje, i da se nisu zaustavljali i pored napora policije. Logično je očekivati da ovakve izjave kod nekih slušalaca mogu da probude revolt koji može da ih navede na to da i sami učestvuju u sukobu, jer reporter cijeli incident predstavlja kao smišljeni i izrežirani napad navijača FK Sarajevo ne samo na navijače Širokog Brijega, nego na grad generalno. U tom kontekstu, emitovani sadržaj se može okarakterisati kao „zapaljiv“, odnosno kao sadržaj koji je mogao probuditi određene emocije kod slušalaca kojima je predmetni program u trenutku emitovanja bio dostupan, te ih ohrabriti da djeluju revoltirano uzrokujući dodatne negativne posljedice. Ovo zato što negativne posljedice u ovakvim situacijama mogu posebno dobiti na intenzitetu ukoliko se mediji, odnosno medijsko izvještavanje ne realizuje izrazito senzibilno i odgovorno, prije svega adekvatnim reagovanjem novinara ili reportera koji se nalaze na mjestu događaja na način da se minimalizuje bilo kakav emotivni naboj. Ovo je posebno važno uzimajući u obzir da je u nesrećnim događajima smrtno stradala jedna osoba. U tom pogledu, radio i TV kuće, a naročito javne, imaju i posebnu dužnost da podrže visoke standarde i profesionalizam u emitovanju. Ovdje se još dodaje i to da niko u studiju nije učinio ništa da koliko toliko doprinese smirivanju tenzija, da apeluju na slušaoce da zadrže prisebnost tokom tragičnih događanja. Na osnovu navedenog zaključeno je da je stanica ovim izvršila kršenje odredbi vezanih za govor mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

HRVATSKA

Pregled izvoda iz slučajeve govora mržnje u Hrvatskoj koji su bili predmet obrade Agencije za elektronske medije (Agencija za elektroničke medije, AEM).

Z1 televizija d.o.o., 2016. godine

Dana 19. januara 2016. godine na programu urednika Z1 Televizija d.o.o., emitovana je emisija *Markov trg*. Voditelj je objavio emisiju sljedećim riječima:

„Mi ne znamo jesu li sveštenici Srpske pravoslavne crkve... Dva su, naime, sveštenika Srpske pravoslavne crkve 2005. godine proglašena svecima, a u njihovoj biografiji ima jako puno koljačkih elemenata... naime, puno svjedoka da su ti četnički...ovaj, jedan se zvao Maca⁵², to je skraćeno od Macola, a drugi Pop koljač... da su napravili, da su eto okrvarili ruke a proglašeni su svecima. Mi ne znamo hoće li Srpska pravoslavna crkva nastaviti sa takvim ponašanjem, pa upozoravam Zagrebčane koji se kreću Cvjetnim trgov⁵³, posebno majke sa djecom... pripazite kad prolazite pored crkve tamo Preobraženja svetog⁵⁴ da ne bi neko sa nožem istrčao i obavio svoj krvavi četnički pir.“

Radnje koje je preduzeo AEM

Privremeno, na rok od tri dana, oduzeta je koncesija za obavljanje djelatnosti pružanja medijske usluge televizije i urednika Z1 televizija d.o.o. Na osnovu sprovedenog dokaznog postupka i utvrđenih činjenica Vijeće za elektronske medije je utvrdilo da je urednik izvršio povredu Zakona o elektronskim medijima iz člana 12 stav 2, tako što je podsticao i širio mržnju i diskriminaciju na osnovu vjere. U članu 12 stav 2 ZEM-a, propisano je: *U audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dozvoljeno podsticanje, pogodovanje podsticanju i širenje mržnje ili diskriminacija na osnovu rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili polne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobija, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.*

Vijeće je kao relevantnu definiciju govora mržnje uzelo onu prema kojoj se govor mržnje definiše kao izražavanje koje sadrži poruke mržnje ili netrpeljivosti prema nekoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili vjerskoj grupi ili njenim pripadni-

52 Milorad Vukojičić (1917–1945), poznatiji kao „sveštenik Maca“, bio je crnogorski sveštenik SPC (Srpske pravoslavne crkve), vođa četničke trupe u Drugom svjetskom ratu. Proglašen je za sveca od strane sinoide episkopa Srpske pravoslavne crkve 2005. godine, zajedno sa Slobodanom Šiljakom, koji je takođe bio crnogorski sveštenik u SPC.

53 Trg u Zagrebu.

54 Srpska pravoslavna crkva u Zagrebu.

cima. Osnovna prijetnja izražavanju mišljenja sa elementima govora mržnje je u tome što poruka, koja se ovakvim izražavanjem šalje građanima, ima za cilj da izazove određene negativne posljedice za određeno lice odnosno grupu lica u odnosu na njegova/njihova lična svojstva ili pripadnost određenoj grupi. Posljedica ovakvog izražavanja može se manifestovati kroz stvaranje mržnje prema određenom licu ili grupi, stvaranje negativnog stereotipa prema određenom licu odnosno grupi, podsticanje diskriminacije i neprijateljstva, osudu okoline prema određenom licu ili grupi, izazivanje osjećaja nesigurnosti i straha kod određenog lica ili pripadnika određene grupe, nanošenje fizičkih i psihičkih bolova određenom licu odnosno pripadniku određene grupe, upućivanje prijetnji određenom licu odnosno grupi, podsticanje i izazivanje nasilja prema određenom licu ili grupi, stvaranje osjećaja kod velikog dijela građana kako je takvo ponašanje prema određenom licu/grupi društveno poželjno i opravdano, izazivanje osjećaja kod širokog kruga građana da će takvo ponašanje biti tolerisano i da neće biti predmet odgovornosti. U tom zakonskom i pravnom kontekstu, Vijeće je zaključilo da odjava emisije Markov trg od 19. januara 2016. godine urednika i voditelja Marka Juriča ispunjava opis zabrane iz člana 12 stav 2 ZEM-a, tako što podstiče i širi mržnju i diskriminaciju na osnovu vjere protiv sveštenstva i pripadnika Srpske pravoslavne crkve. Vijeće je takođe donijelo odluku da se predmet proslijedi nadležnom državnom tužilaštvu na dalje postupanje.

Glas Podravine d.o.o./ Radio Glas Podravine, 2014. godine

Tokom nadzora snimaka u emisiji *Coolturna ispovjedaonica* emitovana 10. aprila 2014. godine uočeno je širenje i podsticanje na mržnju i diskriminaciju. U sklopu emisije, u muzičkoj pauzi, emitovana je pjesma koja problematizuje ratna dešavanja iz devedesetih. U pjesmi se Srbi nazivaju „pokvarenim i zlim ljudima“, „bjesnim psima“, „ljutom braćom koja broji metke“, „banditima“. Datum emitovanja pjesme je takođe indikativan.

Na istoku sve je trulo, ljudi pokvareni, zli, uzalud Dunav mirno teče kad su preko bijesni psi.

Devedesete su prošle pune krvi, rata, zla, peku rane, ljute rane što ih nosi Hrvatska.

O Hrvatsko tugo moja, gdje je sad istočni brat, nema više bratske sloge, dao ti je ljudi rat.

O Hrvatsko tugo moja, Hrvati ti rane liječe, na istoku sve je trulo uzalud Dunav mirno teče.

Na istoku sve je isto, ljuta braća metke broje, uzalud Dunav mirno teče kad preko banditi stoje.

Naša povijest za mir znade... ustaše u odbranu doma svoga hrvatskoga.

Nema oprostaja od grijeha, a nema ni zaborava, za sve mrtve što su pali da Hrvatska mirno spava.

Ustaše braća Hrvati u odbranu doma svoga, ustaše u odbranu doma svoga hrvatskoga...

Radnje koje je preduzeo AEM

Utvrđeno je da je emitovani prilog u suprotnosti sa odredbom člana 12 stav 2 Zakona o elektronskim medijima. Vijeće za elektronske medije je izdalo upozorenje uredniku emitera zbog emitovanja ove pjesme i uputilo ga da ubuduće više pažnje posveti poštovanju profesionalnih normi i odredbi Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2015. godine

Na osnovu optužbi čitalaca analiziran je tekst *Naprijed Hrvatska – u novi haos!*, objavljen na portalu Dnevno.hr dana 7. oktobra 2015. godine. Članak, između ostalog, sadrži sljedeće formulacije:

„A zašto među Afrikancima i ljudima sa Bliskog ili Srednjeg istoka gotovo da nema niti jedan nobelovac, niti jedan astrofizičar, niti jedan hemičar svjetskog glasa?”

„Nepisano je pravilo za svakog bijelog građanina Amerike da je pametno imati kod kuće bestrzajnu Beretta-Xtrme2, a po mogućnosti za bijelu Njemicu koja džogira kasno uveče u berlinskom Kreuzbergu da ima višecijevni minobacač u svom automobilu.”

„Transrodnim, liberalnim i antifašističkim agitatorima za sav jad na zemlji i bijedu Afrikanaca i Azijata odgovornost uvijek snose poslovni bijelci i ekonomsko-politička sredina. Ne žele oni da čuju riječ o hereditetu, o biološkom nasljedstvu, i o genima koji igraju važnu ulogu u političkom ili kriminalnom ponašanju svakog čovjeka. Uostalom, razlog što je Hrvatska u teškoj situaciji treba prvenstveno tražiti u negativnoj biološkoj selekciji nastaloj likvidacijama najinteligentnijeg sloja hrvatske populacije nakon Bleiburga – i nasilnom nametanju kriminalnih komunističkih hromozoma.”

„Jer i običan čovjek bez puno škole zna da se ljudski karakter i inteligencija ne mogu naučiti – oni se isključivo nasljeđuju...”

Radnje koje je preduzeo AEM

Tekst ima za cilj da predstavi imigrante i izbjeglice iz Azije i Afrike kao prijetnju opštoj bezbjednosti Hrvatske i ostatka Europe. Autor teksta iznosi neproverene, lažne i paušalne informacije bez ikakvih navoda izvora i/ili istraživanja na koje se

poziva. Tekst je uvredljiv, propagira nadmoć bijele rase kroz niz uvreda prema pripadnicima drugih rasa, podstiče netrpeljivost prema istima i diskriminiše na osnovu rase i etničke pripadnosti. Takođe, kroz tekst se provlači i diskriminacija na osnovu političkog uvjerenja kroz niz pogrđnih naziva. Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12 stav 2 Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2015. godine

U članku *Tajni plan „Jevreja“ koji vladaju svijetom: Rat u Ukrajini izaziva „đavolje plemo“* koji je na portalu Dnevno.hr objavljen 18. februara 2015. godine, iznesen je niz uvreda na račun Jevreja, te autorka teksta svojim pisanjem podstiče i širi mržnju prema njima. Jevreje naziva „rasom urođenih psihopatskih paganskih sveštenika“ koja se „nalazi na najvišim nivoima bankarstva, trgovine, droge, sotonizma, pedofilije, masovnih ubistava i zločina protiv čovječnosti“ te ih se optužuje za krvavi sukob u Ukrajini i stradanja hrišćana „Kako piše u izvještaju, jevrejski novac i vojna oprema cirkulišu Ukrajinom dok ukrajinski hrišćani (nejevreji) bivaju zaklani i istrijebljeni, a njihova imovina pripada jevrejskim oligarsima. Sve ostalo je igra za nesvesne mase“, navodi se u članku.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12 stav 2 Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2014.

U elektronskoj publikaciji Dnevno.hr, objavljen je tekst pod naslovom *Vukovarci pozivaju Hrvate na bojkot srpskih proizvoda! Evo liste prodavnica u kojima neće kupovati dok ćirilica ne izađe iz Vukovara!* Uz tekst je jedno vrijeme bio objavljen i popis „srpskih“ prodavnica koje bi trebalo bojkotovati. Lista je naknadno uklonjena.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije zaključilo je da je pružalac elektronske publikacije pogodio podsticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovu nacionalnog porijekla. Urednik je sankcionisan opomenom.

Nezavisna televizija, 2013. godine

U emisiji *Bujica* voditelja Velimira Bujanca čiji je povod dvostruko ubistvo koje se dogodilo u mjestu Vojišnica, došlo je do podsticanja i širenja mržnje ili diskriminacije na osnovu nacionalnog porijekla. Jedan od sagovornika u emisiji izrekao je sljedeću rečenicu: „Ključni mjeseci kad se događaju incidenti su 7 i 8., kada masa tih srpskih, dozvoličete mi gamadi, dolazi... ja ih zovem ljetni četnici.“ Ova izjava ocijenjena je kao govor mržnje prema srpskoj nacionalnoj manjini, a voditelj se od navedene rečenice nije ogradio.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Hrvatska radiotelevizija, Dnevnik 3, 2013. godine

U svom gostovanju u emisiji Dnevnik 3 na kanalu HRT1 dana 16. marta 2013. godine, skupštinska poslanica Ruža Tomašić iznijela je stanovišta koja predstavljaju vrijeđanje dostojanstva čovjeka i podsticanje mržnje prema čelnicima i pripadnicima nacionalnih manjina. HRT se od netolerantnih izjava nije ogradio niti distancirao. Upitana od strane voditeljke Dnevnika da pojasni svoju izjavu koju je dala dan prije u Slatini na jednom političkom skupu, a na koju se pozvao g. Milorad Pupovac (SDSS) rekavši da bi je trebao preispitati mjerodavni skupštinski odbor, a koja glasi: *Ja mislim da je ovo Hrvatska, a svi drugi su gosti u ovoj državi. Ako je ne vole, neka je napuste, ali neka je bar poštuju*, gđa. Tomašić je odgovorila: *Gospodin Pupovac ima petlju da postavi takvo pitanje nakon što je on imao saborskog zastupnika Stanimirovića koji je bio sa četnicima⁵⁵, koji je prstom pokazivao koga treba odvesti na Ovčaru⁵⁶, koji je govorio da je Vukovar sveta srpska zemlja i da je konačno palo posljednje ustaško⁵⁷ uporište kad je pala bolnica u Vukovaru, dakle on ima petlju da postavlja takva pitanja (!)*

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12 stav 2 Zakona o elektronskim medijima.

Z1 televizija, 2013. godine

Na osnovu primljene pritužbe na emisiju *Zoom dana*, emitovane 14. marta 2013. godine, analiziran je nastup Zdravka Mamića u razgovoru sa urednikom i voditeljem Tihomirom Dujmovićem. Analizom je utvrđeno otvoreno vrijeđanje i govor mržnje od strane Z. Mamića prema Ž. Jovanoviću te, shodno tome, odstupanje od člana 12 stav 2 i čl. 26. st. 1. Zakona o elektronskim medijima. Izdvojeni djelovi razgovora:

G. Z. Mamić: Ovdje se radi o jednom ideološkom progonu. Ja Vas uvjeravam, da je slučajno danas (19)45. godina, a da je ova garnitura na vlasti sa ministrom Jovanovićem kao resornim ministrom, ja bih bio streljan. I ne samo ja nego mnogi ljudi. Jer ministar Jovanović je pogubna pojava za hrvatsku

55 Četnici – u ovom kontekstu, pripadnici srpske paravojne organizacije sa visokim nacionalističkim i šovinističkim ciljem Velike Srbije, odnosno kreacija srpske države koja bi obuhvatila sve regione od tradicionalnog značaja za Srbe, uključujući i regione van Srbije koji su naseljeni Srbima.

56 Ovčara je naziv farme jugoistočno od grada Vukovara, gdje su hrvatski ratni zarobljenici i civili ubijeni od strane srpskih paravojskih formacija i Jugoslovenske narodne armije (JNA) 20. novembra 1991. godine, za vrijeme rata u Hrvatskoj.

57 Ustaše bili su članovi hrvatske fašističke, ultranacionalističke i šovinističke organizacije motivisane željom da se stvore etnički čistu državu koja je rezultirala masovnim izgnanstvom, zatvaranjem i ubijanjem Srba, Jevreja, Roma, kao i političkih disidenata u Jugoslaviji tokom Drugog svjetskog rata.

državu, on je najveće ruglo hrvatske države i rujanje hrvatskom čovjeku. Nevjerovatno je da se dogodi u 21. vijeku u jednoj prelijepoj Hrvatskoj da ministar, pazite naglašavam ministar nauke, pa onda prosvjete, pa onda i sporta, pa zamislite koliko ljudi, kako su to važni ljudi za hrvatsko društvo, nauka, školstvo, prosvjeta i sportisti, koliko ih ima.. A vi to date čovjeku koji niti je po rođenju Hrvat niti je stručan za taj posao, koji nikad nije radio niti jednu sekundu u ta tri posla. To je najveće izrugivanje koje se ikad kroz vjekove hrvatskom narodu dogodilo. Ali ja se čudim ljudima, mojim sugrađanima, koji to ne prepoznaju ili prepoznaju, još gore, pa čute. Čovjek je takav Hrvatomrzac.

Voditelj: Zašto mora da bude po rođenju Hrvat da bi bio ministar?

Z. Mamić: Ne mora da bude, al' nemojte se ljutiti, ali bilo bi logično baš da je Hrvat. Ali je rujanje da neko ko treba da se bavi hrvatskom naukom i da je uređuje, ko treba da se bavi hrvatskim školstvom bude iz redova srpskog naroda, to je rujanje hrvatskom narodu.

.....

Z. Mamić: On je do sada proizveo sukobe i štete nesagledivih razmjera jer čovjek je udario na Maticu hrvatsku na Hrvatsku akademiju..HAZU, udario je na Olimpijski odbor, udario je na Hrvatsku katoličku crkvu, udario je na Dinamo, udario je na Hrvatski fudbalski savez – svi imaju u prefix hrvatski. On je najveći Hrvatomrzac koji se ikad pojavio na prostoru Hrvatske svih vremena. Čovjek koji ne može hronično.. pogledajte ga – iz njegovih očiju, iz njegovog pogleda šiklja krv i on kad se nasmije iz tog lica ne izlazi osmijeh nego očnjaci koji mirišu na klanje.

Voditelj: A zašto onda...zašto je onda na tapeti Dinamo?

Z. Mamić: Pa zato jer nas politički žele..rekao sam Vam da je '45. godina da bi nas Jovanović ..ne samo mene, nego mnoge Hrvate, strijeljao jer je to njegova doktrina, jer je njegov duhovni otac Tito to radio, jer je njegov duhovni otac Bakarić...imate zapise u knjigama gdje kaže Vladimir Bakarić: Slušajte drugovi, slušajte drugovi dobri, Dinamo nikad ne smije da bude iznad 5. mjesta, Dinamo nikad ne smije da okupi više od 5 hiljada ljudi na stadionu, gušite drugovi to. To imaju pisani zapisi, tu nema prevare, tu nema Mamićeve retorike, i njima je to ostalo u mentalnom sklopu...komunizam, komunizam najteže vrste.

Radnje koje je preduzeo AEM

Saglasno odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije je Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo optužni predlog protiv urednika Z1 televizija d.o.o., te odgovornih lica.

Županijski radio Šibenik, 2013. godine

U glavnoj informativnoj emisiji objavljen je izvještaj o vanrednoj konferenciji za novinare HDZ-a Šibensko-kninske županije i udruženja branilaca, povodom izjava predsjednika Vlade Zorana Milanovića, u kojima je rekao da se u Hrvatskoj vodio građanski rat. U prilogu je emitovani i tonski dio sa izjavom u kojoj predsjednik šibensko-kninske HVIDRE⁵⁸ naziva predsjednika Vlade „stokom sitnog zuba“, uključujući i rečenicu: „*Nisu roditelji krivi što su napravili kretena i budalu.*“ Iako je na skupu govorilo više ljudi, uredništvo je u izvještaju, kao jednu od dviju izjava, uvrstilo citiranu, od koje se nije ogradilo. Citirano je ocijenjeno kao vrijeđanje dostojanstva čovjeka i govor mržnje.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Zagrebački radio Plavi 9, 2013. godine

Na osnovu pritužbe građana analizirana je emisija Kvartoteka urednika Zagrebački radio Plavi 9 d.o.o. (Soundset Plavi) u kojoj je gost bio Zdravko Mamić. Izdvojeni djelovi razgovora:

Voditelj: Moram Vas pitam Zdravko – zašto Vas ne voli ministar Jovanović? Evo, nazivao Vas je prije par godina raznim imenima, mislim nije još bio ministar onda. Onda još nije bio ministar, ali „bahat“, „licemjer“, kakve su to riječi? Kako ste se Vi zamjerali njemu?

Mamić: Pa to nisu riječi... Pa zamjerio sam mu se zato šta ja...zalažem se za sve ono što je njemu strano. Znači, on je najveći hrvatomrzac poslije Khuena Hedervarya, jer sve što počinje sa hrvatskim... Da li je to Hrvatska Matica, da li je to Hrvatska akademija nauka i umjetnosti, da li su to hrvatska prosvjeta i učitelji i nastavnici, da li je to Hrvatski olimpijski odbor, da li je to Hrvatski fudbalski savez, da li je to Hrvatski fudbalski klub Dinamo... on jednostavno ima krvna zrnca u sebi koja pretežu na ono što mrzi sve hrvatsko i to je njegov lični problem. Vi pogledajte... kad je on stupio na ministarsku poziciju, ja sam rekao taj čovjek kad te pogleda iz njegovih očiju šiklja krv, a vidjeli ste da njegov osmijeh nije prirodan kao Vaš, njegov osmijeh je vidite samo očajne, zube koji su spremni za klanje. Prema tome..to je ispadam sada grub..ali mogao bi to reći, ne mogu u tako kratko vrijeme sve reći... Mislim, žao mi je Republike Hrvatske... to je uvreda za hrvatski um, za hrvatski mozak, za hrvatskog čovjeka... zamislite da čovjeka koji je Srbin, koji nikad u životu nije radio u nauci, u prosvjeti, u sportu, osim što je bio dizač tegova, on je ministar tako najvažnijeg resora u državi jer nauka, prosvjeta, školstvo, đaci, sportisti to je de facto i svaki čovjek Hrvatske je u tome i onda daš to takvom čovjeku bez ikakvog iskustva i sa takvom jednom hrvatomržnjom.

58 HVIDR-a – Udruženje Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata.

Radnje koje je preduzeo AEM

Analizirana je sporna emisija i utvrđeno je kako su voditelji emisije propustili da upozore gosta emisije Zdravka Mamića na uvredljive izjave koje je izrekao na račun nacionalnosti ministra nauke, obrazovanja i sporta Željka Jovanovića. Kao otežavajuća okolnost navedeno je i da se u etru čulo i smijeh voditelja dok je Zdravko Mamić iznosio u etar uvredljive izjave. Saglasno odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije je Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo optužni predlog protiv urednika i odgovornih lica.

MAKEDONSKI REGULATORNI ORGAN

Odabrani slučajevi govora mržnje i uvredljivog govora koji su bili predmet monitoringa Agencije za audio i audiovizuelne medijske usluge (AVMU).

TV SITEL 3 DOOEL, 2017. godine, uvredljivi govor

Dana 13. februara 2017. godine, AVMU je po službenoj dužnosti vršio monitoring programa emisije „Jadi burek“ emitovane 20. januara 2017. Emisija je bila posvećena inauguraciji novoizabranog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Donalda Trampa, a u smislu žanra je predstavljala hibrid koji je takođe obuhvatao: uživo emitovanje inauguracije (preko interneta); razgovor i komentare u studiju od strane domaćina Janka Ilkovskog i njegovih gostiju Cvetina Čilimanova⁵⁹ i Borisa Damovskog⁶⁰; intervju sa Jasonom Mikom⁶¹ preko Skajpa; telefonske pozive sa gledaocima i druge audiovizuelne sadržaje.

Sadržaj programa je uključio sljedeće:

Donald Tramp je nazvan „lošim drkadžijom“, a zatim „neotesancem“.

Kada se pojavila Hilari Klinton, domaćin je prokomentarisao: „Pobjegla je u šumu da se sakrije ... vidi kako šizofreno mijenja svoj izgled“, a onda je simulirao Bila Klintona kako govori: „ Povalio⁶² tebe, povalio nju, opalio sam nju, i onda ti ... a onda, tebe u mojoj kancelariji, dobro za njega, on je naskakao na svakoga, nisam ti, zdravo, kako si – ja sam dobro, ta tvoja unuka, i ti, bako ne, ja ne bih vi, taj bakojebac, ne idi, ti si debela ...”

Tifani Tramp, mlađa ćerka Donalda Trampa, je nazvana (od strane gosta, Čilimanova) „plejboj djevojkom“, a bivši američki potpredsednik Dik Čejni je opisan kao „čovjek kojem je ugrađeno njegovo četvrto ili peto srce“ i „ Robokapom.“

Za kongresmene je domaćin prokomentarisao: „... koja gerijatrija su ovi?“

Melanija Tramp je nazvana „MILF⁶³“.

Što se tiče Mišel i Baraka Obama, okrenuvši se svom gostu Čilimanovu, rekao je: „Hoće li konačno da priznaju da su u gej braku? Da je Mišel muško? Neka piški stojeći, zašto bi to skrivala!“, A onda ju je nazvao „Majkl“ i „potencijalnim budućim kandidatom za seratora, ups, senatora.“

59 Novinar.

60 Direktor satirične TV serije „Ednooki“.

61 Analitičar i lobista iz SAD.

62 Makedonski sleng za polni odnos.

63 Skraćenica za „Mother I'd Like to Fuck“.

Za Vašington je rečeno da je grad sa 60% Afroamerikanaca, ali je emitovanje prikazalo jedva šest, nakon čega je Boris Damovski rekao: „Oni su zauzeti razbijanjem izloga prodavnica, roba je besplatna tamo“.

Bio je i komentar tipa: „Kameraman je u potrazi za crncima u publici, to je njegov najteži posao.“

Komentari o makedonskom predsjedniku Đorđu Ivanovu su između ostalog bili: „*Budala, ostavio je one Sorospii (igra riječi koja znači Soros-kurve) Branka Crvenkovskog*⁶⁴ da rade za njega.“

Domaćin Ilkovski je reagovao na prisustvo muškaraca u vidnom polju: „Hej, da li je reditelj gej?“

Nakon što se Melanija Tramp pojavila na ekranu za trenutak, on je rekao: „Moj bradavica je, vau možete objesiti kaput, uzbudio sam se.“

Izjave domaćina teško da su se mogle kategorisati i staviti u kontekst, na primjer: u jednom trenutku, on je stavio crvenu kapu sa natpisom „Trump“, a na pitanje jednog od gostiju, gdje ju je kupio, rekao je: „To su mi pozajmili sa pištoljem uperenim u glavu, pozdrav Antoniju, veoma sam mu zahvalan ...“

Bilo je takođe komentara poput: „Ološ svijeta se skupio protiv (Trampa, n.b.)“

Tokom emisije, domaćin i gosti su pričali o upotrebi alkohola (viskija i votke) sa domaćinom, čak pozivajući čitavo osoblje koje radi na emisiji da im se pridruže, a onda su pričali o savijanju džointa, dok je domaćin držao cigaru u ruci. Citati: „... od kad ja imam dva kamermana, hej? Šta viski može da uradi, brate! Donesi čaše, ozbiljno! (Gleda prema osoblju u studiju, n.b.). Moram to uradim za Trampa, nemoj ... j ... na šala ... e ... e,, mora se to uraditi za Trampa! Daću ti malo, ne mogu da vam dam puno jer imam dosta gostiju. Što se vodke tiče, daću ti malo više! To je od Putina za tebe. Priikom predstavljanja komentara sa Interneta, svastika, prepoznatljiva kao simbol Trećeg rajha i fašizma, pojavljuje se u nekoliko navrata.

Radnje koje je preduzeo AVMU

Ponašanje i komunikacija između domaćina i gostiju su bili neprikladni i neprimjereni za javnu komunikaciju koja se emituje na televiziji. Nastup je obilovao vulgarnim, nepristojnim komentarima i opisima, javnim izlaganjem poruzi, uvredljivim ekspresivnim jezikom i uvredama koje se odnose na rasu, naciju, pol i starosnu dob. Konstatovano je da nije bilo govora mržnje, već da je došlo do kršenja programskih načela koja se odnose na njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti i zaštitu privatnosti i dostojanstva ličnosti čovjeka; jednakost sloboda i prava nezavisnih od pola, rase, nacionalnog, etničkog i socijalnog

64 Bivši predsjednik zemlje, predstavnik Socijalne demokratske unije Makedonije.

porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovine i socijalnog položaja čovjeka i građanina; podsticanje duha tolerancije, međusobno poštovanje i razumijevanje među pojedincima različite etničke i kulturne pozadine; i podsticanje međunarodnog razumijevanja i saradnje, javni smisao za pravедnost i odbranu demokratskih sloboda. Relevantni zakon ne sadrži kaznenu odredbu za kršenje načela koja su predmet samoregulacije, zbog čega je AVMU u pisanoj formi obavijestio TV Sitel 3 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojim internet stranicama⁶⁵.

TV SITEL DOOEL, 2016. godine, govor mržnje

Dana 30. decembra 2016, AVMU je po službenoj dužnosti izvršio monitoring programa *Dnevnik* na TV Sitel u 19:00 i 23:00h, emitovanog 2, 3, 4, i 5. decembra 2016, tokom predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore koji su se održali 11. decembra.

Sadržaj programa je između ostalog uključio:

U osam uzastopnih dnevnih informativnih emisija *Dnevnik*, emitovana je serija od četiri izveštaja (u nastavcima) na temu „Dvojezičnost ima svoju cijenu,“ koji su označeni kao editorijali. U njima se tvrdilo da će, ako dvojezičnost dobije širu primjenu u zemlji, to značiti obaveznu upotrebu albanskog u javnom i javno-privatnom sektoru u mjestima u kojima ne žive Albanci, zbog čega će ljudi koji su već zaposleni dobiti otkaz, a Albanci dovedeni sa sjeverozapada zemlje⁶⁶ će biti zaposleni umjesto njih. Grupe građana u nepovoljnom položaju su zatim navedene kao ugrožene, po nekoliko osnova: po etničkom porijeklu („makedonsko, tursko, vlaško, bošnjačko, srpsko, romsko“), po gradovima i opštinama, po zanimanju/profesiji („vojska i policija“, „državna uprava, institucije iz oblasti zdravstva, obrazovanja, usluge taksi vozača, privatne škole, fakulteti, kao i apoteke ...“), „svaki šalterski službenik, policajac, vatrogasac, učitelj, ljekar, poštar, ili taksista će morati da zna albanski, da govori albanski sa bilo kojim klijentom koji izabere da komunicira sa njima na albanskom jeziku“), prema starosti („odrasli starosti iznad 50 godina, koji realno neće moći da uče albanski, „odrasle osobe iznad 40 godina, koje ne bi bile u stanju da uče albanski na vrijeme, što bi značilo otpuštanje i gubitak posla za najmanje 30.000 trenutno zaposlenih u državnom i privatnom javnom sektoru“ ... „jer je u zdravstvenom sektoru, medicinskim sestrama i ljekarima iskustvo njihova najveća snaga, aiskusni ljekari i medicinske sestre će imati najviše poteškoća da uče albanski nakon čega će morati da izgube posao i ostave ga nekome bez znanja i iskustva, samo zato što taj neko drugi govori albanski bolje od njih. Najmanje 1.000 iskusnih ljekara i 10.000 medicinskih sestara će se suočiti sa otpuštanjem“).

65 Čitav pisani izvještaj o nadzoru programa je dostupan na: http://www.avmu.mk/images/Sitel_3-progrmski_nadzor_13.02.2017.pdf.

66 Pitanja opsega upotrebe albanskog jezika i da li se priprema federalizacija/kantonizacija države su bila najaktuelnija pitanja na prijevremenim parlamentarnim izborima 11. decembra 2016, naročito između najvećih koalicija – jedne pod vođstvom VMRO DPMNE i druge pod vođstvom opozicione SDSM.

Formulacije poput sljedećih su korišćene iz dana u dan: „Dvojezičnost je problem koji će uništiti makedonski karakter makedonske države, uvesti ambijent i pravila slično onome što se desilo na Kosovu, što je dovoljan razlog Makedoncima da počnu da brinu i uzmu svoju sudbinu u svoje sopstvene ruke. Ako dvojezičnost postane zakonska obaveza, kao što Zaev⁶⁷ planira, analize pokazuju da će troškovi iznositi više od 50 miliona eura u javnom sektoru, uz otpuštanje najmanje 30.000 zaposlenih koji neće uspjeti da savladaju albanski iz različitih razloga. Osim toga, oko 70.000 Albanaca će preći u opštine u kojima se ne govori albanski, što će promijeniti etničku mapu“, i to će „odraziti na bezbjednost, stvoriti otpor i nezadovoljstvo lokalnog stanovništva sa jasnom mogućnošću za stalne etničke tenzije i sukobe.“

Poslednji izvještaj u seriji je tvrdio da „zahtevajući kantonizaciju i dvojezičnost na cijeloj makedonskoj teritoriji, pet partija – DUI, DPA, Besa, Savez Zijadin Sela i Socijaldemokratska unija zastupaju etnička prava Albanaca na narednom izborima. Samo je VMRO-DPMNE ostao na makedonskoj strani i oni se drže svog stava da ne podržavaju promjenu Ustava, niti da će dozvoliti dvojezičnost na cijeloj teritoriji, pogotovo ne kantonizaciju, kako Zaev naziva federalizaciju zemlje. Smatra se da to pitanje uključuje „teritorijalnu podjelu koja bi uskoro dovela do rata i odcjepljenja albanskih kantona i njihovog pripajanja Kosovu, sudeći prema iskustvu u regionu i Evropi.“

Tekstovi pisani na kajronu su korišćeni da se pojača poruka; u poslednjem izvještaju, prikazan je grafikon sa mapom makedonske teritorije na kojoj su oblasti u koje bi se Albanci preselili bile prikazane strelicama. Drugi izvještaji u kojima su prenošene poruke lica predstavljenih kao „glas autoriteta“ (gradonačelnici iz VMRO DPMNE, političar iz stranke članice koalicije koju predvodi VMRO DPMNE, ljekar, bivši rukovodilac u Ministarstvu unutrašnjih poslova) su takođe korišćeni da se ojača kontekst.

Radnje koje je preduzeo AVMU

AVMU je napravio analizu kako bi utvrdio da li je zadovoljen trostepeni test Evropskog suda za ljudska prava, odnosno da li je ograničenje slobode izražavanja bilo propisano zakonom, da li ono imalo legitiman cilj i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu⁶⁸.

Što se tiče prvog preduslova, utvrđeno je da su oba osnova na kojima je širena diskriminacija zabranjena zakonom.

Seriya izvještaja je emitovana u poslednjoj nedelji predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore 2016. godine i označena kao editorijal. Odred-

67 Presjednik opozicione političke partije Socijaldemokratska unija Makedonije.

68 Relevantni predmeti iz prakse Evropskog suda za ljudska prava su bili Soulas i drugi protiv Francuske (od 10. jula 2008), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-87370%22%5D%7D>}, Feret protiv Belgije (16. jul 2009) dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-93626%22%5D%7D>} i Surek protiv Turske (8. jul 1999), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22696156%22%22itemid%22:%5B%22001-58279%22%5D%7D>}.

ba Izbornog zakonika po kojoj ni medij, ni novinar ne može da bude sankcionisan zbog izražavanja mišljenja, koje se uvijek moralo razlikovati od vijesti, važila je i za ove izbore. Takva odredba je značila da se od emitera očekivalo da naprave jasnu razliku između komentara (editorijala), kao glavnog analitičkog novinarskog žanra koji prenosi mišljenje, i drugih novinarskih žanrova, kao što su vijesti, izvještaji, intervjui, reportaže, itd. U kontekstu ove odredbe, AVMU je bio mišljenja da ona predstavlja garanciju slobode izražavanja, ali da istu ne treba shvatiti kao zaštitu govora mržnje, objavljivanja netačnih i neistinitih informacija, uvreda, laži i kleveta ili zaštitu nepoštovanja profesionalnih novinarskih načela i standarda. Izvještaji o kojima je riječ su označeni kao editorijali, međutim, oni nisu bili u skladu sa profesionalnim novinarskim standardima i predstavljaju zloupotrebu žanra, odnosno propaganda i diskriminacija su emitovane pod plaštom jednog editorijala, a samim tim AVMU je odlučio da se zaštita po Izbornom zakoniku ne može primijeniti na njih.

Da bi se utvrdilo i druga dva uslova, sadržaj izvještaja je analiziran u skladu sa Uputstvom za monitoring „Govora mržnje“⁶⁹ i identifikovanim relevantnim pitanjima⁷⁰.

Analiza je pokazala da je ograničenje slobode za takvu vrstu izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu, jer je, kao nacionalna televizija, TV Sitel emitovao izvještaje u nekoliko narednih dnevnih informativnih emisija, u kojima je žanr – komentar zloupotreblijan u cilju širenja govora mržnje na osnovu nacionalnog/etničkog porijekla. Serija ovih izvještaja je primjer da „govor mržnje“ može biti ogrnut velom izjava koje bi mogle izgledati razumno ili normalno na prvi pogled⁷¹, a koje su emitovane tokom izborne kampanje, sa jasnom namjerom da se postigne određeni politički cilj korišćenjem diskriminacije, jednostranih informacija i zastrašivanja. Korišćenjem taktike imenovanja profesija, gradova/opština i etničkih zajednica koje bi trebalo da osećaju ugroženost i strah, publika je bila predmet ubjeđivanja, nametanja mišljenja, manipulacije informacijama i zastrašivanja gubitkom radnih mesta; izvještaj je nastojao da podstakne, među etničkim Makedoncima, kao i Turcima, Srbima, Vlasima, Romima i Bošnjacima, osjećaj napuštenosti i antagonizma prema etničkim Albancima, koji su prikazani kao prijetnja državi i imenovani kao potencijalni izvršioци preseljenja koje će promijeniti makedonski karakter zemlje i dovesti do opasnosti od gubitka države, etničkih tenzija, sukoba i rata, što je više puta izrečeno u javnosti kao neminovnost.

S obzirom na činjenicu da relevantni zakon ne predviđa kaznene mjere za emitovanje sadržaja koji predstavljaju diskriminaciju i govor mržnje, AVMU je pisnim putem obavijestio TV Sitel o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svom

69 Pripremio AVMU, 2014, http://www.avmu.mk/images/Guide_to_monitor_hate_speech.pdf.

70 Uključujući 1. Koji je bio kontekst izražavanja; 2. Koje lice je odgovorno za izražavanje; 3. Da li je postojala bilo kakva namjera da se izazove govor mržnje; 4. Koja je bio sadržaj izražavanja; 5. Koji je bio stepen i opseg izražavanja; 6. Koj je bila vjerovatnoća uticaja na publiku i njene dalje radnje.

71 „Priročnik o 'govoru mržnje'“, Anne Weber, Savjet Evrope, septembar 2009, str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf.

sajtu⁷², te dostavio pisani izvještaj o monitoringu programa Komisiji za zaštitu od diskriminacije i Državnom tužilaštvu⁷³.

TV SITEL DOOEL, 2016. godine, uvredljivi govor

Na osnovu nekoliko pritužbi od strane Socijaldemokratskog saveza Makedonije, 27. septembra 2016, AVMU je po službenoj dužnosti izvršio monitoring programa vijesti u 19.00 emitovanih na TV Sitel 28. avgusta. Analiza je obuhvatila nekoliko izvještaja, ali samo je jedan predstavljen ovdje zbog svoje specifičnosti. To je hibrid dva analitička žanra – komentara i intervjua – pod nazivom „Fudbalski navijači poslali poruku Zoranu Zaevu da ne dolazi na makedonske utakmice“. Izvještaj se odnosio na prisustvo Zorana Zaeva, predsjednika (tadašnje) opozicione političke stranke Socijaldemokratski savez Makedonije (SDSM), na utakmici između makedonskog (Škendija) i belgijskog kluba koji se odigrala u Skoplju u okviru Evropske lige.

Sadržaj programa je između ostalog uključio:

U najavi izvještaja je iznesena tvrdnja: „Ne vjerujem da postoji Makedonac, čak i u SDSM-u, pa čak i u njegovoj široj porodici, a kamoli SDSM-u, koji podržava pojavljivanje (Zaeva) u sastavu radikalnih navijača makedonskog kluba, koji se zalažu za Veliku Albaniju i odriču Makedonije i stalno traže njenu podjelu između Kosova i Albanije “.

U izvještaju je, između ostalog, navedeno:

„Škendija je izgubila utakmicu sa 4:0, ali to je najmanje važno. Ono što bi trebalo da najviše zabrinjava jeste: Koju zemlju Škendija predstavlja? Iako je klub izdao saopštenje naglašavajući da on predstavlja Makedoniju u cijeloj Evropi, dovoljno je da pogledate slike sa utakmice da biste primijetili da se vijore zastave Albanije, OVK i mapa Velike Albanije. Lider SDSM-a Zoran Zaev ih je podržao u tome. Sam se o tome hvalio na društvenim mrežama. Javnosti, a posebno navijačkim grupama se to uopšte nije dopalo. Neke grupe su poslale lideru SDSM poruku da on nije bio dobrodošao

72 Čitav pisani izvještaj programa monitoringa je dostupan na: http://www.avmu.mk/images/TV_Sitel_vonreden_nadzor_po_sluzbena_dolznost.pdf.

73 U februaru 2017. godine, oni su obavijestili AVMU da prema njima izvještaji emitovani sa namjerom da se ostvari politički cilj, a samim tim nisu našli osnova da se TV Sitel goni na osnovu Krivičnog zakonika. AVMU je uputio pismo Višem javnom tužilaštvu tražeći nadzor nad radom javnog tužilaštva je, budući da uloga medija tokom izbora nije postizanje političkih ciljeva, već izvještavanje o kampanjama stranaka na uravnotežen način. U maju 2017. godine, Komisija za zaštitu od diskriminacije je informisala AVMU da nisu ustanovili diskriminaciju, jer je tema upotrebe jezika od javnog interesa, a samim tim legitimna u demokratskom društvu. Stav AVMU je da javni interes i legitimitet teme nikada nije bio pod znakom pitanja, pri čemu je tema bila jedna od najzanimljivijih tema tokom cijelog predizbornog perioda, počevši od 2. septembra 2016. Problem je bio u načinu na koji su mediji koristili temu od javnog interesa za širenje propagande, straha, diskriminacije i govora mržnje, odnosno da je razmatranje Komisije prestalo tamo gdje gdje je analiza AVMU počela.

ni na jednu utakmicu koju će igrati, i rekle da su imale Goce Delčeva⁷⁴, Janeta Sandanskioskog⁷⁵ i Dameta Grueva⁷⁶, ali ne Kshema Hasu⁷⁷. Osuda je takođe došla od pripadnika navijača Bitolja, Čkembara⁷⁸ koji su javno pozvali Zaeva da prisustvuje utakmici sa Pelisterom, uz poruku da neće izaći sa Tumbe Kafea⁷⁹.

Između ostalog, korišćeno je nekoliko vizuelnih/grafičkih ilustracija, poput snimka/skrinšota – (vjerovatno) sa Twitter profila Zorana Zaeva (citat): „Podržavamo #Škëndiju i novi uspjeh za #Makedoniju“, fotografija grafita protiv Zorana Zaeva: „Zaev je persona non grata za Vardar“,⁸⁰ „Komiti imaju Gocea, Janeta i Dameta! Zaev ima Kshema Hasu! Sram te bilo izdajniče!“, foto-montaže Zoran Zaeva na kojoj nosi albansko keče,⁸¹ sa pratećim tekstom – „Balist br. 121 Brigada Kshema Hase Prodaja karata ovom licu za makedonske utakmice je zabranjena“.

Radnje koje je preduzeo AVMU

U izvještaju se koristi manipulativna strategija takozvanog „atentata na karakter (ličnost)“ u smislu da je: „Napadom na lični život pojedinca, činjenice njegove biografije i specifične individualne karakteristike (koje ćemo nazvati „karakter“ radi jednostavnosti) napadač pokušava da žrtvu povrijedi politički, moralno, socijalno ili psihološki i da ga na taj način, u zavisnosti od okolnosti, ukloni iz takmičenja, zavede javno mnjenje ili postigne neki drugi cilj. Ovo ćemo nazvati atentatom na karakter, koji predstavlja namjerni pokušaj da se ozbiljno naruši ugled, karakter, društveni status, odnosno dostignuća drugog lica. Motivacija za ubistvo karaktera je obično ukorijenjena u želji napadača (atentatora) da psihički povrijedi žrtvu i umanji javnu podršku za žrtvu. Ovo bi trebalo da na kraju razori ili čak uništiti njegove ili njene šanse za uspjeh. U drugim slučajevima, atentat na karakter se sprovodi da povrijedi načela koja žrtva simbolizuje ili ih brani“⁸²

U konkretnom primjeru, zloupotrijebljeno je fizičko prisustvo Zorana Zaeva na tribinama fudbalskog stadiona i podrška koju je Zaev dao fudbalerima FK Škendija („Mi podržavamo #Škëndiju i novi uspjeh #Makedonije“). I uvod i sam izvještaj su identifikovali ove okolnosti/aspekte sa neprihvatljivim javnim ponašanjem jednog dijela navijačke grupe čija ikonografija ukazuju na ideologiju etničkog se-

74 Goce Delčev (1872–1903), nacionalni heroj, ideolog, organizator i vođa Makedonskog revolucionarnog nacionalnog oslobodilačkog pokreta krajem 19. i početkom 20. vijeka.

75 Jane Sandanski (1872–1915), nacionalni heroj, ratni vođa i vođa Makedonske revolucionarne organizacije.

76 Dame Gruev (1871–1906), revolucionar, osnivač i jedan od najistaknutijih članova Makedonske revolucionarne organizacije.

77 Kshemail Hasani (1908–1945), vođa Balli Kombetar za Zapadnu Makedoniju.

78 Naziv grupe koja podržava fudbalski klub iz Bitolja, Pelister.

79 Gradski stadion lociran na brijegu, Tumba Kafe u Bitolju.

80 Naziv grupe koja podržava fudbalski klub iz Skoplja, Vardar.

81 Tradicionalna albanska kapa.

82 Shiraev Eric, esej „Atentat na karakter: interdisciplinarni pristup“, dostupno na <https://characterattack.wordpress.com/our-publications/>.

paratizma. Na ovaj način se pojavila opasnost od tumačenja audiovizuelnog elementa kao tendencije za populističku, etnički stereotipnu identifikaciju sportskog rivalstva sa međuetničkim rivalstvom.

Logička neodrživost i zloba takve vrste manipulacije javnim mnjenjem postaje očigledna ako se postave sljedeća pitanja: Da li je osuda navodne „podrške etničkom radikalizmu“, koja se pripisuje lideru opozicione stranke, važi i za sve one koji su bili prisutni na stadionu, kao i koja je uloga etničkih Makedonaca, u skladu sa ovim mjerilima, koji rade za i takmiče se za FK Škendija.

AVMU zaključio da je došlo do kršenja načela koji se odnose na: njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti čovjeka i zaštitu privatnosti i dostojanstva ličnosti; jednakost sloboda i prava nezavisno od pola, rase, nacionalnog, etničkog i socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovine i društvenog položaja pojedinca i građanina; podsticanje duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja među pojedincima različite etničke i kulturne pozadine; podsticanje međunarodnog razumijevanja i saradnje, javni osjećaj za pravедnost i odbranu demokratskih sloboda; i objektivan i nepristrasan prikaz događaja sa jednakom tretmanom različitih stavova i mišljenja i omogućavanja publici da slobodno formira mišljenje o pojedinim događajima i problemima. Pošto relevantni zakon ne predviđa bilo koje mjere za nepoštovanje ovih načela, TV Sitel je pisanim putem obaviješten o kršenju, a izvještaj je objavljen na sajtu AVMU⁸³.

TV Kanal 5 Skopje, 2016. godine, govor mržnje

Dana 8. marta 2016, AVMU je po službenoj dužnosti sproveo monitoring nekoliko emisija programa pod nazivom „Šou Milenka Nedelkovskog“, koje su emitovane na nacionalnom zemaljskom TV Kanalu 5 15, 22, 29. januara i 5, 12 i 19. februara 2016. godine. Iste emisije su emitovane na satelitskom TV Kanalu 5 plus 20. i 27. januara i 3, 10, i 17. februara 2016.

Sadržaj programa je između ostalog uključio:

Tema je otvorena putem komentara za dodatnog pomoćnika ministra poljoprivrede, Ljupča Nikolovski⁸⁴, pri čemu je Milenko Nedelkovski nekoliko puta aludirao na njegovu seksualnu orijentaciju. Na primjer: „Ja ću staviti ovu roze stvar na njega (on probija fotografiju Nikolovskog roze špenadlom), jer u Krivoj Palanki kažu da je on homoseksualac. Na makedonskom, to se zove „peder“ (gej); „Zapravo, mislim da ne lažem, makar me ljudi ubjeđuju da ne lažem, međutim ako podnesu tužbu, ja ću se pojaviti na sudu i prvo ću zatražiti vještačenje, odnosno mišljenje sudskog vještaka o Ljupču Nikolovskom (riječ je pokrivena audio signalom visoke frekvencije), tako da možemo utvrditi, a ako griješim, ja ću se izviniti, ja ću platiti, a ako se ne varam, cijela makedonska javnost će biti obaviještena o tome kakva je situacija sa njegovom zadnjicom ...“.

83 Cijeli pisani izvještaj sprovedenog monitoringa programa je dostupan na: http://www.avmu.mk/images/Izveshtaj_po_pretstavka_na_SDSM.pdf.

84 U tom trenutku, zemlja je imala tranzicionu vladu za sprovođenje izbora poslanika, obrazovanu shodno Sporazumu iz Pržina, koja je takođe uključivala članove iz SDSM, uključujući i Nikolovskog.

Komentarišući kampanju koju je koalicija „Seksualna i zdravstvena prava marginalizovanih zajednica“ koristila u decembru 2015. godine povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava na način koji je proklamovano poruku „... homofobi su takođe ljudi“ na bilbordima, Milenko Nedelkovski je rekao: „... Nemam para da iznajmim (bilborde), međutim, rekao bih: „... Homoseksualci su takođe bolesni ljudi“. Međutim, to je ... i mislim da treba da postoji medicinska njega“. Osim toga, rekao je „Prošle godine, imao sam dvije ili tri emisije sa Cvetinom Čilimanovim, gdje smo došli u sukob, jer sam ja tvrdio da je (riječ je pokrivena audio signalom visoke frekvencije) bolest i da treba da se liječi, da je bolest, mentalna i fizička i neka vrsta poremećaja. I nije bilo tako, bilo je da su njihova prava ugrožena, jer mislim da bi trebalo da se liječe, da to mora da bude ograničeno zakonom, kako bi zaštitile tradicionalne vrijednosti naše pravoslavne vjere, našeg naroda, naše crkve i tako dalje, naš način života.“

U jednoj od emisija, bio je dug govor u kom on kaže: „... Pa, na ovoj slici su dva muškarca koja se ljube. I ne osjećam se ugodno da ovo gledam. Vjerovatno se većina mojih gledalaca isto ne osećaja ugodno. Međutim, ja pokušavam da pitam, zašto SDSM i Sorosoidsi i Sorosoidovi portali odjednom ... ali čekaj, sada Ljupčo Nikolovski? To bi trebalo da bude vrlina. Ja sam ga hvalio u svom programu, ja mu nisam rekao da radi pogrešno (audio signal visoke frekvencije), u redu, neka tako bude (audio signal visoke frekvencije), to odgovara tebi i tvom položaju i tvojoj partiji i budućnosti. Osim toga, imam i druge fotografije koje su, recimo, recimo da je ovo predsjednik Omladinske organizacije SDSM Skoplje, zapravo, sin Ljubomira Danailova Frčkovskog⁸⁵, Jon je njegovo ime, koji je punoljetan i kao takav ima pravo da bira koje dupe će da zgrabi (prikazuje se zamagljena fotografija). Može imati djevojke ako želi, ali on nije izabrao djevojke.“

„Nema potrebe da me Miki⁸⁶ zove, zapravo, za ono što sam ja, ja imam informaciju iz Krive Palanke da je (Nikolovski) homoseksualac, iz razloga što ne postoji ništa sramotno ovdje. Evropske vrijednosti koje vidimo, koje oni promovišu, su da su istopolni brakovi normalni, usvajanje djece od strane istopolnih parova je takođe normalno. Poslednja dva, kako da kažem, ambasadora Evropske unije u Makedoniji imaju takav promiskuitet, što je čudno za nas, međutim, to je njihov izbor ... U svakom slučaju, to znači da Miki Vujić ne treba da me zove, nema potrebe za tužbama, ako žele neka me tuže, jer bi prateći evropske vrijednosti Ljupčo Nikolovski trebao da bude ponosan što je homoseksualac, jer, vidite, on je ispred ... daleko ispred svih nas“; „Mislio sam da ga nisam uvrijedio, bilo mi je zaista drago što je, ovdje, čovjek je homoseksualac, makar to je ono što kažu u Krivoj Palanci, i to je dobro, naša evroatlantska integracija podrazumijeva što manje homofobije i što više homoseksualaca, lakši će nam put biti. Dakle, ovdje, on probija taj

85 Bivši ministar unutrašnjih i vanjskih poslova, kandidat za Predsjednika države iz SDSM 2009.

86 Miroslav Vujić, advokat koji je tražio izvinjenje zbog emitovanog sadržaja u ime Ljupča Nikolovskog.

put.”; ... „Bio sam predmet cijele kampanje, da sam homofob, da ih mrzim, i šta sve ne, iako sam zapravo, napravio njihovu promociju, tako da, ako se na primjer, desi da SDSM pobijedi na izborima 24. aprila ja predlažem da ovaj (audio signal visoke frekvencije) iz Krive Palanke bude ministar za evropske integracije, jer će on biti u stanju da se tu najlakše integriše sa svojim tijelom, i možda mentalno, ako njegov um može to da uradi, i da nas promoviše, jer, sada, to su neke vrijednosti, gradonačelnik Berlina je rekao da je homoseksualac, ne znam koliko kongresmena, senatora, Amerika, ovo i ono, svi govore sve, a sada, to je vrlina. Što se mene tiče, ja sam, recimo, konzervativan, pun predrasuda, ja nisam okrenut ka budućnosti, itd, ali dobro, to sam ja, ja ne mogu da se promijenim sada, međutim, oni progresivni“itd.

Radnje koje je preduzeo AMVU

U cilju utvrđivanja da li je šest emisija programa „Milenko Nedelkovski Šou“ uključivalo govor mržnje i diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije, sprovedena je analiza kako bi se utvrdilo da li je zadovoljen trostepeni test Evropskog suda za ljudska prava. Seksualna orijentacija nije izričito navedena kao osnov diskriminacije u odgovarajućem zakonu; međutim, u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i aktima makedonske Komisije za zaštitu od diskriminacije, pokazano je da je ograničenje slobode izražavanja zbog diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije propisano zakonom. Napravljena je paralela između Zakona o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, Zakona o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije i Protokola za utvrđivanje postupka za akciju u slučaju zaštite od diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta⁸⁷ Komisije za zaštitu od diskriminacije, sa jedne strane, i primjene 10 i 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima od strane Evropskog suda za ljudska prava sa druge strane⁸⁸.

Obzirom na činjenicu da je dati program bio projekat nezavisnog producenta, važan aspekt je takođe bilo i pitanje uredničke odgovornosti TV Kanala 5 za emitovani sadržaj.⁸⁹

Jedan dio komentara se odnosio na trojicu visokih zvaničnika – pomoćnika ministra i dva ambasadora Evropske unije u zemlji, tako da je bilo neophodno da se vidi da li su komentari u vezi sa njima bili obuhvaćeni očekivanjem da ova lica treba da prihvate veću kritiku od drugih građana. U tom kontekstu, uzeta je u obzir Deklaracija o slobodi političke debate u medijima⁹⁰. Konstatovano je da je

87 Dostupno na: <https://zaokruzi20.files.wordpress.com/2015/11/protokol-mk.pdf>.

88 Relevantni predmeti Evropskog suda za ljudska prava su Vejdeland i drugi protiv Švedske dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22docnamesort%20Descending%22,%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22,%22kphthesaurus%22:%5B%22148%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22,%22itemid%22:%5B%22001-109046%22%5D,%22pdate%20Descending%22,%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22,%22kphthesaurus%22:%5B%22148%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%5B%22001-142424%22%5D%7D> i Mladina D.D. Ljubljana protiv Slovenije dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22k-pdate%20Descending%22,%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22,%22kphthesaurus%22:%5B%22148%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%5B%22001-142424%22%5D%7D>.

89 Relevantni predmet iz prakse Evropskog suda za ljudska prava koji je korišćen ovdje je Surek protiv Turske, dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22696156%22,%22itemid%22:%5B%22001-58279%22%5D%7D>.

90 Dostupan na: http://www.avmu.mk/images/Dec2004PoliticalDebate_mk.pdf.

izjave Milenka Nedelkovskog nisu bile odgovor na izjave bilo kojeg od navedenih zvaničnika o seksualnoj orijentaciji bilo kog lica, te da da nisu bile relevantne za način na koji oni obavljaju svoju funkciju.

Što se tiče tvrdnje da je homoseksualnost bolest, konsultovana je makedonska sudska praksa – odnosno konkretno predmet autora priručnika „Pedagogija” za treći razred⁹¹. Dio homofobičnih izjava je bio zagrnut velom naizgled normalnog i obrazloženog jezika, uz korišćenje riječi: „promocija”, „normalni”, „progresivni”, izraza „evropske vrednosti” i slično. AVMU vjeruje da to ne umanjuje njihov diskriminatorski sadržaj jer „govor mržnje” može biti prikriven izjavama koje mogu djelovati razumno ili normalno na prvi pogled. Ipak, bilo ih je moguće razlikovati na osnovu relevantnih tekstova o ovom pitanju i načela na koja se nailazi u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava ili drugih tijela⁹², koje izjave predstavljaju homofobiju i govor mržnje, a koje potpadaju pod pravo na slobodu izražavanja, iako su uvredljive i šokantane.

Zatim, bilo je neophodno da se utvrdi da li je ograničenje slobode izražavanja imalo legitiman cilj i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu. Zbog toga, sadržaj Milenko Nedelkovski Šoua je analiziran u pogledu pitanja iz uputstva o praćenju govora mržnje iz AVMU-ovog *Vodiča za monitoring „govora mržnje”*.

Monitoringom je utvrđeno da je TV kanal 5 prekršio relevantni zakon na način što je donio uređivačku odluku kao nacionalna televizija, da omogući autoru šoua da u nekoliko uzastopnih, unaprijed snimljenih aktuelno-informativnih emisija programa Milenko Nedelkovski Šoua vrši podsticanje i širenje diskriminacije, netolerancije i mržnje po osnovu seksualne orijentacije. Analize su pokazale da je seksualna orijentacija kao zabranjen osnov za diskriminaciju propisana zakonom, a da je ograničenje slobode te vrste izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu.

Relevantni zakon ne predviđa kaznenu mjeru za emitovanje govora mržnje i diskriminatorskog govora, zbog čega je AVMU pisanim putem obavijestio TV Kanal 5 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svom sajtu⁹³, a snimak emisije i pisani izvještaj podnio Komisiji za zaštitu od diskriminacije⁹⁴.

91 Dr Marija Kostova, dr Aneta Barakoska i dr Eli Makazlieva protiv kolumnistkinje Irene Cvetković (2011) i članka: „Homoseksualci nisu neurotični”, objavljeni na Vest, 19. jula 2011. i „Izvještaj o seksualnim i zdravstvenim pravima marginalizovanih zajednica”, <http://xa.yimg.com/kq/groups/23471982/269959960/name/Analiza+finalna+verzija.pdf>.

92 „Priručnik o ‘govoru mržnje’”, Anne Weber, Savjet Evrope, septembar 2009, str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf.

93 Čitavi *Pisani izvještaj o sprovedenom monitoringu programa je dostupan na*: http://www.avmu.mk/images/Izvestaj_KANAL__DOOEL_Skopje.pdf.

94 Postojala je pisana komunikacija između Komisije i AVMU po ovom pitanju. U martu 2017. godine, Komisija je obavestila AVMU da nisu mogli utvrditi diskriminaciju zbog tehničkih razloga. Naime, Komisija tvrdila da SVMU nije naveo ko je osoba koja je diskriminisana i da li je on/ona ovlastio Agenciju da ga zastupa; da AVMU nije precizirao osnov diskriminacije; da je prošlo više od godinu dana tako da pitanje ne može biti ispitano itd. AVMU vjerovao da Komisija pokušava da nađe izgovor da ne razmotri ovo pitanje i uputio je dopis Skupštini (koja imenuje članove Komisije) kako bi je informisao o ponašanje Komisije.

TV Kanal 5 Skopje, 2011. godine, govor mržnje, decembar 2011.

U periodu u kom je sproveden monitoring bio je na snazi prethodni Zakon o radiodifuziji, prema kojem je naziv Agencije bio Savjet za radiodifuziju, nadležnosti regulatornog organa su bile predviđene drugačije i postojale su kaznene mjere za govor mržnje i diskriminaciju.

Na osnovu pritužbe, sproveden je monitoring programa Milenko Nedelkovski Šou koji je emitovan na TV Kanalu 5, 18. novembra 2011. Ovo emisija je pokrenuta povodom obilježavanja jedne godine od ulaska inspekcije u firme na adresi Pero Nakov bb, uključujući i A1 televiziju⁹⁵. Pritužba se odnosila na „prezentovanje grubih laži i klevete, i šta je najviše zabrinjavalo, govora mržnje“; i prikazivanje „fotografije od oko 20 novinara iz nekoliko medija koje je domaćin (Milenko Nedelkovski, n.b.) nazvao izdajnicima i homoseksualcima, što je predstavljalo ozbiljno miješanje u njihova osnovna ljudska prava i slobode.“

Sadržaj programa je između ostalog uključivao:

Nedelkovski je rekao da je njegova namjera bila da „otkrije detalje o pokušaju da se oživi zmaj koji se preselio iz Pero Nakova prema gradu, naročito ka Bulevaru Klimenta Ohridskog.“ Iz cijele prezentacije, dalo se zaključiti da je „zmaj“ opoziciona politička stranka SDSM i „armija podmićenih novinara i luralica koji nisu uspjeli da ubijede i „zamijese' narod ...“ Nedelkovski je dalje naveo da je učinjen pokušaj da umjesto bivše TV A1, Vremena i Špica preuzmu drugi mediji „pro-SDSM orijentacije“ – TV 24 Vesti, TV A2, Plusinfo veb portal, dnevno izdanje nedeljnika Fokus.

Domaćin je sakupio više od 30 novinara, od kojih je većina njih ranije bila zaposlena na TV A1, u Vremenu i Špicu, koje je pokušao da diskredituje koliko je to moguće, problematizovano je njihovo zaposlenje u drugim medijima i koristio izraze kao što su: nepotpune osobe, ne-novinari, plaćenici i izdajnici“, „kukavice“, „doušnici“, „policijski špijuni,“ „Svinjovac iz Ribaraca“, „homoseksualci“. Njegov zamjenik, zapravo zamjenik Ljupča Cvetanovskog, je novinar, priznati homoseksualac, koji potiče iz sela Izvor, Veles oblast, a takođe je i novinar u Fokusu i potpredsjednik sindikata novinara Makedonije. Dakle, potpuno nova paukova mreža stupa na snagu u 24, a zapravo, postoji paukova mreža sa homoseksualnim osobama. Između ostalog, ne samo oni, nego oni takođe zapošljavaju normalne ljude tamo, a ja ne kažem da su ti normalni ljudi homoseksualci, ali oni su došli iz A1 televizije, kao što su Bogdanka Kuzevska, Ejdin Hajderpašić, Seat Rizvanović sa nadimkom Spec ...“ Nedelkovski je pokazao fotografije novinara koje je imenovao po imenu i prezimenu, kao i fotografije tadašnjeg lidera SDSM Branka Crvenkovskog i Ljubomira Danailova – Frčkovskog.

95 Ova TV stanica je zatvorena, a njen vlasnik Velija Ramkovski i nekoliko osoba je osuđeno na kaznu zatvora za pranje novca, zločinačko udruživanje, utaju poreza i zloupotrebu službenog položaja. Dnevne novine „Vremena“, „Špic“ i „Koha e re“, takođe u vlasništvu Ramkovskog, prestale su da postoje. Kao posljedica ovoga, jedan broj novinara i medijskih radnika je ostao bez posla. Imena nekih od njih se pominju u ovom programu.

Radnje koje je preduzeo Savjet za radiodifuziju

Monitoringom je utvrđeno da je domaćin i autor emisije, prilikom davanja imena i stigmatizacije onih sa različitim političkim mišljenjem od njegovog – prije svega, grupe novinara, pokazao otvorenu netoleranciju sa elementima govora mržnje i stvorio atmosferu sukobljavanja. TV Kanalu 5 je izrečena privremena dvodnevna zabrana oglašavanja i tele-šopinga, zbog emitovanja programa koji podstiču mržnju i netrpeljivost⁹⁶.

MRT (javni servis), 2009. godine, uvredljivi govor

Savjet za radiodifuziju je sproveo monitoring emisije „Otvoreno sa ljudima” sa Slobodanom Tomikom, koja je emitovana na MRT kanalu javnog servisa 6. decembra 2009. godine. To je bio drugi nastavak emisije posvećene Johanu Tarčulovskom⁹⁷, pod nazivom „12 godina zatvora: Johan Tarčulovski ‘sudbina izdaje?’”, koji je bio posvećen identifikovanju Ljube Boškskog⁹⁸ kao izdajnika.

Sadržaj programa je između ostalog uključivao:

Kao uvod u temu, emitovan je editorijal u kojem su kroz emocionalan diskurs, hrišćanski moral, patriotizam i humanost postavljeni kao neke od vrijednosti koje su paradigma za pravilno ponašanje, koje čovek treba da prekrši da bi počinio da izdaju. Ilustracije koje su korišćene su uključivale kratki film koji prikazuje borbe *komita* i Turaka tokom Ilindanskog ustanka, liturgiju u hramu Makedonske pravoslavne crkve; snimak izjave Ljube Boškskog prikazan na Jutjubu; snimke suđenja Boškskom i Tarčulovskom u Haškom tribunalu.

Izveštaj je prikazao njih dvojicu jednog protiv drugoga – Johana Tarčulovskog kao čovjeka „vrijednosti, koji se razlikuju od drugih”, koji „ne prihvata nevrjednosti i nepravdu” i Ljubu Boškskog, koji je opisan kao izdajnik Tarčulovskog bez bilo kakve rezerve. Boškoski je stavljen u istu grupu sa izdajnicama Goce Delčeva, Metodija Andonovskog – Čenta⁹⁹, Todor Aleksandrova¹⁰⁰, Gjorgi Sugarea¹⁰¹, ljudi koji su otkrili tajni put na Belasici koji

96 Izveštaj nije objavljen jer je obaveza Agencije da objavljuje izvještaje i mjere uvedena Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, koji je stupio na snagu početkom 2014.

97 Johan Tarčulovski (1974) je bio učesnik oružanog sukoba u državi 2001. Optužen je i osuđen od strane Haškog tribunala za kršenje zakona i običaja rata u selu Ljuboten na području opštine Skoplje u avgustu 2001.

98 Ljube Boškoski (1960) je makedonski političar, ministar unutrašnjih poslova u vrijeme oružanog sukoba u državi 2001. Optužen je i oslobođen od strane Haškog tribunala za događaje u selu Ljuboten na području opštine Skoplje u avgustu 2001.

99 Metodija Andonov – Čento (1902–1957), makedonski nacionalni borac, osnivač i političar i prvi predsjednik Predsjedništva ASNOM, zbog čega se često označava i kao prvi Predsjednik zemlje.

100 Todor Aleksandrov (1881–1924), makedonski politički vođa, ratni vođa i jedan od vođa VMRO.

101 Gjorgi Sugarev (1876–1906), revolucionar, član i ratni vođa Bitoljskog revolucionarnog okruga Makedonske revolucionarne organizacije.

je vodio na pozicije vojske cara Samuila¹⁰², nalogodavcima ubistva Gjorče Petrova¹⁰³, izdajnikom Aleksandrom Turundževim¹⁰⁴. U editorijalu je navedeno da je izdaja „sociološka pojava koja je ukorijenjena u makedonskom supstratu“ i da je odnos Ljube Boškskog prema Johanu Tarčulovskom bio posljednja izdaja.

Tokom emisije je emitovana izjava historičara prof. Zorana Todorovskog iz prethodne emisije „Otvoreno sa ljudima“. On je govorio o tabeli kažnjavanja i nagrađivanja u revolucionarnoj organizaciji VMRO u prvim decenijama 20. vijeka. Istakao je da je bilo sedam primjera kod kojih je kazna bila smrt – od kojih je prvi bio „špijuniranje ili doušništvo, koji znače izdaju“. Tokom diskusije, napravljena je dekonstrukcija mita patriote „brata Ljube“, u kojoj je pored česte upotrebe termina izdaja, doušnik i slično ponavljana i sintagma „sestra Ljube“, da bi se rodnim stereotipima njemu dodijelilo pežorativno značenje.

Radnje koje je preduzeo Savjet za radiodifuziju

Javni servis je upozoren da je prekršio opšte načelo objektivnog i nepristrasnog predstavljanja događaja sa jednakom tretmanom različitih stavova i mišljenja i omogućavanjem publici da slobodno formira mišljenje o događajima i problemima, kao i obavezu MRT da ostvaruje javni interes, da promoviše poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrijednosti i institucija, da poštuje privatnost, dostojanstvo, ugled i čast pojedinca. Stanici je ukazano da treba da bude oprezna da ne stvara atmosferu podsticanja mržnje koja bi mogla dovesti do prijetnji po bezbjednost, jer ima potpunu uređivačku odgovornost za emitovanje sadržaja i treba da bude nezavisna u kreiranju uređivačke politike. Pored ovoga, naglašeno je da mediji treba da imaju u vidu da sloboda novinarskog žanra komentara (editorijala) ne znači da je on oslobođen od obaveze poštovanja osnovnih novinarskih načela objektivnosti, nepristrasnosti, nedostataka pristrasnosti, i iznad svega, slušanja druge strane. Posebna najava je izdata od strane Savjeta radi informisanja javnosti o preduzetim mjerama.

102 Car Samuilo (958–1014), srednjevjekovni makedonski vladar na prelazu u jedanaesti vijek.

103 Gjorge Petrov (1865–1921), profesor, publicista, historičar, ideolog Makedonske revolucionarne organizacije.

104 Aleksandar Turundžev (1872–1905), učesnik makedonskog revolucionarnog pokreta, ratni vođa Makedonske revolucionarne organizacije.

CRNA GORA

Pregled izvoda iz slučajeva govora mržnje u Crnoj Gori po kojima je postupala Agencija za elektronske medije (AEM) (2003–2016).

TV Elmag, 2005. godine, uvredljiv govor

AEM je, po službenoj dužnosti, konstatovala da je u programu TV Elmag, u emisiji iz serijala „Oči u oči“, emitovanog u toku prvog kvartala 2005. godine i emisiji „Izazov istine“, koja je emitovana 09.06.2005. godine sa temom „Ratom do velikog Kosova“, došlo do kršenja minimalnih programskih standarda za rad elektronskih medija.

Sporni momenti u sadržaju emisije „Oči u oči“:

Pitanje voditeljke: da li će buduće generacije u Crnoj Gori mrzjeti Srbe kao Hrvati?

Odgovor: „Vlast radi na tome“

Voditeljka koristi izraze Šiptari¹⁰⁵ i Titogorci¹⁰⁶ (pritom misleći na Albance i Crnogorce).

Pitanje voditeljke: da li se radi o tome da se Crnom Gorom širi propaganda da Crnogorci neće sa Srbijom?

Komentar gosta: „... crnogorsku himnu je pisao ustaša¹⁰⁷“.

Komentar/pitanje: „Ljuđuraj je Šiptar iz Crne Gore imenovan kao šef misije u SAD, kako to da je Đukanović imenovao za šefa misije u New York-u Šiptara koji kaže da mu je maternji jezik albanski... kako on predstavlja Crnu Goru“.

Ponovljeno nazivanje Albanaca „Šiptari“.

SMS titlovi – komentari gledalaca koji su pisali o tome da bi sve Crnogorce trebalo protjerati iz Srbije uz navode kako bi bilo više stanova, posla i hrane kada ne bi bilo Crnogoraca. Tokom emisije je bilo mnogo titlova slične sadržine.

Sporni momenti u sadržaju emisije „Izazov istine“:

„Tajne šiptarske organizacije su dobile zadatak da tokom 2005. godine pojačaju djelovanje prema Srbiji, odnosno prema političkim činiocima Srbije,

105 Izraz, kada se koristi od strane lica koja nisu Albanci, ima pežorativno značenje.

106 Pežorativni izraz za Crnogorce koji sugerise da nisu postojali prije Titove vladavine.

107 Pežorativni izraz za Hrvate.

da unutar nje stvaraju razdor, kao i da političkom režimu Mila Đukanovića¹⁰⁸ pomognu oko otcepljenja Crne Gore”.

„Teroristički komadanti strahuju od intervencija srpskih snaga bezbjednosti”.

„U planu nezavisnosti Kosova stoji da će Vlada Kosova tražiti od Srbije da plati ratnu odštetu od 100 milijardi dolara, koju Srbija neće moći platiti, pa će u zamjenu tražiti jug Srbije.

„Pripadnici kosovskog zaštitnog korpusa se već obučavaju, ukoliko dođe do nezavisnosti Kosova i srpska vojska krene u vojne intervencije. Čak i u slučaju napada KFORA¹⁰⁹, oni će biti spremni da se brane. Takođe se planira dopremanje vojne opreme iz zapadnih zemalja i dolazak ‘Svetih Ratnika’ – Alkaide i islamskih pripadnika”.

„Država Albanija i albanska narko-mafija snabdjeva Kosovski zaštitni korpus vojnom opremom, lakim oružjem i haubicama.”

„Pripremajući se za budući rat na teritoriji Balkana, Albanska nacionalna armija je i u Crnoj Gori formirala jezgro, sa tri teroristička odreda, koji mogu da mobilisi 600 ljudi.”

Komentar novinara na kraju emisije: „Velikoalbanski pokret je spreman da zaprijeti i već prijeti stabilizaciji Balkana”.

Radnje koje je preduzela AEM

Emitovanjem navedenih programskih sadržaja narušen je princip jednakosti građana po osnovu vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti. Objavljene su tvrdnje i ocjene o određenim nacionalnim manjinama (konkretno Albancima) uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitovanje.

Ovakav način javne komunikacije predstavlja klasičan oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa vrijeđanjem određenog broja ljudi po osnovu njihove nacionalne pripadnosti. Upotrebom načina izražavanja (nazivajući Albance Šiptarima i teroristima) emiter nije vodio računa o strukturi slušalaca i nije uzeo u obzir izuzetno važnu činjenicu da je znatan dio emitovanog materijala neprikladan za emitovanje jer vrijeđa određene društvene grupe koje su bile u prilici da vide takav sadržaj koji bi, u krajnjem, mogao da dovede do raspirivanja nacionalne mržnje. Emitovanjem navedenih programskih sadržaja TV Elmag nije vodila računa o zakonskoj obavezi da objektivno i uravnoteženo prikazuje sve kulturne i etničke zajednice čime se promoviše kulturna i etnička raznolikost kao prirodan i pozitivan element u društvu.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imala u vidu da prema emiteru TV Elmag, do tada nijesu preduzimane upravno-nadzorne mjere propisane zakonom, te da

108 Crnogorski političar koji je obavljao funkcije premijera i predsjednika Crne Gore.

109 Međunarodna vojna misija na Kosovu.

bi kaznena mjera upozorenja, bila srazmjerna prirodi i težini prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da emiter ubuduće ne ponovi protivpravno ponašanje.

Izrečeno je upozorenje i emiteru naloženo da vodi računa o poštovanju minimalnih programskih standarda koji su propisani za rad elektronskih medija, a posebno da vodi računa:

- a) da se u programima ne smije upotrebljavati nekonvencionalni jezik i negativni ideološki stereotipi (Šiptari, Titogorci, itd.);
- b) da emitovanjem programskih sadržaja ne smije da narušava zakonom zaštićeni interes lica na koje se informacija odnosi odnosno da ne smije narušavati princip jednakosti svih građana bez obzira na kulturnu, vjersku ili etničku različitost;
- c) da u javnoj komunikaciji ne smije kršiti osnovne moralne vrijednosti i principe, pravila dobrog ukusa i pristojnosti i vrijeđati osjećanja javnosti.

TV Elmag, 2006. godine, govor mržnje

AEM je po službenoj dužnosti konstatovala da je u programu TV Elmag, 29. maja 2006. godine u 20:00 emitovana emisija „Oči u oči sa...” i u okviru nje SMS poruke kojima se uz negativne konotacije potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitovanje.

Primjeri SMS poruka gledalaca emitovanih tokom emisije:

„Vidi, neka se izdajica svoje vjere stidi”.

„Srpstvo Milo ugasiti ne može, a daj Bože da se Srbi slože”.

„Nije ovo Montenegro, već junačko srpsko leglo”.

„O dragi Crnogorci, pročitajte 'Gorski vijenac', o kukavno srpstvo ugašeno, zla nadživjeh tvoja svakolika, a s najgorim hoću da se borim, pročitajte, ne brukajte se”.

„Pozdrav za Srbe u Crnoj Gori! Ima ih više nego dovoljno! Crna Gora i Srbija, to su braća najmilija. Albanci, srećna Vam dražava”.

„Vidi se ko je većina sa Šiptarima, srećna Vam dražava”.

„A Srbija srećna blista, ekološki sad je čista, Crnogorci ruke bratske očekuju iz Hrvatske, no možda će stići prije iz susjedne Albanije. Kralj Nikola”.

„Ja sam Bulajić, nećete mi uzet za pravo da sam pravi Crnogorac, ali me danas sramota toga, zbog ovih ne znam kako ih nazvat što s Turcima izrodiše nešto sramno, jadi”.

„Njegoš, ne tako davno bješe proglašen za genocidnog pisca. Nenadano pred referendum aboliran je i dodjeljeno mu da agituje za po (da)“.

Radnje koje je preduzela AEM

Emitovanjem spornih SMS poruka, emitovane su informacije i mišljenja kojima se uz negativne konotacije potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitovanje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore po osnovu nacionalne i etničke pripadnosti. Upotrebom načina izražavanja (prilikom emitovanja SMS poruka) emiter TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio emitovanih poruka neprikladan za emitovanje jer može da inicira elemente nacionalne i vjerske mržnje. Objavljivanjem odnosno emitovanjem SMS poruka takve sadržine, se „podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj ... vjeri, naciji, etničkoj grupi...“.

Prilikom izricanja novčane kazne, AEM je imala u vidu težinu prekršaja (učinjenog kršenja zakona i drugih propisa AEM i uslova iz izdate dozvole), ali i pismeno izjašnjenje emitera da propusti nijesu napravljeni sa namjerom i da su posljedica neodgovornog odnosa i nestručnosti pojedinaca, te je u ovom slučaju izrečena novčana kazna srazmjerna prirodi i težini prekršaja. Prilikom donošenja odluke, AEM je posebno imala u vidu da je emiter ranije pokazivao odgovoran odnos prema upozorenjima ove Agencije da program usaglasi sa programskim standardima definisanim Zakonom o medijima, Zakonom o radio-difuziji i aktima AEM.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2 500 EUR i dat nalog da se obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Savjet AEM je odbio žalbu emitera na izrečenu novčanu kaznu. Pri tome, Savjet AEM je imao u vidu da je emiter potvrdio da je sporni programski sadržaj emitovan u „periodu odvijanja referendumskog procesa, podijeljenih političkih stavova i mišljenja i u uzavreloj verbalnoj atmosferi...“. Prezentiranje podatka o izvršenoj selekciji SMS poruka i apel za razumijevanje za tešku finansijsku situaciju emitera koju poboljšavaju prihodi od emitovanih SMS poruka, potvrđuju odsustvo senzibilnosti emitera i odgovornosti za ulogu koju medij, posebno elektronski, može da ima u ovakvim okolnostima. Ne očekujući da emiter zanemari očekivani komercijalni aspekt emitovanja određenog programskog sadržaja, Savjet AEM je smatrao da se u svakom trenutku mora voditi računa o zaštiti ljudskih prava odnosno dosljednoj primjeni definisanih minimalnih programskih standarda. Stepen odgovornosti prema ovom važnom pitanju emiter pokazuje, u prvom redu, donošenjem odluke o strukturi i vremenu emitovanja programskih sadržaja i angažovanjem kompetentnog i profesionalnog kadra koji je upoznat i umije primijeniti programske standarde. Po mišljenju Savjeta AEM, u predmetnom slučaju do prekršaja je došlo zbog odsustva mehanizma koji bi obezbijedio da se određena forma programskih sadržaja ne upotrijebi na način koji predstavlja prepoznato kršenje programskih standarda. Savjet AEM je kontaktovao da, bez obzira na finansijsku situaciju ili odluku da li će određene sadržaje uređivati kompetentno lice ili

ne, na uređivačkoj slobodi i prije svega odgovornosti svakog emitera pojedinačno, je da li će, određeni programski sadržaj, da objavi ili neće, a sama uređivačka sloboda je ograničena Ustavom i zakonima zaštićenim interesima pojedinaca. Dakle, nadležnost AEM nije da arbitrira po pitanjima da li je finansijski opravdano emitovati SMS poruke ili o kompetentnosti kadra koji procjenjuje ovakve sadržaje, jer bi to vodilo u nedozvoljeno miješanje AEM u uređivačku politiku i nepoštovanje načela nezavisnosti i samostalnosti medija. Sa druge strane, obaveza je regulatora da prepozna i sankcioniše kršenje programskih standarda.

TV Elmag, 2006. godine, govor mržnje

AEM po službenoj dužnosti konstatovala da je u programu TV Elmag, 22. maja 2006. godine u 21:40 emitovana emisija „Hoće li se poništiti referendum?“ i u okviru nje SMS poruke kojima se uz negativne konotacije potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitovanje.

Primjeri SMS poruka gledalaca emitovanih tokom emisije:

„Ako srpska – Crna Gora suverena biti mora s glasovima Muslimana, šiptarije i Cigana, mafijaša i dukljana, zli je vakat onda doša, pljunuli smo na Njegoša.“

„Ko ne voli Svetog Savu neimao krsnu slavu. Ko vladiku neće Rada propala mu svaka nada. Ko ne voli Karađorđa, Demaći mu bio vođa, ko Srbina mrzi brata, krio oči iza vrata. A ko djeda svog izdao, vjeru srpsku sad prodao, nek se stidi pred Bogom, Vasilijem i Ostrogom.“

„NE i sektu raspopa Miraša, NE najvećem leglu mafijaša, NE drogama i prodaji duša, NE ubici Jovanović Duška, NE nepravdi, zlobi i pakosti. NE izdaji svijeta i prošlosti, NE igranju slavnom istorijom, NE granici sa bratskom Srbijom, NE ovakvom sudstvu i policiji, NE terorom, Ne korupciji, Ne prodaji časti...“

„Pozdrav za sve Srbe. Neka je na obraz i čast što su pojedinci prodali svoj glas, svoju vjeru, stigla ih kletva Cara Lazara.“

„Ne mogu srpstvo ugasiti Turci, da pa ih ima duplo više.“

„Zar o našoj Srpskoj Crnoj Gori odlučuju poturice, Albanci i domaći Brankovići. SRAMOTA.“

„Neka Vam je sretna ona šahovnica na Cetinje, Crnogorci.“

„Crna Gora, crna si, a bićeš još tamnija i tužnija, prodana za tuđi cilj, odavno planiran, Velike Albanije. A braće Srba tad biti neće, jer si im leđa okrenula 21.05.“

„Drži glavu uspravno, ne spuštaj je pred Dukljanima, budi ponosna na ono što si. Živjela Srbija!“

„Stidite se prodate duše, Zeta je srpska, Mašane Srbije.“

„Imali smo veliku Srbiju i Crnu Goru i malu mržnju u narodu, sad imamo minijaturnu Srbiju i Crnu Goru i veliku mržnju u narodu.“

„Pozdrav za sve Srbe, ne dajmo da nas Albanci gaze.“

„Počeli ste da slavite prije završetka glasanja. Hoćete na silu državu. Sram Vas bilo lopovi. Uništavate sve što je sveto.“

„Ne dam kapu djeda moga, djeda moga čestitoga. Na njoj četiri slova stoje, crnogorska kapa to je. Živjela SCG, živjele srpske zemlje.“

„Ne dozvolite Turcima da odlučuju o nama. Cetinje, sram te bilo, što si šahovnicu razvilo.“

„Punim gasom, cilj je Evropa, pa sa šahovnicom u ruci, kao na Cetinje noćas, Crnogorci.“

„O vojnom puču učila sam ja u školi prije 30 godine, a o sinoćnjem narodnom puču učiće moja unučad u budućnosti.“

„E kuku nama sa ovakvom državom, Lipka se prodo za džak krtole.“

„Ovo mi liči na rat u Bosni.“

„500 godina smo se braćo borili protiv Turaka, a oni nas podjeliše, rastaviše. Grlite se braćo Crnogorci sa njima, ja NEĆU, pa mi se kosti nevidjele.“

„Nije Boka Montenegro, već junačko srpsko leglo, pozdrav iz Igala.“

„Proklet bio ko izdade i prodade našu zemlju, naš narod i zavadi brata sa bratom, nedajte zemlju, sačuvajte mir.“

„Prokleta im bila ovako dobijena država, Srbijo majko, vidiš li nas?“

„Nije mi jasno, đe se ovo slavi? Da li u Zagreb ili nekadašnje slavno Cetinje. Vidim više šahovnica, nego ovih novih barjaka, crnogorskih.“

„Prodane duše koje prodaste lične i padoste pred Bogom, razdvojiste braću nerazdvojnu i podjeliste CG, imate li savjest svoju?“

„Srećna Vam Crna Gora prodane duše, crnogorske sa vašom braćom Ciganima, Šiptarima i Turcima. Danas ste Crnogorci, sutra već Albanci.“

„Hoće da me odvoje od Srbije, da iščupaju iz srca najmilije! Hoće da mi uvođe jezik crnogorski, pa da sa srpskog prevodim i Vjenac Gorski.“

„Ko neće brata za brata, hoće Dinošu za gospodara.“

„Neka ti na čast služi Milo što nas spoji sa Turcima, a zavadi sa Srbima.“

„Ostajte ovdje Sunce našeg neba sa Šiptarima i Albancima, uživajte sa svojom šiptarskom državom i dovedite Envera Hodžu za predsednika.“

„E pusti Crnogorci, kako Vas nije sramota? Vi ste prodane duše, savjest Vam nika da neće biti čista. Vama su braća Muslimani i uživajte sad..., ali pitanje je do kad.“

„Čim ste vjeru promjenili, Srbiju ste zamjenili. Sbutega je nada Vaša, skrasiste se kod ustaša. Sram Vas bilo ništa ljudi, istorija nek se čudi, za 100 eura.“

Radnje koje je preduzela AEM

Emitovanjem spornih SMS poruka, emitovane su informacije i mišljenja kojima se uz negativne konotacije potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitovanje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore po osnovu nacionalne i etničke pripadnosti. Upotrebom načina izražavanja (prilikom emitovanja SMS poruka) emiter TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio emitovanih poruka neprikladan za emitovanje jer može da inicira elemente nacionalne i vjerske mržnje.

Prilikom izricanja noćane kazne, AEM je imao u vidu okolnosti kao i u prethodnom slučaju.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2 500 EUR i dat nalog da se obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Savjet AEM je odbio žalbu emitera na izrečenu novčanu kaznu, sa sličnim obrazloženjem kao i u prethodnom slučaju.

TV Atlas, 2010. godine, govor mržnje

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda obratio se AEM sa zahtjevom za izjašnjenje u vezi sa obraćanjem nevladinih organizacija i predstavnika LGBT populacije povodom emisije „Glamour noir“, emitovane na TV Atlas, dana 11. oktobra 2010. godine.

„Glamour noir“ je kontakt-zabavna emisija TV „Atlas“, koja je emitovana ponedjeljkom uživo od 21 do 22 sata, a reprizirana utorkom od 14 do 15 sati. Planirana je i koncipirana da se u „pop art“ stilu bavi temama i pojavama iz popularne kulture: muško-ženski odnosi, popularni trendovi u estradnom životu, fenomeni pop kulture, kontrakture i sl.

Format i autorsku viziju emisije izražava sadržaj telopa koji je emitovan na njenom početku, koji čini tekst ispisan na ekranu (a istovremeno ga čita i spiker). Tekst glasi: „**UPOZORENJE: U glamuru ima malo, ili nema ništa, od trajne estetske vrijednosti.**

Njegove manifestacije nemaju umjetničke ciljeve. Cilj je fantazija, a ne umjetnost, a namjera nije da se gledaocu otkrije neka istina, već da se ona sakrije. Glamur obično nema ukusa. U ovoj emisiji je obilježen prikazivanjem – istovremeno nastoji da privuče ljude i skrene njihove misli. Naša namjera je da spektaklom zasljepimo i začaramo kako bi sakrile ono obično i komercijalno.”

Tema emisije: Traganje za odgovorom na pitanje: „Da li postmoderni subjekat odagnava nasiljem teret slobode”– formulacija voditeljke. Na osnovu sadržaja emisije, može se zaključiti da su povod tada aktuelni događaji sa parade ponosa održane dan ranije u Beogradu, a suština tretiranje teme: sloboda i prava LGBT populacije u Crnoj Gori.

Gosti u studiju: profesorica psihologije u Gimnaziji „Slobodan Škerović” u Podgorici, predstavnik NVO „Juventas” i učenici trećeg razreda Gimnazije „Slobodan Škerović.”

Opis toka i sadržaja emisije: Najavna špica emisije, scenografija, rasvjeta, kostimi voditeljki, raspored gostiju – nijesu najavljivali potpuni konceptijski zaokret u ovoj emisiji od naglašeno laganih i zabavnih sadržaja ka ozbiljnoj i maksimalno osjetljivoj društvenoj temi koja od autora iziskuje ozbiljnu pripremu, odlično poznavanje problematike i puni osjećaj za suptilnost i nijansiranje u komunikaciji sa javnošću. Ukupna vizuelnost – scenografija u studiju, džinglovi koji razdvajaju unutrašnje cjeline i izled voditeljki – bez ostatka su potrdivali već prepoznatljivu orijentaciju emisije ka laganim sadržajima iz oblasti popularne kulture i „aktuelnih trendova na estradi”.

Za odabranu temu i vrstu debate i raspored gostiju je bio neuobičajen. Profesorica psihologije, predstavnik NVO „Juventas” i voditeljke bile su smještene na trosjedu i dvije fotelje, u centru studija, a bočno u odnosu na njih, neprirodno odvojeni, uz to gotovo „maskirani” iza trakastih zavjesa sa perlama, sjedjeli su učenici trećeg razreda gimnazije „Slobodan Škerović” iz Podgorice, najavljeni kao ravnopravni gosti.

Nakon ekstenzivnog i prilično improvizovanog uvoda voditeljki, predstavljanja gostiju, saopštavanja teme emisije i najave planiranog sadržaja, uslijedio je prilog snimljen prošle godine u Beogradu, uoči najavljene i u posljednjem trenutku odložene parade ponosa u glavnom gradu Srbije. Snimljene su izjave građana i ličnosti iz političkog i javnog života iz Srbije i Crne Gore.

Razlike u mišljenjima ilustrovane su u nastavku prikazom sažetih iskaza profesorice psihologije i predstavnice NVO „Juventas”.

Profesorica psihologije je smatrala:

Da je naziv „parada ponosa” neadekvatan i pita „čime se ponose ti ljudi i zašto paradirati” kada je seksualnost intimna stvar čoveka?

Do prije dvadesetak godina je u zvaničnim registrima homoseksualnost vođena kao poremećaj seksualnog ponašanja. „Dakle, ne poremećaj ličnosti, nego poremećaj jednog segmenta ponašanja – seksualnog ponašanja”.

Poslje toga Svjetska zdravstvena organizacija je „odlučila“ da to više nije poremećaj, nego da je to seksualni izbor. „Mi znamo da je homoseksualni lobi u svijetu vrlo jak, da su ušli u Svjetsku zdravstvenu organizaciju i da njima smeta termin poremećaj...”

Na seminaru održanom u maju prezentovano je najnovije istraživanje koje je otkrilo da kod homoseksualaca postoji određena genetska anomalija i da se sad ponovo vraćaju ranijoj formulaciji da je riječ o poremećaju seksualnog ponašanja.

Poremećaj seksualnog ponašanja ne znači da je u pitanju poremećaj ličnosti. Homoseksualci su normalne ličnosti, u smislu da imaju normalnu inteligenciju, sposobni su da rade, normalno se društveno ponašaju i nemaju druge poremećaje.

Taj poremećaj se može „liječiti“ i poznati su joj primjeri ljudi koji su promijenili orijentaciju.

Govorimo o toleranciji odraslih, a zaboravljamo da imamo djecu i mlade ljude... takođe znamo da su glavni nosioci HIV virusa homoseksualci i narkomani. Ako nas nešto ugrožava, onda to ne treba javno promovisati.

Naš odnos prema homoseksualcima je odnos prema različitostima. Treba da pokušamo da razumijemo, ali ne i da stimulišemo i učimo mlade da budu homoseksualci.

Predstavnica NVO „Juventas“ je smatrala:

Stav da je u pitanju poremećaj, odnosno devijantno ponašanje, s jedne strane je rezultat predrasuda, stereotipa i netrpeljivosti, a dijelom posljedica nedostatka seksualnog obrazovanja u srednjim školama...

U Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji od 1991. godine, a Crna Gora je to usvojila, homoseksualnost se ne tretira kao bolest, već kao jedna od mogućnosti, jedna od seksualnih orijentacija.

Naziv „parada ponosa“ se koristi da bi pokazali da nemaju čega da se stide i da su jednako zaokružena, jednako zdrava bića koliko i neko ko je heteroseksualne orijentacije.

Dokazano je da se ne može promijeniti seksualna orijentacija. Novija istraživanja govore o tome šta bi mogao biti uzrok tome da se neko rađa kao homoseksualna osoba i tu postoje razlike u mišljenjima. Ali, zvaničan je i konačan stav nauke da nije u pitanju bolest.

Mi ne učimo mlade da budu homoseksualci, mi učimo ljude da razumiju sebe i druge i da se ponašaju u skladu sa onim što je njihov identitet.

Homoseksualci ne ugrožavaju nikoga i društvo je dužno da im obezbijedi punu ravnopravnost....

Što se tiče učešća učenika¹¹⁰:

To su bili učenici iz škole u kojoj predaje profesorica i ona je učestvovala u izboru koji će učenici gostovati u emisiji. Kada ih je na početku predstavila, voditeljka je rekla: „Vi ćete večeras učestvovati ravnopravno sa našim gošćama, bez obzira što je ovdje zajedno sa vama i vaša profesorica. Vidim da vas je nekako i ona izdvojila, da date i svoje mišljenje.

Učenici su, zbog toga, objektivno bili pod pritiskom da ispunjavaju očekivanja za njih nespornog autoriteta profesorice, ali i ukupnog okruženja (porodice, sredine, vršnjaka...) – što je nesumnjivo moglo (i najvjerojatnije jeste) u određenoj mjeri negativno uticati na njihov doživljaj slobode javnog izražavanja vlastitog mišljenja.

Uglavnom su dobijali riječ kada su prozivani da posluže kao potvrda stavova onih koji ih pozivaju da se izjasne (po jednom su odgovarali na pitanja gošći) ne bez primjesa paternalističkog i pokroviteljskog odnosa.

Snimljeni priloz i anketa su uglavnom ispunili svoju funkciju. Vjerno su odslikali dominantna opredjeljenja u društvu, generacijske razlike i dileme sa kojima se ljudi suočavaju u razmišljanjima o temi koja je decenijama, a vjerovatno i vjekovima, bila tretirana kao nastranost i protivprirodna izopačenost, bolest i slično. Autorke su obezbijedile dovoljan broj vrlo ilustrativnih izjava i zastupljenost različitih društvenih struktura i slojeva, pa je možda valjalo razmisliti o izostavljanju nekih, doduše malobrojnih, uvredljivih izjava koje su sadržavale govor mržnje.

Radnje koje je preduzela AEM

AEM je zaključila da je sporna emisija protekla skladu sa Zakona o elektronskim medijima, podzakonskim aktom o programskim standardima i relevantnim evropskim standardima, u atmosferi tolerantnog dijaloga, međusobnog uvažavanja nestomišljenika i u osnovi je realno prikazala društvenu realnost o kontroverznom pitanju.

U pomalo neprimjerenom atmosferi za emisije o aktuelnim zbivanjima, sa najavnom špicom i studijom koji više obećavaju kabaretsku zabavu, nego debatu o izuzetno složenom i osjetljivom društvenom pitanju, kada je već donesena hrabra odluka da se sa laganog razgovora o estradnim zgodama i nezgodama pređe na debatu o složenim društvenim problemima, bila je nužna ozbiljnija priprema za debatu koja iziskuje vrhunsko poznavanje materije, puno obazrivosti i vještine da se u javnoj komunikaciji sa više učesnika izbjegnu opasnosti da se, makar i bez stvarne namjere, bilo ko osjeti povrijeđen po bilo kom osnovu. Budući da je „TV Atlas“ imala na repertoaru takve emisije, bilo bi logično da su ostali žanrovski do-

¹¹⁰ Učenici su iz škole u kojoj nastavnica (gost) predaje i ona je učestvovala u odabiru studenata koji su se pojavili kao gosti u programu.

sljedni. No, i ovakav izbor spada u njihovu uređivačku slobodu i predstavlja legitiman izbor.

Moguće je ozbiljno prigovoriti na cjelokupan način realizacije, inače pozitivne ideje, da se u razgovor uključe i učenici trećeg razreda gimnazije. Posebno je istaknuto:

- Nije profesionalno korektno dozvoliti da jedan od gostiju u studiju, na temu koja je predmet oprečnih stavova, po sopstvenom nahođenju bira druge goste u istoj emisiji, inače predstavnike veoma značajne ciljne grupe, za koje je, uz to, više nego realno očekivati da budu pod uticajem njegovog autoriteta prilikom izricanja stavova; drugim riječima, učesnike iz redova mlade generacije su trebali da izaberu sami autori, vodeći računa da budu u maksimalnoj mjeri pošteđeni od pritiska. U ovoj emisiji to nije bio slučaj.
- Pozicija u studiju, prostor u kojem su sjedjeli učenici i „šljokice“ kojima su bili „odvojeni“ od ostalih učesnika i voditeljki, sugerisao je njihovu marginalnu i pomalo pežorativnu poziciju i tretman (iako je jasno da to nije bila namjera autora).
- Način na koji su uključivani u razgovor je mogao biti znatno primjereniji; dva puta su učenici odgovarali po direktnoj prozivci ostalih gostiju (nastavnice i predstavnice NVO), više da bi potvrdili njihove stavove; uz to, pitanja su im bila tako formulisana da su potencirala njihovo izjašnjavaње o vlastitim orijentacijama i iskustvima, a ne izražavanje mišljenja o fenomenu, što nije bio slučaj sa ostalim gostima.

Iako to spada u domen uređivačke slobode, u kontekstu oštih društvenih polarizacija u odnosu na temu emisije, emiter je mogao biti obazriviji prilikom izbora mišljenja građana u anketama, i eventualno izostaviti najekstremnije stavove i poruke, jer je, po mišljenju AEM, bilo dovoljno vrlo reprezentativnih ilustracija javnog mišljenja i raspoloženja.

Emitovani programski sadržaj detaljno je analiziran sa aspekta usaglašenosti sa zakonom i podzakonskim aktima AEM, ali i Preporuke Savjeta Evrope br. R (97) 20 o „govoru mržnje“. AEM je posebno imala u vidu da u praksi i prilikom primjene zakonskih odredbi u oblasti govora mržnje treba uzeti u obzir ulogu medija u prenošenju informacija i ideja koje izlažu, analiziraju i razjašnjavaju karakter konkretnih slučajeva govora mržnje i tu pojavu u cjelini, kao i pravo javnosti da prima takve informacije i ideje. U tom cilju, treba praviti jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, s jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih poslenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, s druge strane.

Mediji i medijski poslenici treba da vode računa prilikom izvještavanja o govoru mržnje ili netoleranciji, budući da postoji rizik da publika njihov rad protumači kao izraz podrške pogledima koji su za osudu. To je, međutim, pitanje profesionalizma, naročito profesionalne etike, kojim treba da se pozabave sami mediji i medijski poslenici, a ne organi vlasti.

Poštovanje profesionalnih pravila i načela od strane medija nije stvar koju treba da regulišu državni organi, budući da bi to predstavljalo veliku opasnost za slobodu izražavanja i uređivačku nezavisnost i samostalnost. Druga je stvar što određene odredbe zakonodavstva koje ograničavaju slobodu izražavanja mogu da odgovaraju izvjesnim pravilima ponašanja kojih se pridržavaju medijski poslenici.

AEM smatra da je ova, kao i brojne druge veoma značajne društvene teme, inače, nedovoljno i sporadično tretirana u crnogorskim medijima, kao i da su redivne i u pravilu oštre reakcije dijela nezadovoljne javnosti na sve tzv. kontroverzne sadržaje. Usljed toga, postoji realna opasnost da mediji počnu izbjegavati takve teme i još više se okrenu komercijalnim i manje „rizičnim“ sadržajima. U tom kontekstu, olako izricanje bilo kakvih restriktivnih ili kaznenih mjera prema emiterima, koje ne bi bile dovoljno opravdane ili neophodne, može imati obeshrabrujući efekat na njih da se bave kompleksnim (ili kontroverznim) pojavama ili procesima.

Konačno, AEM je zaključila da je dovoljno da se uputi preporuka emiteru TV Atlas i ostalim elektronskim medijima u Crnoj Gori da posvete maksimalnu profesionalnu i stručnu pažnju tretiranju svih aspekata osjetljive problematike vezane za ostvarivanje ljudskih prava i izbjegavaju opasnosti od promocije ili podsticanja netolerancije ili (govora) mržnje.

TV Pink M, 2011.¹¹¹ godine, govor mržnje

AEM je, po službenoj dužnosti, dana 19.02.2011. godine, pokrenula skraćeni postupak u cilju utvrđivanja da li je došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom emitovanja „Dnevnog pregleda“, odnosno direktnih uključenja u okviru rijaliti šou programa „Dvor“ dana 18.02. odnosno 25.02.2011. godine, u okviru programa TV Pink M.

Analizom snimaka direktnih uključivanja u program, emitovanih i 18.02. i 25.02., kao i u toku cjelokupnog emitovanja predmetnog rijaliti programa, učesnici u programu u kontinuitetu koristili uvrede i psovke čime se doprinosi promociji nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja.

U toku direktnog uključenja emitovanog 25.02.2011. godine (oko 4 sata ujutru) razgovor između učesnika je sadržao njihova mišljenja i stavove vezane za odnos prema jednoj etničkoj grupi (Jevrejima). Ove izjave su se mogle okvalifikovati kao mišljenja kojima se podstiče mržnja.

Radnje koje je preduzela AEM

Emitovanjem direktnih uključenja i dnevnih pregleda koji sadrže primjere nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja, kao i primjere nasilja (pa i njegovog naglašavanja) u vrijeme kada postoji vjerovatnoća da ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima mogu čuti ili vidjeti (termini u 10:00, 13:00, 15:00 i 20:00 časova),

¹¹¹ Stupanjem na snagu Zakona o elektronskim medijima iz 2010. godine, Agencija za elektronske medije nema pravo izricanja novčanih kazni.

emiter je prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima i Zakona o medijima, jer sadržaje koji na zaštićeni dio gledališta (maloljetnike) mogu imati efekat odo-bravanja, promovisanja ili veličanja nasilja nije emitovao u graničnom periodu i nije ih vizuelno i zvučno označio kao sadržaje koji su neprikladni za maloljetnike, odnosno za praćenje u krugu porodice.

Izrečeno je upozorenje zbog kršenja:

- zabrane objavljivanja informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti;
- pravila raspoređivanja i označavanja sadržaja neprikladnih za maloljetnike prilikom emitovanja direktnih uključenja i dnevnih pregleda rijaliti programa „Dvor“ van graničnog perioda i bez adekvatnog označavanja da se radi o takvim sadržajima.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imala u vidu da je emiter kod ranijeg emitovanja sličnih sadržaja postupio prema zahtjevu AEM i ovakav tip programa, kao neprimjeren za djecu i omladinu, emitovao isključivo u graničnom periodu (nakon 23 sata). U tom smislu, izrečena mjera je srazmjerna prirodi i težini prekršaja.

Emiteru je naloženo da:

- obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu;
- prilikom emitovanja programskih sadržaja vodi računa o standardima i pravilima raspoređivanja i označavanja sadržaja koji su neprikladni za maloljetnike i koji mogu ugroziti njihov fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj, saglasno propisima navedenim u dispozitivu ove odluke;
- ne emituje informacije i mišljenja kojima se eventualno može podsticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti.

Radio Svetigora, 2011. godine, govor mržnje

AEM je, po službenoj dužnosti, dana 30.03.2011. godine, pokrenula postupak u cilju utvrđivanja da li je došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom emisije „Pitajte sveštenika“ dana 27.03.2011. godine u programu Radija Svetigora.

U toku kontakt emisije, koja je koncipirana i realizovana tako što voditelj postavlja gostu emisije pitanja koja su uputili slušaoci, voditelj je, između ostalih, postavio i sljedeće pitanje:

„Evo oče sledećeg pitanja našeg slušaoca: Kako se izjasniti na sledećem popisu stanovništva u slučaju kada se u porodici otac izjašnjava kao Crnogorac, a djeca kao Srbi, a pri tome izbjeci razmirice u porodici.“

Na pitanje je, između ostalog, gost (tada iguman manastira Dajbabe u Podgorici) odgovorio: „... *Niko ne može da blagosilja ono što nije stvorio bog, a definitivno crnogorsku naciju nije stvorio bog, nego je ona plod ljudskih sujeta i slabosti itd. Generalno je tvorac crnogorske nacije zapravo đavo, u suštini stvari, i to Crkva ne može da blagoslovi*“.

Radnje koje je preduzela AEM

Emitovanjem spornog sadržaja emiter je omogućio i tolerisao korišćenje uvredljivih termina koji se mogu povezati sa određenom društvenom grupom. Time je prekršio standard koji propisuje da programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje, kao i da se u njihovim programima ne smiju emitovati programski sadržaji kojim se potencira pripadnost etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti kao oblik diskriminacije prema njima. Takođe, prekršen je standard da su mediji dužni da izbjegnu korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Uvažavajući slobodu izražavanja i informisanja, podzakonskim aktom AEM je predviđeno da je emitovanje programskih sadržaja u kojima se upotrebljavaju uvredljivih termina dozvoljeno isključivo ukoliko su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada a objavljeni su bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja ili su objavljeni sa namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje. Imajući u vidu da se radi o kontakt emisiji, jasno je da se u ovom slučaju ne može govoriti o nekom od uslova za izuzeće od generalne zabrane. AEM je posebno imala u vidu da je izjava data u uoči popisa stanovništva, čija organizacija i sprovođenje su posmatrani u neopravdano naglašenom političkom kontekstu. Voditelj emisije je morao/la biti svjesan toga, pa samim tim se može govoriti o odgovornosti medija za moguće doprinošenje bilo kakvom zaoštavanju odnosa zastupnika različitih stavova (izazivanje netrpeljivosti).

Izrečeno je upozorenje i naloženo da:

- se obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu;
- pri budućem emitovanju radijskog programa vodi računa o propisanim programskim standardima, a posebno da:
 - ne podstiče ili širi, odnosno omogućava podsticanje ili širenje mržnje ili diskriminacije po bilo kom osnovu;
 - ne emituje programske sadržaje koji su usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje ili kojim se potencira pripadnost etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti kao oblik diskriminacije prema njima;
 - izbjegava korišćenje ili omogućava ili toleriše korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imala u vidu dotadašnji rad emitera, dato izjašnjenje, da je izrečena mjera srazmjerna prirodi i težini prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da emiter ubuduće ne ponovi protivpravno ponašanje. Posebno, AEM je imala u vidu da je emiter blagovremeno reagovao i sporni sadržaj nije reprizirao iako je to bilo najavljeno programskom šemom, čime je prepoznato i suzbijeno dalje kršenje standarda. Takođe, emiter je prepoznao da se radi o propustu voditelja/novinara Radija Svetigora, jer je izostala adekvatna reakcija na izrečene izjave, što se moglo protumačiti kao stav emitera/medija.

U tom smislu, prilikom donošenja odluke AEM je cijenila jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, s jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih poslenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, s druge strane.

KOSOVO*

Pregled relevantnih slučajeva u kojima je postupala Nezavisna komisija za medije (IMC).

Kanal Tribuna, uvredljivi govor

IMC je primio pritužbu protiv programa Kanala Tribuna, u kojoj je istaknuto da je podnosilac pritužbe pretrpio nepopravljivu štetu zbog uvreda i klevete koje je iznio gost u studiju, nazivajući ga imenima kao što su „špijun UNMIK-a i Srbije.“ Osim toga, podnosilac pritužbe je tražio ispravku lažnih ili uvredljivih izraza od strane emitera. U suprotnom, podnosilac pritužbe bi kao novinar pretrpio povredu svog ugleda kao istinskog novinara koji obavlja ovu profesiju sa dostojanstvom i nezavisnošću.

Radnje koje je preduzeo IMC

IMC je utvrdio da je ovaj program bio u suprotnosti sa relevantnim odredbama koje propisuju:

„Tokom programa uživo (debate/intervjui, itd.) obaveza je pružalaca medijskih usluga da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi se izbjeglo korišćenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.“

IMC je stanici uputio obavještenje o kršenju.

Radio Televizija Kosova, govor mržnje

IMC je primio pritužbu od Udruženja novinara Srbije. Podnosilac pritužbe je tvrdio da je javna televizija Kosova objavila imena i fotografije nekoliko ljudi u priči, u kontekstu ruske špijunske mreže koja je aktivna na Kosovu*. S obzirom da su lica o kojima je bilo riječi bila srpske nacionalnosti, ovo bi moglo podstaći mržnju, opasnost i doprinijeti povećanju međuetničkih tenzija, a to predstavlja rizik izazivanja štetnih posljedica, što bi moglo dovesti do smrti, povrede, oštećenja imovine ili nekog drugog vida nasilja.

Podnosilac pritužbe je naveo da je predstavljanjem lica u priči kao dijela špijunske mreže, priča RTK1 predstavljala uvredu, glasine i napad na njihovu čast i integritet, čime je prekršeno pravo lica da bude smatrano nevinim dok se njegova krivica ne dokaže po zakonu.

Radnje koje je preduzeo IMC

IMC je smatrao da objavljivanje imena, fotografija i drugih ličnih atributa može da izazove mržnju i rizike i da doprinese povećanju međunacionalnih tenzija, što je u suprotnosti sa članom 5 stav 5 Etičkog kodeksa, koji propisuje:

„Pružaoци medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili grupe.“

RTK1 je objavio reakciju ovog udruženja.

IMC je stanici uputio obavještenje o kršenju.

SRBIJA

Pregled slučajeva u kojima je postupalo Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM).

Radio Fokus, 2011. godine, govor mržnje

Radio Fokus je u vrijeme emitovanja predmetnog program emitovao program na području cijele Republike Srbije. Služba za nadzor i analizu Republičke radio-difuzne agencije (sada: Regulatorno tijelo za elektronske medije) na osnovu službenog nadzora sačinila je izveštaj o emitovanom program Radio Fokus.

Predmet programa bio je direktan prenos mitinga Srpske napredne stranke (u tom momentu najveće opozicione stranke) tokom koga je ukinuta uobičajena programska šema i cijeli dan se, sa uključenjima slušalaca, priča o mitingu, zahtjevu za raspisivanje izbora, zdravstvenom stanju Tome Nikolića, o političarima na vlasti i o temama vezanim za SNS i opoziciju. Emiter je u svom programu emitovao sadržaje, i to:

izjavu voditelja programa emitera: „Vesa Simonović, sa novom vlašću, u Srbiji ne da ne smije više da se bavi ovim poslom, ne da treba da bude lustriran do kraja svijeta i vijeka i svog bijednog jadnog izdajničkog života, nego za ovako nešto postoje i moralni sudovi, udruženja novinara i tako dalje. On treba da bude otjeran, najuren iz svih novinarskih udruženja i treba mu na jedno desetak godina zabraniti rad u medijima jer je uostalom kao i nacistima posle Drugog svjetskog rata kao Gebelsu i cijeloj njegovoj nacističkoj mašineriji propagandnoj (...) to je kao kad bi nacisti dali naslov da je najbolje jevrejsko đubrivo za nacističke usjeve. Na primjer, taj naslov koji je danas „Blic“ dao zaslužuje da uđe u anale beščaća, zlikovštine koju je izdajnički dosovski režim vođom mafije Zoranom Đinđićem ovdje započeo, krvavi pir 2000. godine.“;

uključenje slušaoca: „To su žutaći lopuže i oni trebaju da nestanu, da pocrkaju!“;

voditelj: „E nemojte, to prekidamo, molimo Vas tu prekidamo ne možemo da dozvolimo za bilo koga, bilo kakav oblik govora mržnje!“, nakon toga, isti slušalac se ponovo uključuje: „Motka, samo motka i vile, kakva policija“, voditelj: „Molim Vas kakve motke i vile?!“, slušalac: „Ja nemam šta da jedem, ja ću da ujedem za grkljan je l' ti jasno!“;

uključenje slušaoca: „Borise odmori se, padni i odmori se, umri...“, voditelj: „E prekidamo!“, slušalac: „...umri mamu ti j... u p...!“, voditelj: „Molimo Vas nemojte da vrijeđate, ne možete tako da govorite, poštovani slušaoci Fokus radija, ja, ja bih vas zamolio bez govora mržnje...“.

Radnje koje je preduzeo REM

Imajući u vidu sadržaj opisane izjave voditelja, način na koji je saopštena i kontekst u kome je data, Savjet Agencije je smatrao da takvo postupanje predstavlja govor mržnje, budući da je voditelj, vjerujući da g. Simonović pripada određenoj političkoj orijentaciji i da zbog toga ne obavlja svoj poziv profesionalno, iznio niz uvrijedljivih riječi na njegov račun koje predstavljaju podsticaj na mržnju, odnosno netrpeljivost, posebno ako se ima u vidu gore opisana tenzija u vezi sa aktuelnim društveno-političkim zbivanjima. Naročito, u dijelu našeg društva vjerovanje da je određeno lice „izdajnik“ (saradnik „neprijateljske“ strane; onaj koji radi protiv „naših“ interesa) jeste razlog za mržnju, netrpeljivost, diskriminaciju, pa čak i nasilje, pa se stoga riječ „izdajnik“ i upotrebljava u javnom, naročito političkom, diskursu u svrhu diskreditacije onog na koga se ta kvalifikacija odnosi. Stoga, u trenutku opisane tenzije nazivati određeno lice izdajnikom (odnosno njegov život izdajničkim) zbog drugačijeg političkog mišljenja, jeste veoma neodgovorno i štaviše opasno i nesumnjivo se može kvalifikovati kao podsticanje na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv g. Simonovića zbog različite političke oprijediljenosti (govor mržnje). Savjet Agencije je smatrao da je irelevantno da li se voditelj emitera izražavao na opisani način sa namjerom da podstiče diskriminaciju, mržnju ili nasilje ili je to učinio bez takve namjere, budući da je u konkretnom slučaju riječ o saopštavanju sopstvenih misli javnosti putem sredstava masovne komunikacije (radio program), što zahtijeva uzorno, umjereno i promišljeno izražavanje, a koje kriterijume svojim izražavanjem voditelj emitera nije zadovoljio. Osim toga, izražavanje voditelja je po svojoj prirodi uvrijedljivo, s obzirom na to da kvalifikacija nečijeg života kao jadnog, bijednog i izdajničkog, u našem društvu nesumnjivo predstavlja vrijeđanje, imajući u vidu njegov sistem vrijednosti koji obavezuje pripadnika tog društva da živi uzorno, ne ponašajući se na način koji bi se mogao nazvati jadnim, bijednim ili izdajničkim.

Pri tom, na osnovu nastupa pomenutog voditelja osnovano se može pretpostaviti da je u konkretnom slučaju svoje stanovište iznosio sa pozicije simpatizera politike Srpske napredne stranke ili druge bliske politike, a ne kao novinar koga pravila novinarske etike obavezuju na nepristrasnost. Naime, način na koji je predstavio (obradio) informaciju o načinu izvještavanja dnevnih novina „Blic“ – stil izražavanja (riječi koje su upotrijebljene – zlikovački, beščasće, zlikovština, jadni, bijedni, izdajnički) i primijenjena analogija u izlaganju (poređenje sa nacističkim režimom i metodama tog režima) – nesumnjivo ukazuju na prisustvo pristrasnosti prilikom iznošenja mišljenja, koja je bitno uticala na način predstavljanja navedene teme i učinila da to predstavljanje ima prirodu govora mržnje.

Savjet Agencije je izrekao mjeru opomene.

Happy TV, 2016. godine, govor mržnje

Pružaoocu medijske usluge „Happy TV“ je imalac dozvole za pružanje medijske usluge na nivou cijele Republike.

„Happy TV“ je u rijaliti programskom sadržaj „Parovi“ u kojem je učesnik bio Kristijan Golubović (višestruki povratnik) i njegovi advokati. Tokom emisije Kristijan Golubović govoreći o svom odsluženju zatvorske kazne u Grčkoj izjavljuje: „A ne možete da kontrolišete, to je pun hodnik razjarene rulje koja vas udara fijokama

gađaju vas koka kolama, bodu vas noževima. To je masovna tuča, to je udri prst u oko, čupaš mu usta, čupaš ga za kosu, na koljena što više da ih oboriš, da napraviš busen ljudi da ne mogu da ti prilaze nego preko njih padaju. A oni neartikulirani (ustaje i gestikulira). A oni kao neandertalci. Oni nemaju da stanu, takvu srčanost ja nisam vidio u nijednom narodu. Toliko idu u namjeri da ubiju”; Voditelj pita Kristijana: „Jel istina da su Albanci istisnuli srpsku mafiju prvo na ulicama evropskih metropola pa su posle krenuli?” Kristijan: „Poredimo vrapce i bubašvabe. Oni se kote kao bubašvabe, sad padne atomska bomba, umre jedna serija njih, ali druga je imuna na tu radijaciju i oni samo se kote. Kod njih nema svađe između klanova ako je u pitanju Albanac – Albanac, samo stranac. Onda se mire. Oni su pokazali, oni treba da imaju na zastavi četiri s slova ili „samo sloga Albanca spasava”. I oni toliko drže, oni su u krvnoj zavadi, ali se mire ako je u pitanju stranac. To mi da imamo jedan, mi bi ih pregazili za jedan dan osvojili bi im državu. Ali ne, Srbin će sa Srbinom, sa Albancem trange frange i da pljuje drugog Srbina. Albanac sa Albancem, ne pričaju ali neće trange frange zato što je ovaj loš sa njim. Vode računa! E to je taj respekt što oni kažu.”

Radnje koje je preduzeo REM

Emisija „Parovi” predstavlja rijaliti programski sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili vještački stvorenom okruženju (npr. vještački stvorena zajednica ljudi na ograničenom fizičkom prostoru), na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unaprijed predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rješavanje određenih zadatah ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom vremenskom periodu, a u kojem učesnici, po pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi.

Učesnik rijalitija je iznosio informacije i detalje koje su se odnosili na njegovo odsluženje kazne zatvora u Republici Grčkoj i o tučama sa drugim zatvorenicima albanske nacionalnosti i tom prilikom je koristio vulgarne nazive za pripadnike albanske populacije, poredio ih je na neprimjeren način sa pripadnicima drugih naroda koristeći opise koje imaju genetske osobenosti. Navedene informacije su sadržale diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih ubjeđenja, genetske osobenosti prema zatvorenicima albanskoga naroda. „Happy TV” je bio dužan da se stara da se navedeni programski sadržaj ne sadrži sadržaj koji podstiče na diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih ubjeđenja, genetskih osobenosti.

Savjet Regulatora je izrekao mjeru upozorenja.

SLUČAJEVI U KOJIMA NIJE BILO GOVORA MRŽNJE I UVRIJEDLJIVOG GOVORA

Radio televizija Srbije, TV Pink, 2007. godine, govor mržnje

Organizacija za lezbejska ljudska prava – Labris” tokom prve polovine 2007. godine je podnijela seriju predstavi REM-a ukazujući na govor mržnje usmjeren prije svega prema osobama homoseksualne orijentacije (Slučaj Labris).

Predstavke su se odnosile na TV Pink (emisija „Bravo šou“ i „Piramida“ – u dva navrata) i RTS (emisija „Ključ“). Sporni navodi su, u sažetku, sljedeći:

„Normalno je muško i žensko. Muško i muško nije normalno („Bravo šou“);

I svi normalni ljudi misle tako. Ako lezbejke sklapaju brakove, ako je to zapadna tvorevina da uđemo u Evropu, hvala i Evropi i Americi... Onda ću ja da odem među pingvine...Radi se o tome da je to vrlo nenormalno i mi Srbi nismo poznati po tome što smo bili pederi. Ali pošto je to ulaznica za Evropu, mislim da će neki, ja ću glasti protiv toga, mislim i vi ovde. („Ključ“).

Božja volja je produžetak vrste, zna se šta je pravo seksualno opredjeljenje, sve drugo je vrsta bolesti. Međutim, ta bolest ne treba da paradira ulicama jer može da proizvede efekat vrlo primamljiv za neke mučenike koji nemaju dovoljno seksualne hrabrosti, odnosno hrabrosti da stupe u odnose sa normalnim partnerom... I kada pederima uskratiš pravo da paradiraju, oni se žale na svoja prava. A kada su se žalili njihovi ljekari i oni koji treba u sanatorijumima da ih liječe od tih opakih bolesti, da stvore normalne ljude od njih?, „kada je to bolest, toj bolesti treba pomoći, ali kada je to interesna sfera...“ („Piramida“).

Radnje koje je preduzeo REM

Savjet REM-a je predstavke protiv TV Pink i RTS-a odbacio kao neosnovane. U obrazloženju odluka je navedeno da iako su u navedenim emisijama iznijeti stavovi nepovoljni po osobe istopolne orijentacije, oni nisu takve prirode da bi predstavljali podsticanje diskriminacije i mržnje. Takođe je navedeno da bi prihvatanje navoda iz predstavke ugrozilo temeljne zakonom garantovane vrijednosti koje se odnose na slobodu širenja i objavljivanja ideja.

TV Prva, 2011. godine, uvredljiv govor

Služba za nadzor i analizu REM-a je po službenoj dužnosti pokrenula postupak protiv TV Prva (imalac dozvole za pružanje medijske usluge na nivou cijele Republike) zbog emisije „Veče sa Ivanom Ivanovićem“, na intervenciju Demokratske zajednice Hrvata iz Subotice, zbog toga što je pogrdno govoreno o Hrvatima i katoličkoj crkvi, kao i da je pozvana „Al Kaida da postavi atomsku bombu kada Hrvatska uđe u Evropsku uniju“.

Radnje koje je preduzeo REM

Utvrdivši da su izrečeni navodi bili u okviru žanra stend-ap komedije, koja pored ostalog podrazumijeva podsmešljiv odnos prema tabuima, te imajući u vidu da je na kraju svake emisije insertovano da cilj emisije nije vređanje niti omalovažavanje, već isključivo zabava i humor, Savjet REM-a je donio odluku o obustavi pokrenutog postupka.

TV Kraljevo, 2012. godine, uvredljiv govor

U emisiji „Uz šank“ emitovanoj na TV Kraljevu, u kojoj je gost bio Dejan Lučić, gost je, govoreći o sadržaju svoje knjige, iznosio stavove kojima se širi rasna i vjerska mržnja i netrpeljivost prema romskom stanovništvu. Sporni iskaz bio je da Evropska unija ima namjeru da Rome iz bivših republika Jugoslavije „koji su se razmnožili u velikim količinama“ nasele u Srbiji.

Radnje koje je preduzeo REM

U izjašnjenju emiter je naveo da nije riječ o govoru mržnje, niti širenju fašističkih ideja, nego otvoreno iznošenje stavova koje je Dejan Lučić takođe iznio u svojoj knjizi. Savjet REM-a je razmatrao da li su u emisiji iznijeti kritički stavovi o konkretnim javnim ličnostima (što je neosporno pravo) ili je riječ o omalovažavanju i uvrijedljivim izrazima kojima se podstiče diskriminacija pojedinaca zbog pripadanja određenoj etničkoj skupini, nezavisno od njihovih ličnih svojstava i konkretnih djelovanja. Emiter je opomenut i skrenuta je pažnja na povećanu uredničku kontrolu i neophodnu reakciju voditelja-autora na izrečene stavove učesnika emisije.

TV Studio B, 2011. godine, govor mržnje

Protiv emitera TV Studio B, podnijeta je predstavka u kojoj je građanin iznio primjedbu da jedan od gostiju u emisiji debatnog tipa na neistinit i uvrijedljiv način govori o partizanskom pokretu, smatrajući da u ovom slučaju ne može biti riječi o slobodi govora te da je riječ o govoru mržnje.

Sporni su bili navodi u kojima je negirana antifašistička priroda partizanskog pokreta, a takođe i tvrdnje da je partizanski vođa Tito (koji je okvalifikovan kao ustaša) kriv za mnoge zločine, prije svega prema srpskom narodu. Naveo je da „partizani nisu spasili nijednog američkog oficira, partizani su ubijali američke oficire, kao Staljinove sluge“.

Radnje koje je preduzeo REM

Savjet REM-a se u ovom slučaju nije smatrao da je riječ o govoru mržnje. Agencija se u postupku rukovodila time da, uprkos iznijetim ekstremnim gledištima u pogledu interpretacije istorije, učesnici u emisiji nisu pozivali na mržnju ili nasilje protiv nekog određenog lica ili grupe lica. U obzir je uzeto i to da su se ostali učesnici u emisiji, pa i sam voditelj, suprotstavili navedenim gledištima, ili su ih relativizovali.

Radio B92, 2013. godine, uvredljiv govor

Savjet REM-a je početkom 2013. godine postupao u slučaju emitera koji je imao emisiju sa potencijalno uvrijedljivim govorom i ekstremizmom.

Postupak je sproveden prema emiteru radio B92, protiv koga je pokrenut postupak zbog emisije „Mentalno razgibavanje“ u kojoj je u humorističkoj formi iznoše-

ni politički komentari povodom vijesti da je Papua Nova Gvineja priznala nezavisnost Kosova*. Sporni momenat je u tome što su autori kriticima majmuna oponašali narode Afrike i njihovu kulturu.

Radnje koje je preduzeo REM

Nakon sprovedenog postupka, Savjet REM-a je obustavio izricanje mjera prema emiteru radio B92. U konkretnom slučaju ustanovljeno je da je emisija zabavnog karaktera, te su komentari voditelja imali za cilj da u humorističkoj formi skrenu pažnju na određena pitanja, odnosno nisu bili iznijeti u cilju puke diskreditacije i diskriminacije, ali i da izrečeno, ipak može predstavljati rasizam u odnosu na stanovnike afričkih država. Savjet REM-a je oštro upozorio emitera i naložio da podigne nivo uredničke kontrole nad sadržajem te emisije.

4. Preporuke i zaključci

Sloboda izražavanja je osnovno ljudsko pravo važno kako sa individualnog aspekta zaštite prava pojedinca, tako i sa aspekta razvoja demokratskog društva. Stoga, ne čudi da je takvo pravo, kao što smo prethodno vidjeli, zaštićeno nizom međunarodnih dokumenata.

Međunarodni standardi koji se odnose na slobodu izražavanja joj daju visok prioritet, iako ne na način da predviđaju apsolutni status za ovo pravo. U tom smislu, govor mržnje je utvrđen kao neprihvatljiv oblik izražavanja, što je potvrđeno i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Kako je ova publikacija fokusirana na rad i aktivnosti nacionalnih regulatornih organa iz regiona, prirodno je da se ukaže na moguće pravce djelovanja ovih institucija. Pored aktivnosti koje se odnose na ovlašćenja nacionalnih regulatornih organa za izricanje sankcija protiv pružalaca medijskih usluga, postoje i drugi aspekti njihovog rada koji doprinose djelotvornom okviru za sprječavanje govora mržnje. Oni uključuju, ali nisu ograničeni na, „transparentnost, profesionalnost, odgovornost, inkluzivnost, kao i nastavak saradnje sa svim relevantnim institucionalnim organima/organizacijama na nacionalnom nivou“. Sve važnije polje za njihovo angažovanje i doprinos podizanju svijesti i razumijevanja o medijskim standardima, uključujući i one koje se odnose na govor mržnje, je medijska pismenost.

TRANSPARENTNOST

U tom smislu, transparentnost rada nacionalnih regulatornih organa se posmatra iz perspektive podizanja svijesti o pojedinim pitanjima, umjesto iz perspektive njihove zakonske obaveze da pripremaju i objavljuju godišnje izvještaje, odluke, itd. Redovno i blagovremeno objavljivanje svih odluka nacionalnih regulatornih organa (u potpunosti ili kroz makar skraćeno obrazloženje) je sredstvo koje pomaže da šira javnost i različite interesne grupe imaju uvid u primjenu relevantnih pravila. Ali, što je još važnije, ovo podstiče javnost da postane angažovanija po ovim pitanjima, jer mehanizimi transparentnosti javnosti jasno poručuju da je podnošenje pritužbe poželjno i da javnost može očekivati određeni nivo zaštite od neprimjerenog sadržaja koji se nudi ili im se stavlja na raspolaganje. Ovo je veoma važno za zaštitu potrošača i ne treba da postoji opravdanje za neispunjavanje obaveze transparentnosti nacionalnih regulatornih tijela.

Pored ovoga, objavljivanje redovnih izvještaja regulatornih organa je još jedno sjajna sredstvo jer omogućava sveobuhvatan uvid u aktivnosti tog organa i predstavlja konkretne podatke i trendove. Iako ponekad takve aktivnosti izgledaju zamorno i nepotrebno, krajnji rezultati su sasvim suprotni. Potpuno i detaljno polaganje računa o radu regulatornog organa i nalazima omogućavaju javnosti, akademskim institucijama i drugim zainteresovanim akterima pristup korisnim informacijama koje se mogu koristiti u pokretanju mnogih aktivnosti. Ovo posebno važi za akademske institucije, koje mogu da koriste ove podatke i informacije da ojačaju određene teme u svom programu.

INKLUZIVNOST

Nacionalni regulatorni organi imaju direktan kontakt sa građanima. Taj kontakt se ostvaruje u mnogim oblicima i formama. Podnošenje pritužbi je ne samo jedna od ovih kontaktnih tačaka, već i važno demokratsko sredstvo. U tom smislu, regulatorni organi bi trebalo da budu u stanju da obrade svaku pritužbu sa dužnom pažnjom i poštovanjem. Ne smije biti restriktivnih mjera u vezi sa postupcima koji se odnose na prijem i obradu pritužbi, ali mora, kao imperativ, da postoji interakcija sa podnosiocem pritužbe. Nezavisni regulatorni organi treba uvijek da obavijeste podnosioca o ishodu pritužbe, da li ona dovela do izricanja sankcije, upućivanja predmeta drugim organima na odlučivanje ili odluke da nije bilo kršenja relevantnih pravila. Naravno, ne predstavljaju sve pritužbe moguću povredu relevantnih pravila. Međutim, od vitalnog je značaja za podnosioca da zna da se njegova pritužba, na šta god da se ona odnosi, rješava i obrađuje sa pažnjom i posvećenošću.

Postupak usvajanja odgovarajućih propisa, otvorenost, inkluzivnost i puna transparentnost postupaka su od ključnog značaja. Nacionalni regulatorni organi (ili drugi organi koji su zaduženi za donošenje propisa) ne smiju pristupati proceduri javnih konsultacija u smislu čistog zadovoljenja zakonskih obaveza, već sa iskrenom namjerom da u potpunosti otvore postupak za svačije učešće. Takođe ne treba zanemariti tehničke norme u ovom postupku, jer je važno da se postignu najšire moguće konsultacije. Svaki doprinos javnim konsultacijama mora se ozbiljno uzeti u obzir.

INSTITUCIONALNA SARADNJA

Pored slučajeva u kojima nezavisni regulatorni organi imaju zakonsku obavezu da upute određeni slučaj nadležnim organima, postoje i drugi načini saradnje. Uz njihovu stručnost i iskustvo, nezavisne regulatorne agencije mogu značajno da doprinesu usvajanju relevantnih zakona, strateških dokumenata i politika, izvještaja međunarodnim forumima, itd. u oblasti govora mržnje i uvredljivog jezika. Imajući u vidu moć medija, posebno televizije i radija, kao i ulogu regulatornih organa da osiguraju nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata, uvid koji ti organi imaju u tokove ponašanja medija može ukazati na ograničenja ili prednosti postojeće ili planirane/željene zakonodavne ili političke inicijative.

MEDIJSKA PISMENOST

Vještina koja je sve više i više od suštinske i ključne važnosti za modernog građanina i potrošača jeste medijska pismenost. Ona se definiše kao sposobnost da se pristupi medijima, kao i da se vrši njihova analiza, procjena i stvaranje. Medijski pismeni mladi i odrasli mogu bolje da razumiju kompleksne poruke primljene od televizije, radija, interneta, novina, časopisa, knjiga, bilborda, video igrice, muzike i svih drugih vrsta medija.

Kao što je već opisano, živimo u složenom svijetu, sa složenim mrežama informacija koje nam se pružaju kroz isprepletan sistem medijskih tehnologija. Mnoge zemlje su prepoznale značaj medijske pismenosti u današnjem svijetu i usvajaju interdisciplinarni pristup u odnosu na to.

Medijska pismenost je djelotvoran i angažovan način da se primijene vještine kritičkog razmišljanja na širok spektar pitanja. Akcenat je na razvijanju kritičkog mišljenja. Imati pristup medijima nije dovoljno. Umjesto toga, važno je da se razviju vještine i alatke koje omogućavaju bilo kome da se kreće kroz more dostupnih informacija i primijeni razum da ih odgonetne i da obradi. Ovo svakako ne obuhvata samo neke grupe stanovništva, kao što su mladi ili starije osobe, već cjelokupno stanovništvo. Znajući da je ciljna grupa globalna populacija, značaj ovih aktivnosti postaje jasan. Obzirom da smo duboko zagazili u potpuno redefinisani odnos sa medijima, jasno je da su potrebni novi pristupi, politike i sistemi.

SAMOREGULACIJA I KOREGULACIJA

Podjednako je važno stalno ulagati napore ka podizanju nivoa profesionalnih standarda. Postoji ogroman broj dobrih novinarskih praksi, ali ih treba i dalje razvijati i jačati radi promocije dijaloga i demokratskih procesa. Ovo je posebno tačno kada su u pitanju turbulentna vremena kao što nam upravo pokazuju ova u kojima živimo. Nezavisni regulatorni organi mogu i igrati važnu ulogu u tome. Kako su mnogi nezavisni regulatorni organi uključeni ili se konsultuju u toku izrade kodeksa ponašanja za medije pod njihovom jurisdikcijom, važnost ove uloge postaje sve značajnija.

Iz te perspektive, mora se razmotriti nekoliko faktora. Prvo, regionalna i međunarodna saradnja nacionalnih regulatornih organa igra instrumentalno vitalan zadatak, jer omogućava razmjenu ekspertize i prakse, unaprjeđenje znanja i rada kroz stalno ažuriranje politika i praksi i kontinuiranu podršku za opšte dobro. Saradnja dalje pomaže ovim tijelima da rade zajedno na postizanju zajedničkog cilja ili da imaju obostranu korist, što ova publikacija jasno pokazuje. Odlični primjeri takvih pokušaja su kontinuirane aktivnosti pod pokroviteljstvom Savjeta Evrope u ovom regionu, preko brojnih regionalnih i bilateralnih događaja. Drugi primjer je primjer regulatorne platforme na nivou Evrope – EPRA, koja, kao što je ranije pomenuto, predstavlja dobrovoljnu, nezavisnu mrežu evropskih audiovizuelnih regulatornih organa.

Način na koji se pravo na slobodu izražavanja ostvaruje zavisi od regulatornog okvira i medija – posebno novinara. Da bi mediji mogli da ispune svoju ulogu „čuvara javnog interesa“, mora postojati dobra regulatorna struktura i neophodno je da novinari mogu da pristupe informacijama iz različitih izvora kako bi se iskorijenile zloupotrebe. Novinari treba da budu slobodni da objavljuju priče u javnom interesu, bez straha od cenzure, gonjenja ili tužbi. S druge strane, sami novinari imaju odgovornost da održavaju i štite kulturu objektivnosti i da izvještavaju tačno, pošteno i u dobroj vjeri u svakom trenutku i u svim okolnostima.

Kao i političke promjene i emitovanje mora da igra demokratsku ulogu. Demokratske uloge dolaze sa imperativom poštovanja i podržavanja slobode izražavanja i slobodnog protoka informacija i ideja. Državna kontrola i regulacija mora da odstupi pred nezavisnom regulacijom. Nezavisna regulacija zahtijeva institucionalne aranžmane, koji su inkluzivni i transparentni. U tom smislu, kreatori nacionalne politike i zakonodavni organi treba da stvore regulatorno okruženje u kojem se poštuje i sprovodi puna nezavisnost regulatornih tijela za medije.

Važno je da se shvati da pravila i propisi, bilo da ih neposredno donosi nacionalni regulatorni organ ili zakonodavno tijelo (a samim tim, regulatorni organ je zaduženo za njihovu primjenu) moraju biti zasnovani na načelima zaštite prava na slobodu izražavanja, promociji najvišeg nivoa profesionalizma i poslovnoj održivosti u audiovizuelnoj zajednici, podsticanju razvoja tržišno orijentisanog i konkurentnog audiovizuelnog sektora za dobrobit svih građana, podsticanju uslova za razvoj slobode medija, i, na taj način, na osnivanju i održavanju otvorenog društva, zaštiti interesa svih korisnika u smislu nediskriminatornog pristupa i kvalitetnih usluga, kao i na podsticanju uvođenja novih tehnologija i usluga u skladu sa potrebama građana.

Jednom usvojeni, pravila i propisi treba da budu instrumenti za jačanje ovog sektora, uključujući javne emitere, a sve u interesu davanja doprinosa visokom nivou profesionalnih standarda, kvalitetu medija, odgovornosti i nezavisnosti. Posebno, prilikom određivanja potencijalnih slučajeva govora mržnje, preporučljivo je da se razmotre svi mogući aspekti slučaja, kao što je pokazano na primjerima makedonskih slučajeva.

U tom smislu, saradnja između regulatornih i samo/ili koregulatornih tijela je jednako važna. Sve zemlje regiona uključene u projekat JUFREX imaju određeni nivo samoregulatornog mehanizma, obično u obliku samoregulatornih tijela za štampane i, kako neki primjeri pokazuju, za on-line medije. Ove organizacije su zasnovane na dobrovoljnom članstvu samih medija i imaju za cilj da pomognu novinarima i urednicima da razumiju i usvoje najviše međunarodne novinarske, uredničke, etičke, pravne i tehničke standarde aktivnosti medija. Takođe, zadaci ovih tijela obično uključuju ispitivanje pritužbi građana i javnosti protiv novinskih izvještaja i rješavanje sporova na jednostavan način, brzo i besplatno.

Donošenje kodeksa etike i prakse usvojenih od strane same profesije je krajnji test introspekcije i samoinicijative u naporima da se osigura poštovanje profesionalnih normi i standarda. Takvi kodeksi obično navode prihvatljive standarde profesionalnog ponašanja za novinare. Kodeksi navode da novinari i njihove publikacije

imaju obavezu prema javnosti da održe visoke etičke standarde u bilo kom trenutku i u svim okolnostima.

Kontinuirana rasprava u vezi sa ovlašćenjima samoregulatornih tijela je svuda prisutna. Jedna linija razmišljanja kaže da autoregulatornim mehanizmima nedostaje djelotvornost, zbog nepostojanja ovlašćenja da izriču pravno obavezujuće sankcije, osim za svoje članove i u zavisnosti od aranžmana koji postoji u svakoj od zemalja.

Druga, međutim, stoji na stanovištu da potpuno regulisanje štampanih i on-line medija nije primjenjivo kao što je to slučaj sa medijima koji koriste ograničene resurse (kao što je frekvencijski spektar). To otvara pitanje balansa, odnosno prije nedostatak istog u regulisanju samog medija. Kao što je navedeno, Direktiva o AVMU pokriva sve audiovizuelne medijske usluge – usluge tradicionalne televizije (linearne usluge) i video-na-zahjev (VOD – nelinearne usluge) usluge. Ove usluge moraju biti usmjerene na javnost i treba da im je cilj da informišu, zabave i obrazuju pod uredničkom odgovornošću pružaoca medijskih usluga. Direktiva o AVMU uvodi višestepenu regulativu u kojoj se samo osnovni sloj pravila odnosi na usluge na zahjev iz prostog razloga što korisnici imaju različite stepene izbora i kontrole nad audiovizuelnim medijskim uslugama na zahjev. Ovo postaje još komplikovanije kada dodamo štampa i on-line informativne portale koji su slični medijima.

Neke zemlje, poput Hrvatske i Crne Gore, imaju zakonske odredbe koje se odnose na nadležnosti nacionalnih regulatornih organa u vezi sa elektronskim publikacijama, ali samo u ograničenom obimu.

Uticaj društvenih mreža, koje lako i rado koristi svjetska populacija, koji je bio nezamisliv u analognom svijetu, je zatekao čak i najveće tehnološke entuzijaste i vizionare. Društvene mreže su dominantni igrači danas, bez konkurencije ili drugog oblika regulacije u ovom trenutku. Međutim, javljaju se sve veća pitanja u vezi sa nekim sadržajem koji se može naći na društvenim mrežama, a jedan od njih je prirodno govor mržnje. Kao što je prikazano ranije, ljudi imaju tendenciju da se isključe iz otvorenih dijaloga i rasprava zbog prevelikog broja „izvora“ informacija, a naročito zbog sadržaja kao što su govor mržnje. U tom smislu, neke studije pokazuju povratak na višeg nivoa povjerenja ljudi u ono što danas nazivamo „tradicionalnim“ medijima, sa naglaskom na profesionalne standarde i dugu istoriju novinarske prakse. Planovi društvenih mreža da se upuste u neku vrstu samoregulacije sadržaja su otvoreno pitanje, koje trenutno uzrokuje više pitanja nego što daje odgovora. To je tema koja zaslužuje mnogo više razmatranja o pitanjima regulacije i upravljanja i o tome koji su najbolji modeli koji se mogu primijeniti na te usluge, predviđene za eru Interneta, na osnovu definisanih vrijednosti za nastajuću strukturu globalne regulacije Interneta.

Ovo takođe dovodi do dugo raspravljano pitanja objedinjavanja. Regulatorni okvir treba da se razvija tako da u potpunosti prihvati i primi sve prakse i kulture na smislen način. Kao što je ranije navedeno, osnovna načela u ovim nastojanjima su poštenje, otvorenost i transparentnost. Ispod svega toga leži uređivačka odgovornost, koja se nije mijenjala od ranih praksi novinarstva i koja još uvijek postoji. Ona treba da se zasniva na integritetu, humanosti, profesionalnosti i etičnosti. Pošto su ova pitanja izvan

opsega bilo kog zakona, ova načela treba da budu sadržana u srcu svakog pojedinca koji se bavi pružanjem takvih usluga. U tom smislu, moramo se vratiti tamo gdje su stečena ova načela. Moramo pogledati društva u cjelini, gledajući na porodične vrijednosti i obrazovne prakse, jer su ovo instituti iz kojih mi kao pojedinci preuzimamo osnovne vrijednosti koje nosimo kroz život.

Tendencija koja se može vidjeti u ovom regionu u odnosu na funkcionisanje nacionalnih regulatornih organa se mora istaći. Značajan dio pokušaja promjene i stvarnih promjena zakonodavstva koje se odnosi na funkcionisanje i ovlašćenja regulatornih organa ukazuje na smanjenje nezavisnosti i ovlašćenja nezavisnih regulatornih organa, posebno u vezi sa budžetskim pitanjima, izricanjem sankcija i mehanizmima upućivanja. Osiguranje postojanja funkcionalnog nezavisnog regulatornog organa znači da sve strane i zainteresovani akteri polaze od premise nezavisnosti kao paradigme za djelotvornu regulaciju ovog važnog sektora. Bez ovog razumijevanja, ne može se izraditi transparentna, nezavisna i djelotvorna regulativa. Nezavisni regulatorni organi, sa dovoljnim finansijskim i ljudskim resursima, procedurom imenovanja bez političkog uticaja, i sa profesionalnim operativnim osobljem omogućava funkcionalno i živo medijsko okruženje.

Osim toga, jednako je važno povećati aktivnosti koje će uključiti različite kampanje za borbu protiv stereotipa i populizma. Kako se govor mržnje i stereotipi sve više množe, izbalansirano i fer izvještavanje medija je potrebnije više nego ikad.

Dalje, broj projekata koji za cilj imaju borbu govora mržnje, rasizama i diskriminacije treba povećati, jer oni omogućavaju podizanje svijesti, javno zastupanje i kreativna rješenja. Oni svi treba da budu osmišljeni kao pravi instrumenti za akcije i intervencije. Ovo uključuje kampanje protiv govora mržnje off-line i on-line u svim njegovim oblicima, koje treba da se zasnivaju na obrazovanju u oblasti ljudskih prava i medijskoj pismenosti. Svi takvi naponi vode smanjenju nivoa prihvatanja govora mržnje, mobilizaciji, i na kraju, solidarnosti i jačanju osnovne čovječnosti.

Ono što je izuzetno važno u uspostavljanju i održavanju zdravog medijskog okruženja je:

- slobodan protok izražavanja, govora, štampe i pristupa informacijama;
- uređivačka nezavisnost;
- podsticanje emitera da sačine sopstvene kodekse prakse koji pokrivaju pitanja u programiranju u vezi zaštite djece, govora mržnje, prikazivanja nasilja, fer i tačnih programa, zaštite od prikazivanju ljudi na način koji podstiče omalovažavanje, odnosno diskriminaciju protiv određenih djelova zajednice na bilo kojoj osnovi;
- postojanje nezavisnih regulatornih organa ovlašćenih da usvajaju podzakonska akta i izriču sankcije. Pravni status ovih organa treba da bude jasno definisan zakonom. Njihova institucionalna autonomija i nezavisnost bi trebali da budu zajemčeni i zaštićeni zakonom;
- jaki javni emiteri koji proizvode različite programe, objektivne vijesti i opšte programe koji su oslobođeni političkog i komercijalnog uticaja i pritiska;

- okruženje koje pruža mogućnosti balansa između privatnih i javnih medija na otvorenom tržištu, postojanje širokog spektra nezavisnih emitera i programa koji predstavljaju i odražavaju društvo u cjelini;
- obuke za novinare;
- zdravo i aktivno učešće civilnog društva.

Posljednja, ali svakako ne najmanje važna oblast je obuhvaćena jednom rečju – odgovornost. Definiše se kao obaveza ili spremnost da se prihvati odgovornost za sopstvena djela.¹¹² Odgovornost za svoja djela – novinara, medija, nacionalnih regulatornih organa, supra i međunarodnih organizacija – do svakog pojedinca, vodi ka ponašanju koje doprinosi javnom dobru. Može se reći da su potrebe društva u opasnosti od odstupanja od načela ljudskih prava, što dovodi u pitanje demokratske procese. Ne treba imati dilemu da li je ovo vrijeme za akciju. Ukoliko se slijede pravci djelovanja preporučeni ovom publikacijom, uz jaki naglasak na odgovornost, mnoga otvorena pitanja se mogu riješiti. Potreban je određeni nivo preuzimanja odgovornosti i ličnog zalaganja, koji pomažu da se svi ključni akteri izdignu iznad okolnosti i rade na postizanju zajedničkog željenog cilja – cilja da se doprinese javnom dobru. Dobru koje se zasniva na otvorenosti, toleranciji, strpljivosti, liberalnosti, poštovanju prava drugih.

112 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/accountability>, linku pristupljeno 7. marta 2017.

Aneksi

Aneks 1: Pregled pravnog okvira zemalja učesnica

ALBANSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Albanije je Regulatorni organ za audiovizuelne medije (AMA), osnovan Zakonom o Organu za audiovizuelne medije. AMA je regulatorni organ u oblasti audio emitterskih usluga i audio-vizuelnih i drugih usluga podrške. Nadležnosti AMA obuhvataju: ispitivanje prijave za vršenje radio-difuznih usluge, uključujući i prijave za digitalno emitovanje i davanje relevantnih odobrenja ili dozvola, osiguranje fer konkurencije, uz obezbjeđivanje daljeg razvoja, saradnja sa Komisijom za zaštitu potrošača u cilju garantovanja zaštite potrošača u oblasti elektronskih medija, izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila, razvoj strategija za pružanje radio-difuznih usluga, izrada i usvajanje kodeksa o audiovizuelnim elektronskim uslugama i propisa i drugih podzakonskih aktata, definisanje naknade za dozvole, priprema i izdavanje smjernica javnom elektronskom servisu u odnosu na ispunjavanje njegovih obaveza, utvrđivanje kriterijuma i regulatornih mjera za saradnju u korišćenju prenosne infrastrukture javnog elektronskog servisa, rješavanja sporova između pružalaca audio ili audiovizuelnih elektronskih usluga, uključujući i sporove sa javnim elektronskim servisom, saradnja sa ministarstvom na izradi Nacionalnog plana frekvencija, saradnja sa drugim organima na ispunjavanju obaveza koje proističu iz ovog zakona. Pored ovoga, AMA prikuplja, upravlja i objavljuje informacije o audiovizuelnom medijskom sektoru, prati razvoj audiovizuelnih medijskih aktivnosti na međunarodnom nivou ponašanja, organizuje, pruža podršku i promoviše istraživanja o pitanjima u vezi sa audio-vizuelnim medijima, saraduje sa drugim organima, uključujući i predstavnička tijela u audiovizuelnom medijskom sektoru, kako bi pomogla aktivnosti obuke u audiovizuelnom medijskom sektoru, saraduje sa odgovarajućim organima u drugim zemljama, inicira, podstiče i stara se o istraživačkim i srodnim djelatnostima, u vezi sa ulogom medija, uključujući i saradnju sa emiterima i drugim subjektima na terenu, prati programe koji se emituju u cjelosti. Postupak po žalbi podrazumijeva postupak pred AMA i njenim Savjetom za žalbe, ali žalba se može podnijeti i sudu.

Internet stranica: www.ama.gov.al.

Sve odluke se objavljuju. Na početku svake godine AMA podnosi izvještaj o svojim godišnjim aktivnostima Odboru za obrazovanje i sredstava javnog informisanja i Skupštini.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

Zakona o audio-vizuelnim medijima u Republici Albaniji

Član 4

„Osnovna načela audiovizuelnog emitovanja“

„1. Audiovizuelno emitovanje vrši na osnovu sledećih načela:

- a) Audiovizuelno emitovanje je slobodno;
- b) Nepriistrasno audiovizuelno emitovanje poštuje pravo na informisanje, politička i vjerska uvjerenja, ličnost, dostojanstvo i druga osnovna ljudska prava i slobode. Ova aktivnost posebno poštuje prava, interese i moralne i zakonske uslove za zaštitu maloljetnika;
- c) Aktivnost audiovizuelnog emitovanja neće narušavati ustavni poredak, suverenitet i nacionalni integritet; ...”

2. Operateri audiovizuelnih usluga se vode sljedećim načelima u obavljanju svojih aktivnosti:

“...”

- d) zabrana programa kojima se podstiče netolerancija među građanima;
- h) zabrana programa kojima se podstiče ili opravdava nasilje; ... ”.

Član 32

„Opšta pravila za audio medije i/ili pružaocce audio-vizuelnih usluga“,

„... 4. neće biti emitovane emisije sa sadržajem koji podstiče mržnju po osnovu rase, pola, vjere, etničkog porijekla, nacionalne pripadnosti i bilo koji drugi oblik diskriminacije.... ”.

Član 76

„Uslovi za pružanje audio i/ili audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev korisnika“

„1. Usluge koje se pružaju na zahtjev korisnika neće uključivati programe koji podstiču mržnju na rasnoj, etničkoj, polnoj, nacionalnoj ili vjerskoj osnovi ...”.

4. U Kodeksu emitovanja AMA se navodi: „... 1.13 Audiovizuelni programi neće sadržavati štetne poruke, podsticanje kriminala, fizičko nasilje ili mržnju ...”

„1.5. Audiovizuelni programi neće podsticati netoleranciju ili opravdavati nasilje među građanima ...“;

„4.8. neće biti emitovane vijesti koje krše pravila etike i javnog morala, koje mogu da izazovu krivična djela ili naruše autoritet države ...“

„4.10. Emitovanje audiovizuelnih informacija ne smije direktno da sadrži ili implicira bilo kakve diskriminatorne poruke o osnovama kao što su pol, rasa, boja, nacionalnost, jezik, rodni identitet, seksualna orijentacija, politička, vjerska ili filozofska uvjerenja, ekonomski status, obrazovni i društveni status ili po osnovu bilo kog drugog razloga ... “.

BOSANSKO-HERCEGOVAČKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Bosne i Hercegovine je Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), osnovana Zakonom o komunikacijama. RAK je objedinjeni regulator koji reguliše sektor emitovanja, telekomunikacija i frekventijskog spektra. Nadležnosti RAK su: razvoj i promocija pravila u sektorima telekomunikacija i emitovanja; saradnja na razvoju svih strateških pravila i odluka u vezi sa ovim sektorim, licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija; planiranje, upravljanje i raspodjela frekventijskog spektra; primjena tehničkih i drugih standarda koji se odnose na kvalitet; uspostavljanje i vođenje naknada za dozvole i tarifa; izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila. Sankcije koje stoje na raspolaganju RAK su: usmena i pismena upozorenja, novčane kazne, suspenzija i oduzimanje dozvole za rad. RAK se sastoji od sektora i odeljenja na čelu sa generalnim direktorom, koji izdaje prvostepene odluke. Savjet RAK postupa kao drugostepeni organ u odnosu na sve odluke RAK. Upravni spor se može pokrenuti pred Sudom Bosne i Hercegovine. Postupak pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine se može pokrenuti u predmetima koji se odnose na Evropsku konvenciju za ljudska prava.

Internet stranica: www.rak.ba.

RAK trenutno radi na stvaranju tehničkih preduslova za objavljivanje svojih odluka. RAK priprema godišnje izvještaje, kao i redovne izvještaje o odlukama, zajedno sa trendovima u kršenjima, koji se objavljuju na internet stranicama.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Krivični zakon Bosne i Hercegovine

Član 145a

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji

žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

b) Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Član 163

Izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Ko javno izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih simbola, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Kaznom iz stava 2 ovog člana kazniće se ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlašćenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji.

Ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini zloupotrebom svoga položaja ili ovlašćenja kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Ko krivično djelo iz stava 2 ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlašćenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji, kaznit će kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(5) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Član 363

Neovlašćeno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice

(1) Ko protivno propisima o sistemima veza posjeduje radio ili televizijsku stanicu ili radio televizijsku stanicu koristi bez propisanog odobrenja, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili podstiče na nasilje, nacionalne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

c) Krivični zakon Republike Srpske

Član 294a (1)

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti

(1) Ko izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost ili širi ideje o superiornosti jedne rase ili naroda nad drugim, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

(2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda i ostalih koji žive u Republici Srpskoj, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stava 1 ovog člana, kao i sredstva za njihovu izradu, razmnožavanje ili rasturanje oduzeće se.

d) Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

Član 4

(Govor mržnje)

(1) Audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće ponižavati, zastrašivati ili podsticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv lica ili grupe na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, starosti, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda.

(2) Audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće stvarati jasan i neposredan rizik od podsticanja mržnje, nasilja ili diskriminacije protiv lica ili grupe po osnovama iz stava (1) ovog člana, ili koji od strane publike može biti protumačen kao podsticanje na mržnju, nasilje, nered i nemire, ili koji bi mogao izazvati ili podsticati krivična djela.

(3) Izuzetak od stava (1) i (2) ovog člana su audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija koje su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog

rada i/ili predstavljaju dio objektivnog novinarskog izvještavanja i objavljene su bez namjere da se podstiču radnje navedene u st. (1) i (2) ovog člana, odnosno s namjerom da se kritički ukaže na takve radnje.

Kodeks o komercijalnim komunikacijama

Član 3

(Opšta načela komercijalne komunikacije)

(4) Komercijalne komunikacije neće:

- a) dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- b) ponižavati, zastrašivati ili podsticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv osobe ili grupe na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, starosti, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda;
- c) biti uvredljive ili u suprotnosti sa općeprihvaćenim standardima pristojnosti;
- d) podsticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost;
- e) podsticati ponašanje koje je štetno za životnu sredinu.

HRVATSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Savjet za elektronske medije, nacionalni regulatorni organ Republike Hrvatske, upravlja Agencijom za elektronske medije i obavlja dužnosti regulatornog tijela u oblasti elektronskih medija u Hrvatskoj. Savjet ima sedam članova od kojih je jedan predsjednik Savjeta i ujedno direktor Agencije. Predsjednik i ostali članovi Savjeta biraju se na period od pet godina od strane hrvatskog Sabora, na predlog Vlade Republike Hrvatske. Agencija za elektronske medije sama po sebi nije „objedinjeni“ regulator, jer dijeli svoje nadležnosti sa HAKOM (Hrvatska Agencija za poštanske i elektronske komunikacije), koja se bavi dodjelom frekvencija. Zakon koji se odnosi na elektronske medije, Zakon o elektronskim medijima, uređuje prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koja pružaju audio i audiovizuelne medijske usluge i usluge elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacionih mreža i interes Republike Hrvatske u oblasti elektronskih medija. AEM nadležnosti su regulacija audiovizuelnih i audio medijskih usluga, uključujući i nadzor nad programima, zaštita maloljetnih lica i razvoj pluralizma. Osim toga,

AEM obezbjeđuje fer konkurenciju, sprovođenje postupka davanja koncesija, praćenje namjenskog trošenja sredstava Fonda za promociju pluralizma i raznolikosti elektronskih medija, podstiče i vodi računa o istraživanju i srodnim delatnostima, promovišući medijsku pismenost i vrši druge nadležnosti koje proizilaze iz člana 69 Zakona elektronskim medijima.

Internet stranica: www.e-mediji.hr

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o elektronskim medijima

Član 12

(2) U audio i/ili audiovizuelnim medijskim uslugama nije dopušteno podsticati, pogodovati podsticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili polne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobiju, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.

Član 16

(4) Audiovizualne komercijalne komunikacije ne smiju:

- dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva,
- uključivati ili promovisati bilo kakvu diskriminaciju na osnovu pola, rase, etničkog porijekla, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, starosti ili polne orijentacije,
- podsticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost,
- podsticati ponašanje koje u velikoj mjeri šteti zaštiti životne sredine.

b) Krivični zakon

Javno podsticanje na nasilje i mržnju

Član 325

(1) Ko putem štampe, radija, televizije, računarskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno podstiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla, boje kože, pola, polnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina, kazniće se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Kaznom iz stava 1 ovoga člana kazniće se ko javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje krivično djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina, usmjereno prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla ili boje kože, na način koji je prikladan za podsticanje nasilja ili mržnje protiv takve grupe ili pripadnika te grupe.

(5) Za pokušaj krivičnog djela iz stava 1 i 4 ovoga člana učinitelj će se kazniti.

MAKEDONSKI PRAVNI I INSTIUTCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ je Agencija za audio i audiovizuelne medijske usluge (AVMU), osnovana Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama. Nadležnosti AVMU su: obezbjeđivanje transparentnosti emitera; zaštita i razvoj pluralizma u audio i audiovizuelnim medijskim uslugama; podsticanje i podrška postojanju raznovrsnih i nezavisnih audio i audiovizuelnih medijskih usluga; preduzimanje mjera u slučaju kršenja relevantnog zakona, podzakonskih akata i uslova licence; obezbjeđivanje zaštite maloljetnika; usvajanje podzakonskih akata; zaštita interesa građana kod audio i audiovizuelnim medijskim uslugama; utvrđivanje nedozvoljene medijske koncentracije; dodjela, ukidanje ili produženje licenci za televizijsko ili radio emitovanje; preduzimanje mjera za privremeno ukidanje prenosa i prijema audio i audiovizuelnih medijskih usluga iz trećih zemalja; usvajanje liste najvažnijih događaja; podsticanje medijske pismenosti; vršenje programskog, upravnog i stručnog nadzora; vođenja registara usluga TV, radija, štampe i AV medija na zahtjev; sprovođenje istraživanja i analiza u vezi sa pitanjima koja se odnose na audio i audiovizuelne medijske usluge; sprovođenje mjerenje gledalaca i slušalaca programskih sadržaja itd. Odluke donijete u slučajevima kršenja odredbi zakona, uslovi dozvole, potvrda o registraciji, podzakonska aka i druga akta Agencije su konačni. Ove odluke mogu biti predmet upravnog spora pred nadležnim sudom.

Internet stranica: www.avmu.mk.

AVMU je zakonski obavezan da objavi sve izvještaje o praćenju i svojim mjerama na internet stranici (od donošenja novog zakonodavstva 2014. godine). Godišnji izvještaj se takođe objavljuje svake godine. Pored toga, analize preduzetih mjera i kršenja koja se ponavljaju, kao i analize drugostepenog sudskog postupka redovno se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) *Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama*

Član 48

Posebne zabrane

(1) Audio i audiovizuelne medijske usluge ne smiju da sadrže programe koji ugrožavaju nacionalnu bezbjednost, pozivaju na nasilno rušenje ustavnog

poretka, pozivaju na vojnu agresiju ili oružani sukob, podstiču ili šire diskriminaciju, netoleranciju ili mržnju po osnovu rase, pola, vjere ili nacionalnosti.

(2) Posebne zabrane iz stava (1) ovog člana moraju biti u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava.”

Član 53

Audiovizuelna komercijalna komunikacija

...

(4) Audiovizuelna komercijalna komunikacija ne smije:

- Da dovodi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- Da učestvuje u ili promoviše bilo kakvu diskriminaciju po osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije;
- Da podstiče ponašanje štetno za zdravlje ili sigurnost;
- Da podstiče ponašanje koje bi značajno ugrozilo životnu sredinu.

...

Član 61

Načela

Emiteri će slijediti sljedeća načela u obavljanju svoje poslovne aktivnosti:

- njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti ljudskih bića, i zaštita privatnosti i dostojanstva svakog lica;
- jednakost sloboda i prava, bez obzira na pol, rasu, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, politička ili vjerska uvjerenja, bogatstvo i društveni status pojedinca i građanina;
- promocija duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja svih pojedinaca različitog etničkog i kulturnog porijekla;

...

- promocija međunarodnog razumijevanja i saradnje, javnog pojma pravičnosti i potrebe zaštite demokratskih sloboda;

...

- objektivno i nepristrasno predstavljanje događaja, sa jednakim tretmanom različitih stavova i mišljenja, omogućavanje slobodnog stvaranja javnog mnjenja o pojedinim događajima i problemima.

...

b) Zakon o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije

Osnovi diskriminacije

Član 3

Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, pozivanje i podsticanje diskriminacije i pomaganje u diskriminatorskom postupanju na osnovu pola, rase, boje kože, pola, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, državljanstva, socijalnog porijekla, vjere ili vjeroispovijesti, druge vrste uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog i fizičkog invaliditeta, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanje ili na bilo kom drugom osnovu utvrđenom zakonom ili međunarodnim ugovorom (u daljem tekstu: odnosi diskriminacije)

Značenje izraza koji se koriste u ovom Zakonu

Član 5

Određeni izrazi koji se koriste u ovom Zakonu imaju sljedeća značenja:

.....

3. Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili stvarno, neposredno ili posredno razlikovanje ili nejednako postupanje, odnosno dozvola (isključivanje, ograničavanje ili davanje prioriteta) koje se odnosi na lice ili grupe na osnovu pola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, državljanstva, socijalnog porijekla, vjeroispovesti ili uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili tjeleskog invaliditeta, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili na bilo kom drugom osnovu;

4. Diskriminatorno ponašanje ili postupanje je svako aktivno ili pasivno ponašanje bilo kog lica od strane državnih organa, kao i pravnih i fizičkih lica iz privatnog i javnog sektora u javnom životu, koje stvara osnov za neopravdane privilegije i neprivilogovanost svakog pojedinca odnosno koje izlaže neopravdanom ili ponižavajućem ponašanja u odnosu na druge pojedince u sličnoj situaciji na bilo kojem osnovu diskriminacije.

c) Krivični zakonik

Ugrožavanje sigurnosti

Član 144

...

(4) Svako ko, pomoću informacionog sistema, prijeti da počini krivično djelo zapriječeno kaznom od pet godina zatvora ili težom kaznom protiv nekog lica zbog njegovog pola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, vjeroispovesti ili vjerskih uvjerenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili fizičkog nedostatka, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, ili na bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

...

Izazivanje mržnje, razdor i netolerancije na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi ili drugom osnovu diskriminacije

Član 319

(1) Ko silom, maltretiranjem, ugrožavanjem sigurnosti, ruganjem nacionalnim, etničkim, vjerskim i drugim simbolima, spaljivanjem, uništavanjem ili drugom vrstom oštećivanja zastave države ili zastave drugih država, oštećenjem tuđih predmeta, skrnavljenjem spomenika, grobova, ili na bilo koji drugi diskriminatorski način, neposredno ili posredno, izaziva ili pobuđuje mržnju, razdor ili netrpeljivost po osnovu pola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, vjeroispovesti ili vjerskih ubjeđenja, drugih uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili mentalnog nedostatka, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, odnosno na bilo kom drugom osnovu predviđenom zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Lice koje učini krivično djelova iz stava (1) ovog člana zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, ili ako ta krivična djela dovedu do nemira i nasilja protiv ljudi ili oštećenja imovine velikih razmjera, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

Distribucija rasističkog ili ksenofobičnog materijala preko računarskih sistema

Član 394(g)

(1) Svako lice koje, preko računarskog sistema, rastura rasistički i ksenofobični pisani materijal, fotografije ili drugo predstavljanje ideja ili teorija koje po-

mažu, promovišu ili stimulišu mržnju, diskriminaciju ili nasilje u javnosti protiv bilo kojeg lica ili grupe, na osnovu polu, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, društvenog porijekla, vjeroispovesti ili verskog uverenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili socijalnog stanja, intelektualnog ili fizičkog nedostatka, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, ili na bilo kom drugom osnovu predviđenom zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Kaznom iz stava (1) ovog člana kazniće se svako lice koje počinu krivično djelo drugim sredstvima javnog informisanja.

(3) Svako lice koje počinu krivično djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana zloupotrebom položaja ili ovlašćenja ili ako su ta krivična djela dovela do nereda i nasilja nad ljudima ili do materijalne štete većeg obima, biće osuđen na kaznu zatvora od jedne do deset godina.

Odobranje ili opravdavanje genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina

Član 407-a

(1) Svako ko javno negira, grubo minimizira, odobrava i opravdava zločine navedene u članovima 403 do 407¹¹³, preko informacionog sistema, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ako se negiranje, minimiziranje, odobranje ili opravdavanje vrši sa ciljem da podstakne mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog nacionalnog, etničkog ili rasnog porijekla ili vjeroispovesti, učinilac će se kazniti zatvorom u trajanju od najmanje četiri godine.

Rasna i druga diskriminacija

Član 417

(1) Lice koje na osnovu razlike u polu, rasi, boji kože, rodu, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkom porijeklu, jeziku, nacionalnoj pripadnosti, socijalnom porijeklu, vjeroispovijesti ili vjerskom uvjerenju, drugoj vrsti uvjerenja, obrazovanju, političkoj pripadnosti, ličnom ili socijalnom stanju, intelektualnom ili fizičkom nedostatku, starosti, porodičnom ili bračnom statusu, imovinskom statusu, zdravstvenom stanju, ili bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, krši osnovna ljudska prava i slobode priznate od strane međunarodne zajednice, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina zatvora.

113 Članovi 403–407 uređuju pitanja: genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina protiv civila, ratnih zločina protiv ranjenih i bolesnih, ratnih zločina protiv ratnih zatvorenika i upotrebu nezakonitih sredstava borbe.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko progoni organizacije ili pojedince zbog njihovih napora ka jednakosti ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom, ili propagira rasnu mržnju, ili podstiče na rasnu diskriminaciju, kazniće se zatvorom u trajanju od šest mjeseci do tri godine.

CRNOGORSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Crne Gore je Agencija za elektronske medije Crne Gore (AEM), osnovana Zakonom o elektronskim medijima. Nadležnosti AEM su: izrada programa razvoja sektora audiovizuelnih medijskih usluga; davanje saglasnosti na predlog plana raspodjele radio frekvencija, izdavanje odobrenja za pružanje audiovizuelnih medijskih usluga; utvrđivanje visine naknada za odobrenja; vođenje registra pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga i elektronskih publikacija; odlučivanje o prigovorima fizičkih i pravnih lica u vezi sa radom pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga, vršenje nadzora nad primjenom zakona; donošenje i sprovođenje podzakonskih akte za sprovođenje zakona; obavljanje drugih poslova. Direktor AEM je prvostepeni organ, dok Savjet AEM djeluje kao drugostepeni organ. Upravni spor može se pokrenuti pred Upravnim sudom Crne Gore. Postupak pred Ustavnim sudom Crne Gore se može pokrenuti protiv bilo kog pravilnika ili drugog opšteg podzakonskog akta koji uređuje rad pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

Internet stranica: www.ardcg.org.

Sve odluke koje se odnose na postupak po pritužbi ili postupak koji se pokreće po službenoj dužnosti u vezi sa kršenjem uslova odobrenja se objavljuju na internet stranici. Isto tako, svi godišnji finansijski i operativni planovi i izvještaji, kao i godišnji izvještaji revizije se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Krivični zakonik

4. Posebne odredbe o odgovornosti za krivična djela učinjena putem medija

Član 28

(1) Za krivična djela učinjena putem medija odgovoran je urednik, odnosno lice koje ga je zamjenjivalo u vrijeme objavljivanja informacije, ako:

- 1) je do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom autor ostao nepoznat;

- 2) je informacija objavljena bez saglasnosti autora;
- 3) su u vrijeme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(2) Nije odgovoran urednik, odnosno lice koje ga zamjenjuje ako iz opravdanih razloga nije znao za neku od okolnosti navedenih u stavu 1 tač. 1 do 3 ovog člana.

Član 29

(1) Kad postoje uslovi iz člana 28 ovog zakonika odgovorni su:

- 1) izdavač – za krivično djelo učinjeno putem nepovremene štampane publikacije, a ako nema izdavača ili postoje stvarne ili pravne smetnje za njegovo gonjenje – štampar koji je za to znao;
- 2) proizvođač – za krivično djelo učinjeno putem kompakt diska, gramofonske ploče, magnetofonske trake i drugih auditivnih sredstava, filma za javno i privatno prikazivanje, dijapozitiva, videosredstava ili sličnih sredstava namijenjenih širem krugu lica.

(2) Ako je izdavač, štampar ili proizvođač pravno lice ili državni organ, odgovorno je lice koje odgovara za izdavanje, štampanje ili proizvodnju.

Član 30

Odredbe o odgovornosti lica iz čl. 28 i 29 ovog zakonika primjenjuju se samo, ako se ta lica po opštim odredbama ovog zakonika ne mogu smatrati učiniocem krivičnog djela.

Član 42a

Ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi, vjeroispovjesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će cijeniti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje

Član 370

(1) Ko javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko javno odobrava, negira postojanje ili značajno umanjuje težinu krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina učinjenih protiv grupe ili člana grupe koja je

određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti, na način koji može dovesti do nasilja ili izazvati mržnju prema grupi lica ili članu takve grupe, ukoliko su ta krivična djela utvrđena pravosnažnom presudom suda u Crnoj Gori ili Međunarodnog krivičnog suda.

(3) Ako je djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Ko djelo iz st. 1 do 3 ovog člana vrši zloupotrebom položaja ili ako je usljed tih djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda, nacionalnih manjina ili etičnih grupa koje žive u Crnoj Gori, kazniće se za djelo iz stava 1 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz st. 2 i 3 zatvorom od dvije do deset godina.

Rasna i druga diskriminacija

Član 443

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira mržnju ili netrpeljivost po osnovu rase, pola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rod-nog identiteta ili drugog ličnog svojstva ili podstiče na rasnu ili drugu diskriminaciju, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Ko djelo iz st. 1 do 3 ovog člana vrši zloupotrebom položaja ili ako je usljed tih djela došlo do nereda ili nasilja, kazniće se za djelo iz st. 1 i 2 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 ovog člana zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

b) Zakon o medijima

Član 11

Nadležni sud može, na predlog državnog tužioca, zabraniti distribuciju objavljenog programskog sadržaja medija kojim se poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore, kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

Član 23

Zabranjeno je objavljivanje informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti.

Osnivač medija i autor neće odgovarati, ako su objavljene informacije i mišljenja iz stava 1 ovog člana dio naučnog ili autorskog rada koji se bavi javnom stvari a objavljeni su:

- bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- s namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

Zakon o elektronskim medijima

Član 48 stav 2

(2) AVM uslugom se ne smije podsticati mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije.

Član 85

(3) Posredstvom komercijalne audiovizuelne komunikacije zabranjeno je:

- 2) promovisanje mržnje ili diskriminacije po osnovu pola, rase, nacionalne pripadnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, godina starosti ili seksualne orijentacije;

c) *Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima*

Član 4

a) Govor mržnje: svi oblici izražavanja kojima se podstiče, omogućava podsticanje ili širi mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosnog doba, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije;

Član 6

U elektronskim medijima zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se:

...

- d) podstiče, omogućava podsticanje ili širi govor mržnje;

Član 17

(1) Programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

(2) U programima elektronskih medija zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojim se potencira pripadnost etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti kao obliku diskriminacije prema njima.

(3) Elektronski mediji su dužni da izbjegavaju korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Član 18

Emitovanje programskih sadržaja iz člana 17 dozvoljeno je isključivo ukoliko su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada, a objavljeni su:

- (a) bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- (b) sa namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

KOSOVSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ je Nezavisna komisija za medije (IMC), osnovana Ustavom i Zakonom br. 04/L-44 o Nezavisnoj komisiji za medije. IMC je nezavisno tijelo, zaduženo za regulisanje audio i audiovizuelnih medijskih usluga, uključujući usvajanje podzakonskih akata, proceduru izdavanja odobrenja, upravljanje i nadzor nad frekvencijskim spektrom, utvrđivanje i naplatu naknada za izdavanje odobrenja, kao i izricanje sankcija za kršenje pravila i propisa. IMC je zadužen za pripremu strateških dokumenata, kao što su dokumenta u vezi sa prelaskom na

digitalno emitovanje, kao i druga strateška dokumentima za audiovizuelne medijske usluge, koje usvaja Vlada. IMC se sastoji od Glavnog izvršnog kabineta, Izvršnog odbora i Odbora za žalbe. Na odluke IMC može se uložiti žalba Odboru za žalbe. Shodno ovome, drugostepeni apelacioni postupak može se pokrenuti pred sudom.

Internet stranica: www.kpm-ks.org.

IMC priprema godišnje izvještaje koji se objavljuju nakon njihovog usvajanja u parlamentu.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

Kodeks etike za pružaoce medijskih usluga

Član 3 Štetan i uvredljiv sadržaj

1. Pružaoци medijskih usluga ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji promovise ili podstiče kriminal i kriminalne aktivnosti, ili koji nosi rizik od nanošenja štete koja može dovesti do smrti, povrede, oštećenja imovine ili bilo kog drugog oblika nasilja.

3. Pružaoци medijskih usluga će osigurati da materijal koji može da dovede do štete ili predstavlja kršenje, bude opravdan kontekstom. Takvi materijali mogu uključivati, ali nisu ograničeni na, uvredljivi jezik, nasilje, seks, seksualno nasilje, ponižavanje, nanošenje bola, povredu ljudskog dostojanstva, diskriminatorsko postupanja ili jezik. Odgovarajuće informacije treba takođe da se prenose u slučajevima kada će pomoći da se izbjegne ili svede na minimum bilo kakvo kršenje.

Član 4 Vulgarni i uvredljivi jezik

1. Pružaoци medijskih usluga ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji sadrži vulgaran i uvredljiv govor prije vremena sa ograničenjima (od 24:00 do 05:00).

2. Vulgarni ili uvredljivi jezik neće se koristiti u programima namijenjenim djeci i maloljetnicima, osim u posebnim slučajevima procijenjenim na osnovu konteksta.

3. Tokom programa uživo (debate/intervjui, itd.) dužnost pružalaca medijskih usluga da preduzmu potrebne radnje kako bi se izbjeglo korišćenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.

4. Vulgaran i uvredljiv jezik ne smije da se koristi u emitovanju prije vremena sa ograničenjima (u slučaju televizijskih emitera), odnosno naročito kada je vjerovatno da će djeca slušati (u slučaju radio-stanica), osim ako je to opravdano kontekstom.

Član 5 Podsticanje mržnje

1. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da izazivaju ili promovišu, namjerno ili posredno, bilo koji oblik diskriminacije i netolerancije i ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji degradira etničku ili vjersku grupu ili, materijal koji imputira odgovornost etničke ili vjerske grupe za kriminalne aktivnosti.
2. Rasa, boja kože, pol, jezik, vjeroispovest, političko ili drugo mišljenje; nacionalno ili socijalno porijeklo; povezanost sa određenom zajednicom; imovina; seksualna, ekonomska i socijalna orijentacija; rođenje, invaliditet ili neki drugi lični status, ne treba da se koriste na način da se pojedinci stavljaju u omalovažavajući, nepovoljan položaj, izvrgavaju poruzi ili ismijavaju.
3. Prilikom emitovanja sadržaja, pružaoci medijskih usluga neće dozvoliti upotrebu omalovažavajućih jezičkih izraza u cilju nanošenja bola i prijetnji protiv pojedinca ili grupe na osnovu etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, pola, rase, bračnog stanja, starosti ili fizičkog ili intelektualnog invaliditeta.
4. Pružaoci medijskih usluga će osigurati korišćenje odgovarajuće, pogodne i prihvatljive terminologije za kategoriju osoba sa invaliditetom.
5. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili grupe.
6. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju po osnovu etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, pola, rase, bračnog statusa, seksualne orijentacije, starosti, intelektualnog ili fizičkog invaliditeta, bez obzira na situaciju ili okolnosti.
7. Reference koje se odnose na pripadnost po osnovu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, povezanosti sa određenom zajednicom, imovine, ekonomskog i socijalnog statusa, seksualne orijentacije, rođenja, invalidnosti ili nekog drugog ličnog statusa mogu se koristiti samo u slučajevima kada je ta informacija od neposrednog značaja za događaj o kojem se izvještava.
8. Pružaoci medijskih usluga neće emitovati programske sadržaje koji podstiču nemire ili pobune.

SRPSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Srbije je Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM). Nadležnosti REM su: utvrđivanje Predloga strategije razvoja medijske usluge radija i audiovizuelnih medijskih usluga i dostavljanje Vladi na usvajanje; dono-

šenje Statuta; donošenje opštih podzakonskih akta predviđenih zakonom; izdavanje dozvole za pružanje medijske usluge televizije i linearne medijske usluge radija; bliže uređivanje postupka uslova i kriterijuma za izdavanje dozvola u skladu sa odredbama Zakona i propisivanje obrazca i sadržine te dozvole; izdavanje odobrenja za pružanje medijske usluge na zahtjev i bliže uređivanje postupka izdavanja odobrenja; vođenje Registra medijskih usluga i evidencije pružalaca medijskih usluga na zahtjev; kontrola rada pružalaca medijskih usluga i staranje o dosljednoj primeni odredaba Zakona; izricanje mjere pružaocima medijskih usluga u skladu sa Zakonom; propisivanje pravila koja su obavezujuća za pružaoce medijskih usluga, a posebno ona kojima se obezbeđuje sprovođenje Strategije navedene na početku; odlučivanje o prijavama u vezi sa programskim djelovanjem pružalaca medijskih usluga; bliže utvrđivanje logičke numeracije kanala; davanje mišljenja nadležnim državnim organima u vezi sa pristupanjem međunarodnim konvencijama koje se odnose na oblast pružanja medijskih usluga; davanje inicijative za donošenje i izmjenu zakona, drugih propisa i opštih akata radi efikasnog obavljanja poslova iz svog djelokruga rada; utvrđivanje bližih pravila koja se odnose na programske sadržaje a u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloljetnika, zabranom govora mržnje i dr; vršenje analiza relevantnog medijskog tržišta, u saradnji sa tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, u skladu sa metodologijom propisanom aktom koji donosi Regulator; vršenje istraživanja potreba korisnika medijskih usluga i zaštita njihovih interesa; saradnja i koordinacija rada sa tijelom nadležnim za elektronske komunikacije i tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, kao i sa drugim regulatornim tijelima u skladu sa Zakonom; podsticanje očuvanja i zaštite srpske kulture i jezika, kao i kulture i jezika nacionalnih manjina; podsticanje unaprjeđenje dostupnosti medijskih usluga osobama sa invaliditetom; podsticanje razvoja stvaralaštva u oblasti radija, televizije i drugih audiovizuelnih medijskih usluga u Republici Srbiji; podsticanje razvoja profesionalizma i visokog stepena obrazovanja zaposlenih u elektronskim medijima u Republici Srbiji, kao i unaprjeđenje uređivačke nezavisnosti i autonomije pružalaca medijskih usluga; itd. Protiv bilo koje konačne odluke Savjeta REM usvojene u slučajevima kršenja odobrenja može se pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom.

Internet stranica: www.rem.rs.

Sve odluke REM koje se odnose na postupak po prijavama ili postupak po službenoj dužnosti se objavljuju na sajtu. Godišnji izveštaji REM sadrže ključne podatke o strukturi mjera izrečenih protiv pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Ustav Republike Srbije

Član 49

Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i vjerske mržnje

Zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, vjerske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti.

b) Zakon o javnom informisanju i medijima

Član 75 Zabrana govora mržnje

Idejama, mišljenjem, odnosno informacijama, koje se objavljuju u medijima ne smije se podsticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, polu, zbog njihove seksualne opredijeljenosti ili drugog ličnog svojstva, bez obzira na to da li je objavljivanjem učinjeno krivično delo.

c) Zakon o zabrani diskriminacije

Član 11 Govor mržnje

Zabranjeno je izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mjestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način.

d) Zakon o elektronskim medijima

Član 51 Zabrana govora mržnje

Regulator se stara da programski sadržaj pružaoca medijske usluge ne sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje zbog rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih ubjeđenja, pola, rod-nog identiteta, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja, genetskih osobenosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava.

e) Krivični zakonik

Posebne odredbe o krivičnim djelima učinjenim putem štampe ili drugih sredstava javnog informisanja

Odgovornost urednika

Član 38

(1) Izvršiocem krivičnog djela izvršenog objavljivanjem informacije u novinama, na radiju, televiziji ili drugom javnom glasilu smatra se autor informacije.

(2) Izuzetno od odredbe stava 1 ovog člana izvršiocem krivičnog djela učinjenog putem novina, radija, televizije ili drugog javnog glasila smatraće se odgovorni urednik, odnosno lice koje ga je zamjenjivalo u vrijeme objavljivanja informacije:

- 1) ako je do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom autor ostao nepoznat;
- 2) ako je informacija objavljena bez saglasnosti autora;
- 3) ako su u vreme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(3) Isključena je krivica odgovornog urednika, odnosno lica koje ga zamjenjuje ukoliko je bio u neotklonjivoj zabludi u pogledu neke od okolnosti navedenih u stavu 2 tač. 1 do 3 ovog člana.

Rasna i druga diskriminacija

Član 387

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratifikovanim međunarodnim ugovorima od strane Srbije, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira rasnu mržnju ili podstiče na rasnu diskriminaciju, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Ko širi ili na drugi način učini javno dostupnim tekstove, slike ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili podstrekavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo kojeg lica ili grupe lica, zasnovanih na rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(5) Ko javno prijeti da će, protiv lica ili grupe lica zbog pripadnosti određenoj rasi, boji kože, vjeri, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili zbog nekog drugog ličnog svojstva, izvršiti krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora veća od četiri godine zatvora, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

f) Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga

Zabrana govora mržnje

Član 27

Pružalac medijske usluge ne smije objaviti programski sadržaj koji sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskrimina-

cija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihove rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih ubjeđenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja, genetskih osobnosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava.

Pružalac medijske usluge ne smije objaviti sadržaje kojim se diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica iz stava 1. ovog člana veličaju, opravdavaju ili im se umanjuje značaj.

Zabrane iz st. 1 i 2 ovog člana primenjuju se bez obzira na to da li je objavljivanjem programskog sadržaja učinjeno krivično djelo.

Prilikom ocjene da li određeni programski sadržaj posjeduje obelježja iz st. 1. i 2. ovog člana naročito se uzimaju u obzir priroda i cilj tog programskog sadržaja, aktuelno društveno-političko stanje u domaćem ili međunarodnom okruženju, aktuelno javno mnjenje, kao i prethodni događaji koji su od značaja za događaj, pojavu ili ličnost na koje se sadržaj odnosi.

Zabrane iz st. 1 i 2 ovog člana ne utiču na pravo pružaoca medijske usluge:

- 1) da objavi informaciju koja je dio objektivnog novinarskog izveštaja, bez namjere da podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica, ili
- 2) da objavi informaciju sa namjerom da kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

Aneks 2

Relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava

Ovaj dio predstavlja izvod iz Biltena Evropskog suda za ljudska prava, o njegovoj sudskoj praksi koja se tiče govora mržnje (2017) koji se redovno ažurira, i dostupan je na stranici: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

GOVOR MRŽNJE

„Sloboda izražavanja predstavlja jedan od bitnih temelja [demokratskog] društva, jedan je od osnovnih uslova za njegov napredak i razvoj svakog čovjeka. U skladu sa članom 10 stavom 2 [EKLJP], ona se ne odnosi se samo na informacije ili ideje koje su pozitivno primljene ili se smatraju bezazlenim ili na pitanja o kojima postoji ravnodušan stav javnosti, nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju državu ili bilo koji segment stanovništva. To su zahtjevi pluralizma, tolerancije i slobodoumlja bez kojih nema demokratskog društva. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost“, „uslov“, „ograničenje“ ili „kazna“ izrečena u ovom području mora biti srazmjerna legitimnom cilju kojem se teži.“ (Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva¹¹⁴, član 49).

„...Tolerancija i poštovanje za jednako dostojanstvo svih ljudskih bića predstavljaju temelje demokratskog, pluralnog društva. Prema tome, kao pitanje načela, određena demokratska društva mogu imati potrebu da sankcionišu ili čak spriječe sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju mržnju na osnovu netrpeljivosti... pod uslovom da su bilo koje formalnosti, uslovi ograničenja ili kazne nametnuti srazmjerno legitimnom cilju kojem se teži.“ (Erbakan protiv Turske¹¹⁵, presuda od 6. jula 2006. godine, član 56).

1. Kada je riječ o slučajevima koji se odnose na podsticanje mržnje i slobodu izražavanja, Evropski sud za ljudska prava koristi dva pristupa koja su predviđena Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (Konvencija, EKLJP):

114 Presuda ESLJP: Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 5493/72).

115 Presuda ESLJP: Erbakan protiv Turske (br. 59405/00), dostupna na francuskom.

- pristup isključivanja iz zaštite pod Konvencijom predviđen članom 17 (zabrana zloupotrebe prava)¹¹⁶, gdje se komentari u pitanju izjednačavaju sa govorom mržnje i negiraju osnovne vrijednosti Konvencije; i
- pristup koji postavlja ograničenja na zaštitu, predviđenu članom 10 stav 2 ove Konvencije¹¹⁷. (Ovaj pristup se usvaja kada govor u pitanju, iako je govor mržnje – nije u stanju da poništi osnovne vrijednosti Konvencije).

2. Informativni internet portali koji za komercijalne i profesionalne svrhe koriste platforme za generisane komentare preuzimaju „dužnosti i odgovornosti“ povezane sa slobodom izražavanja u skladu sa članom 10 stav 2 Konvencije – u slučajevima u kojima korisnici šire govor mržnje ili komentare što predstavlja direktno podsticanje na nasilje.

ISKLUČENJE IZ ZAŠTITE PO KONVENCIJI

Nema sumnje da će svaki komentar usmjeren protiv osnovne vrijednosti Konvencije biti isključen iz zaštite člana 10 (sloboda izražavanja) članom 17 (zabrana zloupotrebe prava) (...)” (Seurot protiv Francuske¹¹⁸).

ETNIČKA MRŽNJA

Pavel Ivanov protiv Rusije, 20. februar 2007. godine¹¹⁹ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke, vlasnik i urednik novina, osuđen je zbog javnog podsticanja na etničku, rasnu i vjersku mržnju kroz korišćenje masovnih medija. Autor je objavio niz članaka prikazujući Jevreje kao izvor zla u Rusiji, zahtijevajući njihovo isključenje iz društvenog života. Optužio je cijelu etničku grupu da planira zavjeru protiv ruskog naroda i pripisao fašističku ideologiju jevrejskom vođstvu. I u svojim publikacijama i u svojim usmenim podnescima na suđenju, on je dosljedno negirao Jevrejima pravo na nacionalno dostojanstvo, tvrdeći da oni ne čine naciju. Podnosilac predstavke posebno se žalio da njegova osuda za podsticanje na rasnu mržnju nije bila opravdana.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom. Sud je bez sumnje uvidio taj izrazito antisemitski stav podnosioca predstavke i složio se s procjenom domaćih sudova

116 Ova odredba na osnovu Konvencije ima za cilj sprječavanje prisvajanje prava lica na postupanje ili preduzimanje radnji sa ciljem narušavanja bilo kojih prava i sloboda navedenih u Konvenciji.

117 Ograničenja se odnose na pitanja interesa nacionalne bezbjednosti, javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala i zaštite prava i sloboda drugih.

118 Presuda ESLJP: Seurot protiv Francuske (br. 57383/00), dostupna na francuskom.

119 Odluka ESLJP: Pavel Ivanov protiv Rusije (br. 35222/04).

da je preko svojih publikacija on nastojao podsticati mržnju prema jevrejskom narodu. Takav opšti, žestoki napad na jednu etničku grupu usmjeren je protiv osnovnih vrijednosti Konvencije, naročito tolerancije, društvenog mira i nediskriminacije. Prema tome, na osnovu člana 17 (zabrana zloupotrebe prava) podnosilac predstavke ne može da koristi zaštitu predviđenu slobodom izražavanja, članom 10 Konvencije.

Takođe vidjeti: W.P. i drugi protiv Poljske (br. 42264/98), odluka o prihvatljivosti od 2. septembra 2004. godine (u vezi odbijanja poljskih vlasti da dozvole formiranje udruženja u čijem statutu su bile navedene i antisemitske izjave – Sud je odlučio da podnosioci predstavke ne mogu da koriste zaštitu koju pruža član 11 Konvencije (sloboda okupljanja i udruživanja).

NEGACIONIZAM I REVIZIONIZAM

Garaudy protiv Francuske 24. jun 2003. godine¹²⁰ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke, koji je autor knjige pod nazivom „Founding Myths of Modern Israel“ (Mitovi o osnivanju modernog Izraela) bio je osuđen za krivična djela osporavanja postojanja zločina protiv čovječnosti, klevete grupe lica u javnosti – u ovom slučaju, Jevrejske zajednice – i podsticanja na rasnu mržnju. Pozivao se da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom. Sud je smatrao da je sadržaj za- pažanja podnosioca predstavke u suštini predstavljao negiranje holokausta, te je istakao da je osporavanje zločina protiv čovječnosti jedan od najtežih oblika rasne klevete Jevreja i podsticanja na mržnju prema njima. Osporavanje postojanja jasno utvrđenih historijskih događaja ne predstavlja naučna ili historijska istraživanja; stvarna svrha je bila rehabilitacija nacionalsocijalističkog režima i da se optuže same žrtve za falsifikovanje istorije. Budući da su takva djela očigledno nespojiva sa osnovnim vrijednostima koje Konvencija promovise, Sud je primijenio član 17 (zabrana zloupotrebe prava) i zauzeo stav da podnosilac predstavke nije imao pravo da se pozove na član 10 Konvencije.

Takođe vidjeti: Honsik protiv Austrije, odluka Evropske komisije za ljudska prava¹²¹ od 18. oktobra 1995. godine (u vezi za publikacijom kojom se osporava izvršenje genocida u plinskim komorama logora pod nacionalsocijalizmom); Marais protiv Francuske, Odluka Komisije od 24. juna 1996. godine (u vezi sa tekstom u časopisu čiji cilj je bio da se predstavi naučna nemogućnost „navodnog trovanju plinom“).

120 Odluka ESLJP: Garaudy protiv Francuske (br. 65831/01).

121 Zajedno sa Evropskim sudom za ljudska prava i Komitetom ministara Savjeta Evrope, Evropska komisija za ljudska prava, koja je predsjedavala u Strazburu od jula 1954. do oktobra 1999. godine, vršila je nadzor nad usklađenošću država sa svojim obavezama prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Komisija je prestala da postoji kada je Sud postao stalni sud 1. novembra 1998. godine.

M'Bala M'Bala protiv Francuske, 20. oktobar 2015. godine¹²² (odluka o prihvatljivosti)

Ovaj predmet se odnosio na osudu Dieudonne M'Bala M'Bala, komičara, političkog aktivistu, zbog javnih uvreda usmjerenih prema licu ili grupi lica na osnovu njihovog porijekla ili pripadnosti određenoj etničkoj zajednici, naciji, rasi ili religiji, posebno u ovom slučaju prema licima jevrejskog porijekla ili vjere. Na kraju nastupa u decembru 2008. godine u „Zenitu“ u Parizu, podnosilac predstavke je pozvao Roberta Forisona, akademika protiv kojeg je donijet veliki broj presuda u Francuskoj zbog njegovog negacionizma i revizionističkog mišljenja, u najvećoj mjeri uglavnom zbog njegovog poricanja postojanja plinskih komora u koncentracionim logorima, da mu se pridruži na bini kako bi primio „nagradu za nečestitولjubivost i bezobrazluk“. Nagradu, koja je bila u obliku trokragog svijećnjaka sa jabukom na svakom kraku uručio je glumac koji je imao ono što je opisano kao „odora svjetlosti“ – prugasta pidžama sa prišivenom žutom zvijezdom koja nosi riječ „Jevrej“ – koji je na taj način igrao ulogu Jevreja deportovanog u koncentracioni logor.

Sud je proglasio predstavku neprihvatljivom (neosnovanom po prirodi stvari), u skladu sa članom 35 (kriterijumi prihvatljivosti) Konvencije, smatrajuću i da prema članu 17 (zabrana zloupotrebe prava), podnosilac predstavke nije imao pravo na zaštitu u okviru člana 10 (sloboda izražavanja). Sud je utvrdio posebno da se tokom uvredljive scene predstava više nije mogla posmatrati kao zabava, već je ličila na politički skup, koji je, pod izgovorom komedije, promovisao negiranje davanjem ključne pozicije pojavljivanju Roberta Forisona i ponižavajućim prikazivanjem jevrejskih žrtava deportacije suočenih sa čovjekom koji je negirao njihovo istrijebljenje. Po mišljenju Suda, ovo nije bila predstava koja, čak i ako je satirična ili provokativna, potpada pod zaštitu člana 10, već je u stvarnosti, s obzirom na okolnosti slučaja, predstavljala demonstraciju mržnje i antisemitizma i podršku za poricanje Holokausta. Prerušena kao umjetnička produkcija, ona je u stvari bila opasna kao neposredan i iznenadni napad i obezbijedila je platformu za ideologiju koja je u suprotnosti sa vrijednostima Evropske konvencije. Sud je stoga zaključio da je podnosilac predstavke tražio da član 10 bude interpretiran suprotno od njegove stvarne svrhe – koristeći svoje pravo na slobodu izražavanja za ciljeve koji su nespojivi sa slovom i duhom Konvencije i koji bi, ako bi bili uvaženi, doprinijeli poništavanju prava i sloboda iz Konvencije

RASNA MRŽNJA

Glimmerveen i Haqenbeek protiv Holandije, 11. oktobar 1979. godine¹²³ (odluka Evropske komisije za ljudska prava¹²⁴)

U ovom slučaju, podnosioci predstavke bili su osuđeni za posjedovanje letaka upućenih „Bijelim Holanđanima, koji su bili namijenjeni kako bi se obezbijedilo da svako ko nije bijelac napusti Holandiju. Komisija je utvrdila da je predstavka

122 Odluka ESLJP: M'Bala M'Bala protiv Francuske (br. 25239/13)

123 Odluka Evropske komisije za ljudska prava (br. 8348/78 i 8406/78)

124 Vidjeti fusnotu 121 gore.

neprihvatljiva, nalazeći da član 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije ne dopušta upotrebu člana 10 (sloboda izražavanja) za širenje ideja koje su rasno diskriminišuće.

VJERSKA MRŽNJA

Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva 16. novembar 2004. godine¹²⁵ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke je na svom prozoru izložio plakat koji je dobio od britanske Nacionalne partije, čiji je bio član, a koji je prikazivao Kule blizakinje u plamenu. Slika je ispraćena riječima „Islam napolje iz Velike Britanije – Zaštitite Britance“. Kao rezultat toga, on je osuđen za teško neprijateljstvo prema vjerskoj grupi. Podnosilac predstavke je tvrdio, između ostalog, da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (neosnovanom po prirodi stvari). Utvrđeno je da takav opšti, žestok napad na vjersku grupu, povezujući grupu kao cjelinu sa teškim činom terorizma, nije u skladu s proklamiranim i zajamčenim vrijednostima Konvencije, posebno tolerancije, socijalnog mira i nediskriminacije. Sud je stoga smatrao da prikaz postera podnosioca na njegovom prozoru predstavlja akt u smislu člana 17 Konvencije, te da podnosilac predstavke, stoga, ne može da traži zaštitu člana 10 Konvencije.

PRIJETNJA DEMOKRATSKOM PORETKU

U pravilu, Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) će proglasiti neprihvatljivim na osnovu neusklađenosti sa vrijednostima Konvencije, predstavke koje su inspirisane totalitarnom doktrinom ili koje izražavaju ideje koje predstavljaju prijetnju demokratskom poretku i koje teže da dovedu do obnove totalitarnog režima.

Vidjeti, između ostalih, Komunistička partija Njemačke protiv Savezne Republike Njemačke, Odluka Evropske komisije o ljudskim pravima¹²⁶ od 20. jula 1957. godine; B.H, M.W, H.P i G.K. protiv Austrije (predstavka br. 12774/87), Odluka Komisije od 12. oktobra 1989. godine; Nachtman protiv Austrije, Odluka Komisije od 9. septembra 1998. godine; Schimanek protiv Austrije, Odluka suda o prihvatljivosti 1. februara 2000. godine.

Ograničenja zaštite koju pruža član 10 (sloboda izražavanja) Konvencije

Na osnovu člana 10 stav 2 Konvencije, Sud će ispitati sukcesivno da li postoji uplitanje u slobodu izražavanja, da li je uplitanje propisano zakonom i razvija li jedan ili više legitimnih ciljeva, i, na kraju, da li je ono neophodno u demokratskom društvu za postizanje tih ciljeva.

¹²⁵ Odluka ESLJP: Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 23131/03).

¹²⁶ Vidjeti fusnotu 121 gore.

OPRAVDAVANJE NASILJA I PODSTICANJE NA NETRPELJIVOST

Süreke (br.1) protiv Turske, 8. jul 1999. godine¹²⁷ (Veliko vijeće)

Podnosilac predstavke je vlasnik nedjeljnika koji je objavio pisma dva čitaoca koji oštro osuđuju vojne akcije vlasti u jugoistočnoj Turskoj i optužuju ih i za brutalno gušenje kurdskog naroda u borbi za nezavisnost i slobodu. Podnosilac predstavke je osuđen za „širenje propagande protiv nedjeljivosti države i izazivanje neprijateljstva i mržnje među ljudima. On se žalio da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja). Sud je istakao da su osporena pisma predstavljala podsticanje krvave osvete i da je jedno od pisama sadržalo imena osoba, i na taj način doprinijelo jačanju mržnje prema njima i izložilo ih mogućoj opasnosti od fizičkog nasilja. Iako podnosilac predstavke nije lično sam povezan sa mišljenjima koja se nalaze u pismima, on je ipak svojim autorima pružio mogućnost za potpirivanje nasilja i mržnje. Sud je smatrao da je, kao vlasnik nedjeljnika, bio posredno odgovoran za dužnosti i odgovornosti uredničkog i novinarskog osoblja u prikupljanju i širenju informacija javnosti, na koje treba obratiti posebnu pažnju u situacijama sukoba i napetosti.

Takođe vidjeti, između ostalog: Özgür Gündem protiv Turske¹²⁸, presuda od 16. marta 2000. godine (presuda dnevnih novina za objavljivanje tekstova koji su zagovarali jačanje oružane borbe, slavljenje rata i borbu do posljednje kapi krvi); Medya FM Reha Radyo ve İletişim Hizmetleri; A.Ş. protiv Turske, odluka o prihvatljivosti od 14. novembra 2006. godine (jednogodišnja suspenzija prava na emitovanje, nakon ponovljenih radio programa koji su smatrani da su suprotni načelima nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta i koji mogu da podstaknu nasilje, mržnju i rasnu diskriminaciju).

Gunduz protiv Turske, 13. novembar 2003. godine¹²⁹ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke, vođa islamske sekte, je osuđen za podsticanje na izvršenje krivičnog djela i podsticanje na vjersku mržnju zbog izjava objavljenih u štampi. On je osuđen na četiri godine i dva mjeseca zatvora i novčanu kaznu. Podnosilac predstavke se pozivao, između ostalog, da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je utvrdio da predstavka nije prihvatljiva (očigledno neosnovana), utvrdivši da se težina kazne izrečena podnosiocu predstavke ne može smatrati kao nerasmjerna legitimnom cilju koji se želi postići, a to je sprječavanje javnog podsticanja na izvršenje djela. Sud je naglasio da se izjave za koje se može smatrati da sadrže govor mržnje ili veličaju ili podstiču na nasilje, kao one koje su date u konkretnom slučaju, ne mogu smatrati usklađenim sa pojmom tolerancije i da su

127 Presuda ESLJP: Süreke protiv Turske (br. 1) (br. 26682/95).

128 Presuda ESLJP: Özgür Gündem protiv Turske (br. 23144/93).

129 Odluka ESLJP.

protivne osnovnim vrijednostima pravde i mira navedenim u preambuli Konvencije. Doduše, osuda podnosioca predstavke, koja je povećana, jer je djelo izvršeno putem sredstava masovne komunikacije, bila je vrlo stroga. Sud smatra, međutim, da određivanje zastrašujuće kazne u domaćem pravu može biti potrebno kada ponašanje dosegne nivo koji je uočen u ovom predmetu i postane nedopustivo jer negira osnovna načela pluralističke demokratije.

Gunduz protiv Turske, 4. decembar 2003. godine¹³⁰

Podnosilac predstavke je samoproглаšeni član jedne islamističke sekte. U televizijskoj debati emitovanoj u kasnim večernjim satima, govorio je vrlo kritički o demokratiji opisujući savremene svjetovne institucije kao „bezbožne“, žestoko kritikujući sekularne i demokratske principe i otvoreno pozivajući na uvođenje šerijata. On je osuđen za otvoreno podsticanje stanovništva na mržnju i neprijateljstvo na osnovu razlikovanja utemeljenog na pripadnosti religiji ili vjeroispovijesti. Podnosilac predstavke navodi povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Sud je posebno istakao da podnosilac predstavke, koji je zastupao ekstremističke ideje svoje sekte, sa kojima je javnost već upoznata, preuzeo aktivnu ulogu u živoj javnoj raspravi. Ta pluralistička rasprava je težila da predstavi sektu i njen neobičan pogled, uključujući i ideju da demokratske vrijednosti nisu u skladu sa koncepcijom islama. Tema je bila predmet raširene rasprave u turskim medijima i obrađivala je problem od opšteg interesa. Sud je smatrao da se primjedbe podnosioca predstavke ne mogu smatrati pozivom na nasilje ili govorom mržnje na osnovu vjerske netrpeljivosti. Sama činjenica da se zagovara uvođenje šerijatskog zakona, bez pozivanja na nasilje, ne može se smatrati govorom mržnje.

Faruk Temel protiv Turske, 1. februar 2011. godine¹³¹

Podnosilac predstavke, predsjednik legalne političke stranke, pročitao je izjavu za novinare na sastanku stranke, u kojoj je kritikovao intervenciju Sjedinjenih Američkih Država u Iraku i zatvaranje vođe terorističke organizacije u samicu. Takođe je kritikovao nestanak lica koja su bila u policijskom pritvoru. Nakon njegovog govora podnosilac predstavke je bio osuđen za širenje propagande, sa obrazloženjem da je javno branio upotrebu nasilja ili drugih terorističkih metoda. Podnosilac predstavke je tvrdio da je njegovo pravo na slobodu izražavanja bilo povrijeđeno.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Sud je posebno istakao da je podnosilac predstavke govorio kao politički akter i član opozicione političke stranke, predstavljajući stavove svoje stranke na tematska pitanja od opšteg interesa. Sud je zauzeo stav da njegov govor, uzet u cjelini, nije podsticao druge na upotrebu nasilja, oružanog otpora ili pobune i da nije iznosio govor mržnje.

Takođe vidjeti, između ostalog: Dicle (br. 2) protiv Turske, presuda od 11. aprila 2006. godine (osuda za podsticanje na mržnju i neprijateljstvo na osnovu razlike između društvenih klasa, rasa i religija, nakon objavljivanja izvještaja sa seminara); Erdal Tas protiv Turske, presuda od 19. decembra 2006. godine (presuda za širenje

¹³⁰ Presuda ESLJP: Gündüz protiv Turske (br. 35071/97).

¹³¹ Presuda ESLJP: Faruk Temel protiv Turske (br. 16853/05).

propagande protiv nedjeljivosti države na osnovu objavljivanja izjave terorističke organizacije, nakon objavljivanja članka koji sadrži analizu kurdskog pitanja u novinama).

DIJELJENJE HOMOFOBNIH LETAKA

Vejdeland i ostali protiv Švedske, 9. februar 2012. godine¹³²

Ovaj slučaj se bavio distribuiranjem oko 100 letaka u srednjoj školi koje je sud smatrao uvredljivim za homoseksualce. Podnosioci predstavke su dijelili letke organizacije pod nazivom Nacionalna omladina, ostavljajući ih u, ili, na ormarićima učenika. U lecima se navodi da je homoseksualnost „devijantno seksualna sklonost“, koja ima „moralno destruktivan uticaj na suštinu društva“ i koja je odgovorna za razvoj HIV-a i AIDS-a. Podnosioci predstavke su tvrdili da nisu imali namjeru da izraze prezir prema homoseksualcima kao grupi i izjavili su da je svrha njihovog djelovanja bila da započnu raspravu o nedostatku objektivnosti u obražovanju u švedskim školama.

Sud je utvrdio da su te izjave činile ozbiljne i štetne optužbe, čak i ako nisu bile direktan poziv na djela mržnje. Sud je naglasio da je diskriminacija na osnovu polne orijentacije ozbiljna kao i diskriminacija na osnovu rase, porijekla ili boje. Sud je zaključio da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije, budući da je našao da je miješanje švedske vlasti u uživanje prava podnosilaca na slobodu izražavanja opravdano – smatrano kao nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda i prava drugih.

ODOBRAVANJE TERORIZMA

Leroy protiv Francuske, 2. oktobar 2008. godine¹³³

Podnosilac predstavke, karikaturista, žalio se na presudu za javno odobravanje terorizma nakon objave crteža u nedeljniku „Basque“ 13. septembra 2001. godine. Crtež je predstavljao napad na Kule bliznakinje Svjetskog trgovinskog centra sa natpisom koji je oponašao reklamni slogan poznatog brenda: „Svi smo sanjali o tome... Hamas je to učinio“. Tvrdio je da mu je sloboda izražavanja povrijeđena.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije. Smatrao je, posebno, da crtež nije bio ograničen na kritike američkog imperijalizma, nego da podržava i slavi njegovo nasilno uništenje. U tom pogledu, Sud zasniva svoj zaključak na natpisu koji je pratio crtež, te istakao da je podnosilac predstavke izrazio moralnu podršku onima za koje je pretpostavio da su izvršili napad 11. septembra 2001. godine. Svojim izborom jezika, podnosilac predstavke je odobravao nasilje koje je izvršeno nad hiljadama civila i umanjivao dostojanstvo žrtava. Osim toga, trebalo je priznati da je crtež imao poseban značaj u okolnostima slučaja koje je podnosilac predstavke morao da razumije. Štaviše, uticaj takve poruke u politič-

132 Presuda ESLJP: Vejdeland i drugi protiv Švedske (br. 1813/07),

133 Presuda ESLJP: Leroy protiv Francuske (br. 36109/03),

ki osjetljivom području, Baskiji, ne teba zanemariti. Bez obzira što je nedjeljniku ograničen tiraž, Sud je utvrdio da je publikacija crteža izazvala određenu reakciju javnosti, koja je mogla da doprinese izazivanju nasilja i predstavljala moguć uticaj na javni red u tom regionu. Prema tome, Sud je smatrao da su razlozi koje su iznijeli domaći sudovi u osudi podnosioca predstavke bili mjerodavni i dovoljni te, uzimajući u obzir skromnu prirodu kazne izrečene podnosiocu predstavke i kontekst u kom je objavljen crtež, utvrdio da mjera izrečena podnosiocu predstavke nije bila nesrazmjerna legitimnom cilju kojem se težilo.

ODOBRAVANJE RATNIH ZLOČINA

Lehideux i Isorni protiv Francuske, 23. septembar 1998. godine¹³⁴

Podnosioci predstavke napisali su tekst koji je objavljen u dnevnom listu Le Monde, a koji prikazuje maršala Petaina u dobrom svjetlu, ne ističući njegovu političku saradnju sa nacističkim režimom. Tekst je završio sa pozivom da se piše dvijema organizacijama koje su posvećene odbrani sjećanja na maršala Petaina, tražeći da se njegov slučaj ponovno otvori i da se presuda iz 1945. godine, kojom je osuđen na smrt i oduzimanje građanskih prava, ukine i da se on rehabilituje. Nakon prigovora od strane Nacionalnog udruženja bivših pripadnika pokreta otpora, dva autora su osuđena za javno branjenje ratnih zločina i zločina saradnje sa neprijateljem. Oni su se žalili na kršenje njihovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. On je smatrao da se za sporni tekst, iako bi se on mogao da smatrati polemičnim, ne može reći da je negacionistički, budući da autori nisu pisali u ličnom svojstvu, nego u ime dva pravno utemeljena udruženja, te nisu hvalili pronacističku politiku kao određeni pojedinci. Konačno, Sud je utvrdio da su događaji iz teksta nastali prije više od četrdeset godina prije objave i da bi s obzirom na protok vremena bilo neprimjereno tretirati ih sa istom težinom četrdeset godina kasnije, kao deset ili dvadeset godina ranije.

OCRNJIVANJE NACIONALNOG IDENTITETA

Dink protiv Turske, 14. septembar 2010. godine¹³⁵

Firat (Hrank) Dink, turski novinar jermenskog porijekla, bio je direktor i urednik najznačajnijeg dvojezičnog tursko-jermenskog nedjeljnika koji se izdaje u Istanbulu. Nakon objavljivanja osam članaka u ovim novinama u kojima je izrazio stavove o identitetu turskih građana jermenskog porijekla, on je 2006. godine proglašen krivim za „ocrnjivanje turskog identiteta“. Ubijen je s tri metka u glavu dok je izlazio iz kancelarije lista 2007. godine. Podnosioci predstavke, njegovi rođaci, žalili su se posebno na presudu o njegovoj krivici zbog koje je, tvrdili su, postao meta ekstremne nacionalističke grupe.

¹³⁴ Presuda ESLJP: Lehideux i Isorni protiv Francuske (br. 55/1997/839/1045).

¹³⁵ Presuda ESLJP: Dink protiv Turske (br. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09).

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije, smatrajući da nije postojala akutna društvena potreba da se Firat Dink smatra krivim za ocrnjivanje „onog što se smatra turskim“. Primijetio je, posebno, da kroz niz članaka uzetih sveukupno, on nije podsticao druge na nasilje, otpor ili pobunu. Autor je pisao u svojstvu novinara i urednika u glavnom tursko-jermenskom listu, komentarišući pitanja jermenske manjine u kontekstu njegove uloge kao učesnika na političkoj sceni. On je samo iznio svoje ideje i mišljenja po pitanju javnog interesa u demokratskom društvu. U takvim društvima, rasprava oko istorijskih događaja posebno ozbiljne prirode mora da bude omogućena jer je traženje istorijske istine sastavni dio slobode izražavanja. Konačno, osporeni članci nisu bili neosnovano napadni ili uvredljivi i nisu podsticali druge na nepoštovanje ili mržnju.

IZLAGANJE ZASTAVE SA KONTROVERZNYM ISTORIJSKIM KONOTACIJAMA

Faber protiv Mađarske, 24. jul 2012. godine¹³⁶

Podnosilac predstavke se žalio da je bio kažnjen za izlaganje Arpad mađarske zastave, koja je imala kontroverznih istorijskih konotacija, manje od 100 metara od demonstracija protiv rasizma i mržnje.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) u vezi sa članom 11 (sloboda okupljanja i udruživanja) Konvencije. Prihvatio je da izlaganje simbola, koji je bio sveprisutan u vrijeme vladavine totalitarnog režima u Mađarskoj, može stvoriti nelagodnost među žrtvama – njihovim porodicama koji bi mogli sa pravom da smatraju prikazivanje te zastave nepoštovanjem. Sud je ipak smatrao da takvi osjećaji, iako razumljivi, nisu mogli sami postaviti granice slobode izražavanja. Nadalje, podnosilac predstavke se nije ponašao na uvredljiv ili prijeteci način. S obzirom na njegovo nenasilno ponašanje, udaljenost između njega i demonstranata i nepostojanja bilo koje dokazane opasnosti za javnu bezbjednost, Sud je utvrdio da mađarske vlasti nisu imale opravdanje za gonjenje i kažnjavanje podnosioca predstavke zbog odbijanja da skine predmetnu zastavu. Sam prikaz te zastave ne ometa javni red ili ugrožava prava demonstranata na okupljanje, budući da nije bilo ni zastrašujuć, ni sposoban za podsticanje na nasilje.

PODSTICANJE NA ETNIČKU MRŽNJU

Balsytė-Lideikienė protiv Litvanije, 4. novembar 2008. godine¹³⁷

Podnositeljka predstavke je imala u vlasništvu izdavačku kuću. U martu 2001. godine domaći sudovi su utvrdili da je prekršila Zakon o upravnim krivičnim djelima zbog njenog objavljivanja i distribuiranja "litvanskog kalendara iz 2000." koji je, prema zaključcima stručnjaka za političke nauke, promovisao etničku mržnju. Izdato joj je upravno upozorenje, a neprodati primjerci kalendara su zaplijenjeni. Podnositeljka predstavke navodi da je oduzimanjem kalendara i zabranom njihove dalje distribucije povrijeđeno njeno pravo na slobodu izražavanja.

¹³⁶ Presuda ESLJP: Fáber protiv Mađarske (br. 40721/08).

¹³⁷ Presuda ESLJP: Balsytė-Lideikienė protiv Litvanije (br. 72596/01).

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije. Utvrdio je, posebno, da je podnositeljka izrazila agresivni nacionalizam i etnocentrizam i dala izjave koje su podsticale na mržnju protiv Poljaka i Jevreja, a koji su mogli da daju litvanskim vlastima razlog za ozbiljnu zabrinutost. Uzimajući u obzir slobodu procjene koja je dozvoljena državama ugovornicama u takvim okolnostima, Sud je utvrdio da u ovom predmetu domaće vlasti nisu prekoračile svoju slobodu procjene kad su smatrale da postoji dovoljna društvena potreba da se preduzmu mjere protiv podnositeljke predstavke. Sud je takođe istakao da, iako se izrečena mjera oduzimanja kalendara može smatrati relativno ozbiljnom, ona nije dobila novčanu kaznu, nego samo upozorenje, što je najblaža kazna. Dakle, Sud je utvrdio da je miješanje u podnositeljkinu uživanje prava na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda ili prava drugih.

PODSTICANJE NA NACIONALNU MRŽNJU

Hosl-Daum i drugi protiv Poljske, 7. oktobar 2014. godine¹³⁸ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosioci predstavke su optuženi za vrijeđanje poljskog naroda i podsticanje na nacionalnu mržnju. Oni su se pozivali na kršenje njihovog prava na slobodu izražavanja u vezi sa isticanjem plakata na njemačkom jeziku koji opisuju zločine izvršene posle Drugog svjetskog rata od strane Poljaka i Čeha nad Njemcima.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (neiscrpljivanje domaćih pravnih lijekova). Utvrdio je da, time što nisu podnijeli ustavnu žalbu protiv osporenih odredbi Krivičnog zakona, podnosioci predstavke nisu iscrpili lijek propisan poljskim zakonom.

PODSTICANJE NA RASNU DISKRIMINACIJU I MRŽNJU

Jersild protiv Danske, 23. septembar 1994. godine¹³⁹

Podnosilac predstavke, novinar, napravio je dokumentarac koji je sadržao izvode iz televizijskog intervjua koji je napravljen sa tri pripadnika grupe mladih ljudi koji sebe nazivaju „Zelene jakne“, a koji su iznijeli uvredljive i pogrdne primjedbe o imigrantima i etničkim grupama u Danskoj. Podnosilac predstavke je osuđen za odobravanje i podržavanje širenja rasističkih izjava. On se pozivao na svoja prava na slobodu izražavanja.

Sud je povukao razliku između pripadnika „Zelenih jakni“, koji su iznijeli otvorene rasističke komentare i podnosioca predstavke, koji je želio da razotkrije, analizira i objasni ovu posebnu grupu mladih i da pokrene raspravu o „određenim aspektima pitanja koja su već tada bila od velikog javnog interesa“. Dokumentarac kao cjelina nije bio usmjeren na propagiranje rasističkih stavova i ideja, nego na informisanje javnosti o društvenom problemu. Prema tome, Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije.

¹³⁸ Odluka ESLJP Jurgen Hösl-Daum i drugi protiv Poljske (br. 10613/07).

¹³⁹ Presuda ESLJP: Jersild protiv Danske (br. 15890/89).

Soulas i drugi protiv Francuske 10. jul 2008. godine¹⁴⁰

Ovaj slučaj se odnosio na krivični postupak protiv podnosioca predstavke, nakon objavljivanja knjige pod nazivom „Kolonizacija Evrope“, sa podnaslovom „Istinita zapažanja o imigraciji i Islamu“. Postupak je rezultirao njihovom osudom za podsticanje mržnje i nasilja nad muslimanskim zajednicama iz sjeverne i srednje Afrike. Podnosioci predstavke su posebno žalili da je njihova sloboda izražavanja bila povrijeđena.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. On je posebno istakao da su pri osudi podnosioca domaći sudovi naglasili da je namjera pojmova navedenih u knjizi bila da kod čitalaca proizvedu osjećaj odbacivanja i antagonizma, a to je pogoršano upotrebom vojnog jezika, s obzirom na zajednice koje u pitanju, koje su označene kao glavni neprijatelji i u svrhu uticaja na čitaoce knjige da usvoje mišljenje koje je preporučio autor, odnosno da pokrenu etnički rat radi ponovnog osvajanja. Držeći da su razlozi izneseni u prilog presude protiv podnosioca predstavke bili dovoljni i relevantni, on je smatrao da je miješanje u njihovo pravo na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu. Konačno, Sud je primijetio da osporeni odlomci u knjizi nisu bili dovoljno ozbiljni da opravdaju primjenu člana 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije u predmetu podnosioca predstavke.

Feret protiv Belgije, 16. jul 2009. godine

Podnosilac predstavke bio je belgijski član parlamenta i predsjednik političke stranke Nacionalni front u Belgiji. Tokom predizborne kampanje, podijeljeno je nekoliko vrsta letaka koji su sadržali parole, uključujući „Ustanite protiv islamizacije Belgije“, „Zaustavite politiku lažne integracije“ i „Pošaljite neevropske tražioce posla kući“. Podnosilac predstavke je osuđen zbog podsticanja na rasnu diskriminaciju. Osuđen je na društveno korisni rad uz zabranu da učestvuje u radu parlamenta deset godina. On se pozvao na povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije. U svom mišljenju, komentari podnosioca predstavke su očigledno bili odgovorni za pobuđivačke osjećaje nepovjerenja, odbacivanja ili čak mržnje prema strancima, posebno među manje obrazovanim pripadnicima javnosti. Njegova poruka, prenesena u izborni kontekst, imala je pojačani odjek i jasno iznijela podsticanje na rasnu mržnju. Osuda podnosioca predstavke je bila opravdana u interesu sprječavanja nereda i zaštite prava drugih i to članova imigrantskih zajednica.

Le Pen protiv Francuske, 20. april 2010. godine¹⁴¹

U vrijeme ovog događaja, podnosilac predstavke bio je predsjednik francuske stranke Nacionalni front. On se pozivao posebno na to da njegova osuda za podsticanje na diskriminaciju, mržnju i nasilje prema grupi ljudi zbog njihovog porijekla ili njihove pripadnosti ili nepripadnosti određenoj etničkoj grupi, naciji, rasi ili religiji, zbog izjava koje je dao o muslimanima u Francuskoj u intervjuu za dnevne

140 Presuda ESLJP: Soulas et autres c. France (br. 15948/03), dostupna na francuskom.

141 Odluka ESLJP: Le Pen protiv Francuske (predstavka br. 18788/09).

novine Le Monde – kada je između ostalog istakao da „onog dana kada ne bude 5 miliona, nego 25 miliona muslimana u Francuskoj, oni će imati vlast” – predstavlja kršenje njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (očigledno neutemeljena). Primitio je da su izjave podnosioca predstavke date u kontekstu opšte rasprave o problemima povezanim sa integracijom iseljenika u njihove zemlje domaćine. Štaviše, različite razmjere predmetnog problema, koji ponekad mogu dovesti do nesporazuma i nerazumijevanja, zahtijevaju znatnu širinu koju treba prepustiti državi u procjeni potreba za miješanjem kada je riječ o pitanju slobode izražavanja lica. U ovom slučaju, međutim, komentari podnosioca predstavke su svakako predstavili muslimansku zajednicu u cjelini kao uznemirujuću, što bi moglo dovesti do osjećaja odbacivanja i neprijateljstva. On je postavio Francuze sa jedne strane protiv zajednice, čija su vjerska uvjerenja izričito spomenuta i čiji je brzi rast predstavljen kao latentna prijetnja dostojanstvu i sigurnosti francuskog naroda. Razlozi koje su dali domaći sudovi za osuđivanje podnosioca su time bili mjerodavni i dovoljni. Kazna takođe nije bila nesrazmjerna. Sud stoga nalazi da je miješanje u uživanje prava podnosioca na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

Perinçek protiv Švajcarske 15. oktobar 2015. (Veliko vijeće)¹⁴²

Ovaj predmet se odnosio na krivičnu osudu podnosioca predstavke, turskog političara, zbog javnog izražavanja mišljenja u Švajcarskoj da masovne deportacije i masakri koje je pretrpio jermenski narod u Osmanskom carstvu 1915. godine i narednih godina nisu predstavljali genocid. Švajcarski sudovi su posebno smatrali da su njegovi motivi bili rasistički i nacionalistički i da njegove izjave nisu doprinosile istorijskoj debati. Podnosilac predstavke se žalio da su njegova krivična osuda i kazna predstavljali kršenje njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Svjestan velike važnosti koju jermenska zajednica pripisuje pitanju da li te masovne deportacije i masakre treba smatrati genocidom, Sud je utvrdio da je dostojanstvo žrtava i dostojanstvo i identitet današnjih Jermena zaštićeno članom 8 Konvencije (pravo na poštovanje privatnog života). Stoga je Sud morao uspostaviti ravnotežu između dva prava Konvencije – prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života – uzimajući u obzir specifične okolnosti slučaja i srazmjernost između korišćenih sredstava i cilja koji se želi postići. U ovom predmetu, Sud je zaključio da u demokratskom društvu nije bila potrebna osuda podnosioca predstavke na krivičnu kaznu kako bi se zaštitila prava jermenske zajednice koja su bila u pitanju u ovom predmetu. Konkretno, Sud je uzeo u obzir sljedeće elemente: izjave podnosioca predstavke su se ticale pitanja od javnog interesa i nisu predstavljale poziv za mržnju ili netrpeljivost; kontekst u kome su bile izrečene nije bio obilježen povećanim tenzijama ili specijalnim istorijskim tonovima u Švajcarskoj; ne može se smatrati da izjave utiču na dostojanstvo pripadnika jermenske zajednice u mjeri da zahtijevaju krivično-pravnu reakciju Švajcarske; nije bilo međunarodne pravne obaveze Švajcarske da kriminalizuje takve izjave; čini se da su švajcarski sudovi

¹⁴² Presuda ESLJP: Perinçek protiv Švajcarske (br. 27510/08).

cenzurirali podnosioca predstavke samo za iznošenje mišljenja koje se razlikovalo od mišljenja utvrđenih u Švajcarskoj; i miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja je imalo ozbiljan oblik krivične presude.

PODSTICANJE NA VJERSKU NETOLERANCIJU

I.A. protiv Turske (br. 42571/98), 13. septembar 2005. godine¹⁴³

Podnosilac predstavke, vlasnik i direktor izdavačke kuće, objavio je 2 000 primjера knjige koje su obrađivale teološka i filozofska pitanja u stilu romana. Javni tužilac u Istanbulu je optužio podnosioca za vrijeđanje „Boga, religije, poslanika i Svete knjige“ putem svoje objave. Prvostepeni sud je osudio podnosioca predstavke na dvije godine zatvora i plaćanje novčane kazne i odmah preinačio kaznu zatvora u malu novčanu kaznu. Podnosilac predstavke se žalio Kasacionom sudu, koji je potvrdio presudu. Podnosilac predstavke navodi da je osudom i kaznom povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije. Sud je ponovio, da oni koji su izabrali da ostvare slobodu manifestovanja svoje vjere, bez obzira da li su to učinili kao članovi vjerske većine ili manjine, ne mogu razumno očekivati da će biti izuzeti od svake kritike. Morali su da tolerišu i prihvate odbijanje svojih vjerskih uvjerenja od strane drugih, pa čak i širenje neprijateljskih doktrina prema njihovoj vjeri od strane drugih. Međutim, ovaj predmet se ne odnosi samo na komentare koji su uznemirujući i šokantni ili iskazuju „provokativno“ mišljenje, već su uvredljiv napad na poslanika islama. Bez obzira na činjenicu da je postojala određena tolerancija kritike vjerskog učenja u turskom društvu, koje je duboko vezano za načelo sekularnosti, vjernici su mogli opravdano da smatraju da određeni odlomci predmetne knjige predstavljaju neopravdan i uvredljiv napad na iste. U tim okolnostima, Sud smatra da je predmetna mjera imala za cilj da pruži zaštitu protiv uvredljivih napada na pitanja koja muslimani smatraju svetima i da su zbog toga zadovoljili „hitnu društvenu potrebu“. On je takođe uzeo u obzir činjenicu da turski sudovi nisu odlučili da zaplijene predmetnu knjigu, a time je smatrao da je gotovo beznačajna izrečena novčana kazna bila srazmjerna ciljevima ostvarenim predmetnim mjerama.

Erbakan protiv Turske, 6. jul 2006. godine¹⁴⁴

Podnosilac predstavke, političar, bio je premijer Turske. U relevantno vrijeme bio je predsjednik Refah Partisi (Stranka za napredak, raspuštena 1998. godine), za učešće u aktivnostima koje su u suprotnosti sa načelima sekularnosti. Posebno se žalio da je njegova osuda za komentare koje je iznio u javnom govoru, za koje se smatralo da su podsticali na mržnju i vjersku netoleranciju, povrijedila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Utvrđeno je da su takvi komentari – uz pretpostavku da ih je u to vrijeme zapravo dao poznati političar na javnom skupu – bili više indikacija vizije društva strukturisanog isključivo

143 Presuda ESLJP: I.A. protiv Turske (br. 42571/98).

144 Presuda ESLJP: Erbakan protiv Turske (br. 59405/00), dostupna na francuskom.

oko vjerskih vrijednosti i zbog toga izgledali kao teško pomirljivi sa pluralizmom tipičnim za savremena društva, gdje postoji širok raspon različitih međusobno suočenih grupa. Istakavši da je borba protiv svih oblika netrpeljivosti sastavni dio zaštite ljudskih prava, Sud je smatrao da je presudno važno da u svojim govorima političari izbjegavaju komentare koji bi mogli biti odgovorni za podsticanje netolerancije. Međutim, s obzirom na temeljnu prirodu slobodne političke rasprave u demokratskom društvu, Sud je zaključio da razlozi navedeni u svrhu opravdanja gonjenja podnosioca nisu bili dovoljni da se on uvjeri da je miješanje u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

UVREDA DRŽAVNIH ZVANIČNIKA

Otegi Mondragon protiv Španije, 15. mart 2011. godine¹⁴⁵

Podnosilac predstavke, portparol ljevičarske baskijske separatističke parlamentarne grupe, na konferenciji za novinare osvrnuo se na ukidanje baskijskih dnevnih novina (zbog sumnje u njihovu povezanost s ETA-om) i navodno zlostavljanje osoba uhapšenih tokom policijske operacije. U svojoj izjavi on naziva kralja Španije „vrhovnim poglavarom španskih oružanih snaga, drugim riječima, osobom koja je zapovjednik mučitelja, koja dozvoljava mučenje i nameće svoj monarhistički režim ljudima kroz torturu i nasilje“. Podnosilac predstavke je osuđen na kaznu zatvora za djelo teškog vrijeđanja kralja. On se pozivao na povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) smatrajući da je osuda i kazna podnosioca predstavke bila nesrazmjerna legitimnom cilju kojem se teži, odnosno zaštite ugleda španskog kralja, zajamčenog španskim Ustavom. Sud je posebno primijetio da iako se jezik koji je koristio podnosilac mogao smatrati provokatorskim, bitno je imati na umu da, čak i ako su neke od riječi korišćene u komentarima podnosioca predstavke bile neprijateljske u svojoj suštini, u njima nije bilo podsticanja na nasilje i nije iznijet govor mržnje. Nadalje, to su bile usmene izjave tokom konferencije za novinare, što je značilo da ih podnosilac predstavke nije mogao preformulisati, ponovno reći ili povući prije nego što su objavljene.

GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU

Delfi AS protiv Estonije, 16. jun 2015. godine¹⁴⁶ (Veliko vijeće)

Ovo je bio prvi predmet u kojem je Sud ispitivao predstavku o odgovornosti za komentare koji su učinjeni od strane korisnika na internet informativnom portalu. Kompanija podnosilac predstavke, koja vodi informativni portal koji radi na komercijalnoj osnovi, žalila se da su je nacionalni sudovi smatrali odgovornom za uvredljive komentare koje su njeni čitaoci postavili ispod jednog od članaka na internetu o trajektnoj kompaniji. Na zahtjev advokata vlasnika trajektne kompanije, kompanija koja je podnosilac predstavke je uklonila uvredljive komentare šest nedelja nakon objavljivanja.

¹⁴⁵ Presuda ESLJP: Otegi Mondragon protiv Španije (br. 2034/07).

¹⁴⁶ Presuda ESLJP: Delfi AS protiv Estonije (br. 64569/09).

Sud je zaključio da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije. Prvo je primijetio sukobljavajuću realnost između prednosti interneta, koji bez presedana obezbjeđuje platformu za slobodu izražavanja i njegovih opasnosti, u koje spada mogućnost govora mržnje i govora koji podstiče nasilje širom svijeta za nekoliko sekundi, a koji ponekad ostaje trajno dostupan na mreži. Sud je dalje primijetio da je nezakonitost komentara očigledno zasnovana na činjenici da je većina komentara, na prvi pogled, bila jednaka podsticanju na mržnju ili nasilje prema vlasniku tražakne kompanije. Shodno tome, predmet se odnosio na dužnosti i odgovornosti internet informativnog portala na osnovu člana 10 stav 2 Konvencije, koji je na komercijalnoj osnovi pružao platformu za komentare generisane od strane korisnika na prethodno objavljeni sadržaj, a neki su se korisnici – bilo da su identifikovani ili anonimni – upustili u jasno nezakonit govor, koji je narušavao prava ličnosti drugih i koji je predstavljao govor mržnje i podstrekivanje nasilja. U slučajevima kao što je ovaj, kada komentari trećih strana imaju oblik govora mržnje i neposredne prijetnje fizičkom integritetu pojedinaca, Sud je smatrao da prava i interesi drugog i društva u cjelini mogu dati ovlašćenje državama ugovornicama da nametnu odgovornost portalima za internet informativne komentare, bez kršenja člana 10 Konvencije, ako portali ne preduzmu mjere da uklone jasno nezakonite komentare bez odlaganja, čak i bez prethodnog obavještenja od navodne žrtve ili trećih lica. Na osnovu konkretne procjene ovih aspekata i uzimajući i u obzir naročito ekstremnu prirodu datih komentara, činjenicu da su objavljeni kao reakcija na članak objavljen od strane podnosioca predstavke na njegovom profesionalno vođenom informativnom portalu koji radi na komercijalnoj osnovi, nedovoljnosti mjera preduzetih od strane podnosioca predstavke da bez odlaganja nakon objavljivanja ukloni komentare koji sadrže govor mržnje i govor koji podstiče nasilje i da osigura stvarnu mogućnost da autori takvih komentara odgovaraju, kao i umjerenu sankciju (320 eura) izrečenu kompaniji podnosioca predstavke, Sud je našao da je utvrđivanje odgovornosti kompanije podnosioca predstavke od strane estonskih sudova bilo opravdano i predstavljalo srazmijerno ograničenje slobode izražavanja portala.

Magyar Tartalomsgáltatok Egyesülete (MTE) i Index.hu Zrt protiv Mađarske,¹⁴⁷ 2. februar 2016. godine

Ovaj predmet se odnosio na odgovornost samoregulatornog tijela pružaoca internet sadržaja i jednog internet informativnog portala za vulgarnu i uvredljive on-line komentare objavljene na njihovim internet stranicama, nakon objavljivanja mišljenja kojim su kritikovane pogrešne poslovne prakse dva internet sajta za nekretnine. Podnosioci predstavke su se žalili na presude mađarskih sudova protiv njih, koje su ih efektivno obavezale da moderiraju sadržinu komentara čitalaca na njihovim internet stranicama, tvrdeći da je to bilo protiv suštine slobodnog izražavanja na internetu.

Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Posebno je ponovio da, iako ne predstavljaju izdavače komentara u tradicionalnom smislu, internet informativni portali moraju, u načelu, preuzeti dužnosti i odgovornosti. Međutim,

¹⁴⁷ Presuda ESLJP: Magyar Tartalomsgáltatok Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske (br. 22947/13).

Sud je smatrao da mađarski sudovi prilikom odlučivanja o pojmu odgovornosti u predmetu podnosilaca predstavke nisu sproveli odgovarajuće balansiranje između suprotstavljenih prava, odnosno između prava podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja i prava internet sajtova za nekretnine na poštovanje njihovog poslovnog ugleda. Naime, mađarske vlasti su bez dubljeg ispitivanja prihvatile da su komentari bili nezakoniti kao štetni za ugled internet sajtova za nekretnine. Treba napomenuti da je slučaj podnosilaca predstavke bio različit u nekim aspektima, od slučaja Delfi AS protiv Estonije (vidi gore) u kojem je Sud utvrdio da je komercijalni informativni internet portal bio odgovoran za uvredljive on-line komentare svojih čitalaca. Predmet podnosilaca predstavke očigledno nije imao ključne elemente kao predmet govora mržnje i podstrekavanja na nasilje kao u slučaju Delfi AS. Iako uvredljivi i vulgarni, komentari u ovom predmetu nisu predstavljali jasno nezakonit govor. Pored toga, iako je Indeks vlasnik velikog medija za koji se mora smatrati da ima ekonomske interese, Magyar Tartalomszolgálatok Egyesülete je neprofitna samoregulatorna asocijacija pružalaca internet usluga, koja nema takve interese.

Pihl protiv Švedske, 7. februar 2017. godine¹⁴⁸ (odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke je bio izložen klevetničkom on-line komentaru, koji je objavljen anonimno na blogu. On je podnio građansku tužbu protiv malog neprofitnog udruženja koje je vodilo blog, tvrdeći da bi isto trebalo da bude odgovorno za komentar treće strane. Švajcarski sudovi i ministar pravde su odbili zahtjev. Podnosilac predstavke žalio se Sudu da su neutvrđivanjem odgovornosti udruženja, vlasti propustile da zaštite njegov ugled, čime su povrijedile njegovo pravo na poštovanje privatnog života.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu. Posebno je naglasio da u ovakvim slučajevima mora postojati ravnoteža između prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog života i prava na slobodu izražavanja koje uživa lice ili grupa koja vodi internet portal. U svjetlu okolnosti ovog predmeta, Sud je utvrdio da su nacionalne vlasti postigle pravi balans kada su odbile zahtjev da udruženje bude odgovorno za anonimni komentar. Ovo naročito iz razloga što, iako je komentar bio uvredljiv, to nije dovelo do govora mržnje ili podsticanja na nasilje; komentar je objavljen na malom blogu koji vodi neprofitno udruženje; uklonjen je dan nakon što je podnosilac predstavke podnio žalbu; i nalazio se na blogu samo oko devet dana.

148 Odluka ESLJP: Pihl protiv Švedske (br. 74742/14).

Cilj ove publikacije je da doprinese širem razumijevanju pojma govora mržnje, da ponudi polaznu osnovu za pripremu preporuka i mehanizama za borbu protiv takvog govora, i da u tom smjeru, omogući dalje napore i inicijative. Nadamo se da će ova publikacija biti koristan i važan instrument u daljim aktivnostima, ne samo regulatornih organa za medije, već i ostalih društvenih aktera.

Savjet Evrope želi da izrazi svoju zahvalnost regulatornim organima u oblasti elektronskih medija iz Jugoistočne Evrope na njihovom učešću u ovom projektu, posvećenosti, inicijativi, odgovornosti i timskom radu koji su rezultirali izradom ove veoma vrijedne publikacije.

MNE

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, od kojih su 28 članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Evropska unija je jedinstveno ekonomsko i političko partnerstvo 28 demokratskih evropskih zemalja. Njeni ciljevi su mir, prosperitet i sloboda za njenih 500 miliona građana – u pravednijem i bezbjednijem svijetu. Kako bi se to ostvarilo, države članice Evropske unije su uspostavile tijela koja vode Evropsku uniju i usvajaju njene zakone. Najvažniji su Evropski parlament (koji predstavlja narod Evrope), Savjet Evropske unije (koji predstavlja nacionalne vlade) i Evropska komisija (koja predstavlja zajednički interes Evropske unije).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE